

UCHWAŁA Nr LIV/830/2010
Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią
z dnia 30 września 2010 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami
dla miasta i gminy Nakło nad Notecią 2010-2014”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, ze zm.: Z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1586, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055 i Nr 116, poz. 1203, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441, Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128, Nr 181, poz. 1337, z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 274 i Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180, poz. 1111 i Nr 223, poz. 1458, z 2009 r. Nr 52, poz. 420 i Nr 157, poz. 1241 oraz 2010 r. Nr 28, poz. 142 i 146, Nr 106, poz. 675) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474)

RADA MIEJSKA
uchwala co następuje:

§ 1

Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakło nad Notecią 2010-2014” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Nakło nad Notecią.

§ 3

Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

§ 4

Uchwałą wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej
Andrzej Bedyniak

radca prawny
Miroslaw Kunkiewicz
OIRP Bydgoszcz

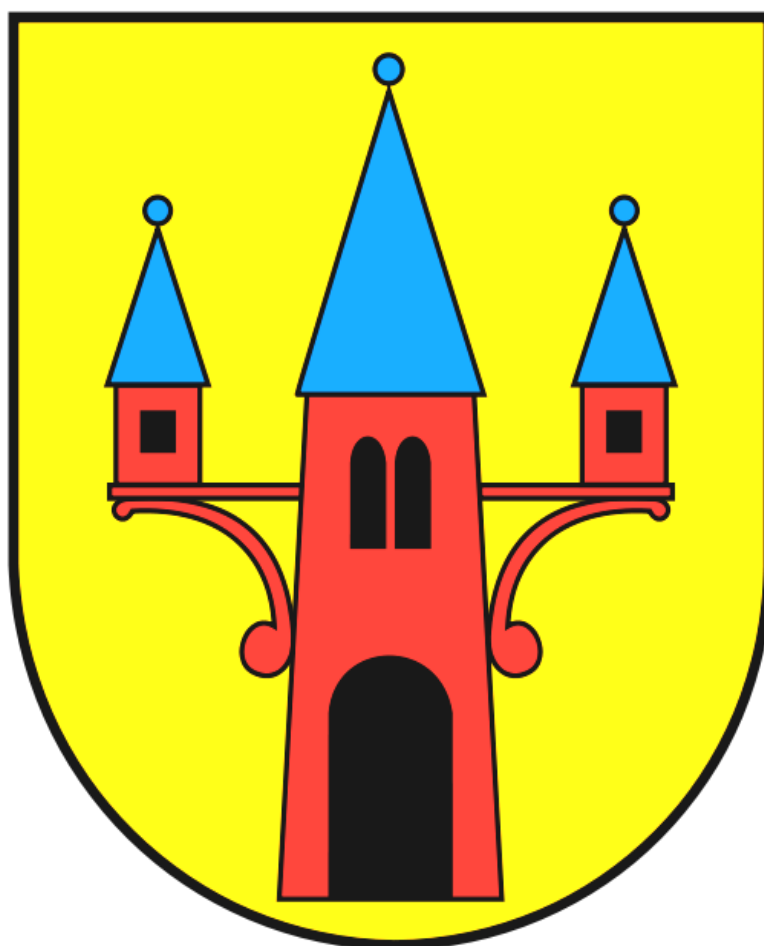
Uzasadnienie do Uchwały Rady Miejskiej z dn. 30 września 2010 r.
w sprawie przyjęcia
„Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakło nad Notecią
2010-2014”

Obowiązek przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami” wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakło nad Notecią 2010-2014 sporządzony został zgodnie z obowiązującą instrukcją Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie. W dniu 23.08.2010 r., uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu.

mgr Tomasz Pasięka
T. Pasięka
Adiunkt muzealny

GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY I MIASTA NAKŁA NAD NOTECią
2010 -2014

BYDOGOSZCZ – NAKŁO N/NOTECią

LISTOPAD 2009

Opracowanie:

GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY I MIASTA NAKŁA NAD NOTECIĄ
2010 -2014

wykonano na zlecenie:

Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle nad Notecią

Program opracował zespół autorski

**Pracowni Dokumentacji
Popularyzacji Zabytków i Dziedzictwa Narodowego
Wojewódzkiego Ośrodka Kultury i Sztuki
„Stara Ochronka”**

w Bydgoszczy

Plac Kościeleckich 6

w składzie:

mgr Krzysztof Bartowski

mgr Piotr Dąbrowski

mgr Lidia Gerc

dr Katarzyna Kulpińska

Spis treści

1.0.	Wstęp.	1
1.1.	Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakła nad Notecią	1
2	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	4
3.0	Podstawowe definicje z zakresu opieki nad zabytkami.	5
4.0	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	8
4.1	Narzędzia prawne ochrony i opieki nad zabytkami.	9
4.1.1	Ewidencja zabytków.	9
4.1.2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.	10
4.1.3	Rejestr zabytków.	13
4.1.4	Park kulturowy.	14
4.1.5	Pomnik historii.	15
5.0	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	17
5.1	Tezy krajowego programu opieki nad zabytkami	17
5.2	Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” (NPK „OZiDK) na lata 2004–2013.	17
6.0	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.	19
6.1	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego lata 2007-2013.	19

6.2	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.	22
6.3	Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012.	24
6.4	Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu nakielskiego.	25
7.0	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	28
7.1	Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Nakło nad Notecią.	28
7.2	Zapisy dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego oraz elementów przyrodniczych zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.	33
8.0	Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.	35
8.1	Zarys historii Nakła nad Notecią.	35
8.2	Zarys rozwoju przestrzennego Nakła nad Notecią.	39
8.3	Zasoby archeologiczne - miasto Nakło n/Notecią.	48
8.3.1	Zasoby archeologiczne - gmina Nakło n/Notecią.	51
8.4	Cmentarze na terenie miasta Nakła n/Notecią.	56
8.5	Zabytki ruchome (miasto i gmina).	56
8.6	Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Nakło n/Notecią.	57
8.7	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.	59
8.7.1	Obiekty wpisane do rejestru zabytków.	59
8.7.2	Ustanowione strefy ochrony konserwatorskiej.	64
8.7.3	Najważniejsze zapisy – ustalenia dotyczące ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego – miasto Nakło n/Notecią.	64
8.7.4	Parki kulturowe i pomniki historii.	77

8.8	Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.	77
8.8.1	Gminna ewidencja zabytków z terenu miasta Nakła nad Notecią.	77
8.8.2.	Ewidencja zabytków z terenu Gminy Nakło n/Notecią.	89
9.0	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.	92
10.0	Założenia programowe.	93
10.1	Priorytety programu opieki i kierunki działań.	93
10.1.1	Priorytet I: <i>Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.</i>	93
10.1.2	Priorytet II: <i>Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.</i>	94
10.1.3	Priorytet III: <i>Informacja – narzędzie edukacji i promocji.</i>	95
10.2	Zadania programu opieki.	95
11.0	Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.	101
12.0	Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.	101
13.0	Potencjalne źródła finansowania działań związanych z ochroną zabytków, rewitalizacją obiektów zabytkowych oraz zespołów urbanistycznych i ruralistycznych	103
13.1	Źródła finansowania wynikające z Ustawy o ochronie zabytków i opiece n zabytkami.	103
13.2	Programy regionalne i krajowe wspierające ochronę zabytków.	104
13.3	Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków.	105
13.4	Zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	106

1.0 Wstęp.

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakła nad Notecią.

Program stanowi w swojej formie kompendium najważniejszych opracowań w skali kraju, województwa, powiatu, **gminy i miasta Nakła nad Notecią.**

Zaprezentowany materiał jest bazą wyjściową do systematycznej kilkuletniej realizacji, połączonej z aktualizacją i monitoringiem.

Aby osiągnąć skuteczne rezultaty nieodzownym jest także ramowe zsumowanie najważniejszych informacji oraz danych o zasobach kulturowych - dziedzictwa kulturowego Nakła nad Notecią, na tle regionu i województwa kujawsko-pomorskiego. Program jest ważnym narzędziem dla władz samorządowych w dalszych działaniach – planach i w pozyskiwaniu określonych środków finansowych.

Cele programu opieki nad zabytkami dla miasta i gminy Nakła nad Notecią.

Obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami nakłada **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r.** o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Określa ona przedmiot, zakres i formy ochrony dóbr kultury. Niezależnie od obowiązku ochrony zabytków, stanowiących historyczną i materialną spuściznę pokoleń, zachowanie a także przywrócenie zabytkom utraconych walorów jest uzasadnione społecznie i ekonomicznie.

Art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568) stanowi, że w krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.

Przez analogię podobny zakres powinno mieć opracowanie sporządzane w skali gminy. Cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust.2 w/w ustawy.

W myśl tego przepisu gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- ◆ **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,**
- ◆ **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,**
- ◆ **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,**
- ◆ **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,**
- ◆ **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,**
- ◆ **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Gmina i miasto Nakło nad Notecią posiada dużą wartość kulturową jako przestrzeń historyczna wraz z zespołami urbanistycznymi ukształtowanymi na zasadach ciągłości kulturowej, częściowo w oparciu o zachowany średniowieczny układ lokacyjny (miasto Nakło), wypełniony obiektami zabytkowymi z różnych okresów historycznych, a także kultywujący tradycje życia kulturalnego. Zasoby kulturowe nadają gminie i miastu prestiż i podnoszą jego atrakcyjność dla rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza w kontekście położenia miasta na terenach o wysokich walorach krajobrazu przyrodniczego i kulturowego, co predysponuje je do rozwoju różnorodnych form rekreacji i turystyki.

Ważnym zadaniem przed którym stoi Gmina i miasto Nakło nad Notecią, wraz z jego mieszkańcami jest wykorzystanie posiadanych walorów w budowaniu pożądanej funkcji gminy i miasta jako wyspecjalizowanego obszaru usługowego o lokalnym i ponadlokalnym zasięgu oddziaływania, co wymaga kompleksowych działań rewaloryzacyjnych.

Program Opieki Nad Zabytkami dla miasta Nakła nad Notecią jest zadaniem, do którego obliguje władze miejskie i gminne, wymieniona na wstępie ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele programu opieki w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad Zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy program ma na celu:

- ◆ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- ◆ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- ◆ zahamowanie procesów degradacji i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- ◆ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- ◆ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- ◆ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe z wykorzystaniem tych zabytków,
- ◆ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

I. Cel programu, który winien być uwzględniony w strategii rozwoju oraz w przestrzennym zagospodarowaniu terenu:

1. Ochrona zabytków, krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego zintegrowana z ochroną środowiska przyrodniczego.

2. Wykorzystanie zabytków do zwiększenia atrakcyjności terenu dla potrzeb rozwoju społeczno – gospodarczego.
3. Pozyskiwanie środków finansowych z różnych źródeł na opiekę nad zabytkami.
4. Wypracowanie metod współpracy z właścicielami zabytków.

II. Program ochrony zabytków zawiera:

1. Charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego w mieście.
2. Kryteria wyboru zadań.
3. Instrumenty i źródła finansowania zadań.
4. Efekty realizacji zadań.

III. W ramach prac wykorzystano:

1. Opracowania na poziomie krajowym i wojewódzkim.
2. Analizy sporządzone przy opracowaniu „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Nakła nad Notecią.”
3. Wytyczne konserwatorskie sporządzone w ramach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta.
4. Inne dokumenty oraz publikowane materiały ikonograficzne, dokumentacje.

2.0 Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną opracowania stanowi art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w brzmieniu:

Art. 87. 1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.0 Podstawowe definicje z zakresu opieki nad zabytkami.

Dziedzictwo kulturowe - całość dorobku kulturowego tworząca środowisko kulturowe dokumentujące poczucie tożsamości człowieka manifestującej się ciągłością kulturową.

Krajobraz kulturowy powstał w wyniku wielowiekowego oddziaływania ludzi na środowisko przyrodnicze, które częściej było szkodliwe niż zharmonizowane, czego skutkiem są zaburzenia stosunków kulturowo-przyrodniczych i degradacja krajobrazu.

Ochrona krajobrazu musi być kompleksowa i interdyscyplinarna, obejmując zarówno krajobraz kulturowy jak i naturalny. Rozróżniamy krajobraz kulturowy rolniczy, przemysłowy, miejski, historyczny a także krajobraz harmonijny lub zdewastowany.

Krajobraz kulturowy zbliżony do naturalnego - ukształtowany i użytkowany przez człowieka, który cechuje roślinność zbliżona lub, w niektórych przypadkach, identyczna z roślinnością naturalnie rosnącą na danym obszarze.

Historyczny krajobraz kulturowy - krajobraz cenny z punktu widzenia ochrony dóbr kultury, np. tradycyjnego rozłogu pól, terenów historycznych kopalń, historycznych jednostek osadniczych i krajobrazów bitewnych.

Obecnie postuluje się stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego (historycznego), którego instrumentami i instytucjami są: strefa ochrony konserwatorskiej, rezerwat kulturowy, park kulturowy.

Krajobraz miejski - krajobraz obejmujący tereny zainwestowania miejskiego. Występuje w postaci krajobrazów zabytkowych i współczesnych, a odznacza się zabudową wysoką i zwartą. Pojawia się zwłaszcza w jego odmianie zabytkowej, czytelny układ kompozycyjny.

W system zabudowy miejskiej włączone są urządzone tereny zieleni (ogrody, parki i inne ich odmiany tworzące systemy zieleni miejskiej, obecnie zw. systemem przyrodniczym miasta).

Krajobrazowa strefa ochronna - w dotychczasowej praktyce ochrony krajobrazu stosowano podział na pięć charakterystycznych stref krajobrazu w ramach jego pełnego polskiego zasobu, wśród których trzy mieszczą się w kategorii stref ochronnych. Są to: strefa rezerwatowa, strefa parkowo – krajobrazowa i strefa krajobrazu chronionego.

Zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek architektury - budowla historyczna, udostępniona do zwiedzania z zewnątrz lub wewnątrz. Nosi cechy określonego lub kilku stylów architektonicznych.

Zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych (np. rzeźba, ołtarz, obraz).

Zabytek archeologiczny - „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.

Badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych.

Historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Rewitalizacja - proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych, mający na celu wprowadzenie terenu ze stanu kryzysowego i prowadzący do rozwoju.

Program rewitalizacji - program wieloletnich działań w sferze przestrzennej, społecznej i ekonomicznej, prowadzący w okresie kilkunastoletnim do rewitalizacji terenu znajdującego się w stanie kryzysowym.

Projekt rewitalizacji – realizowany na określonym terenie, będący częścią programu rewitalizacji, w ramach którego realizowane są zadania inwestycyjne, społeczne i ekonomiczne.

Otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku.

Pomnik Historii to szczególna forma ochrony najcenniejszych zabytków w Polsce. Tytuł Pomnika Historii może otrzymać zabytek nieruchomy o szczególnej wartości historycznej, naukowej i artystycznej, utrwalony w powszechnej świadomości i mający duże znaczenie dla dziedzictwa kulturalnego Polski.

Pomniki przyrody - pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienie o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno-pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami.

4.0 Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

W myśl art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem zarówno państwa, jak i każdego obywatela.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy:

„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Poza ustawami wymienionymi powyżej zapisy dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami obecne są w innych ustawach, m.in.:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy: 1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

W świetle ustawy w Polsce ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania:

- ◆ **zabytki nieruchome** będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami ruralistycznymi i urbanistycznymi oraz zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki (a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi), cmentarzami,

parkami, ogrodami, innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- ◆ zabytki ruchome,
- ◆ zabytki archeologiczne,
- ◆ niektóre nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4.1 Narzędzia prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

Współczesna ochrona zabytków obejmuje nie tylko pojedyncze zabytki, dzieła sztuki, pamiątki historyczne, lecz również krajobraz kulturowy będący przekształconym przez człowieka naturalnym otoczeniem, w którym zapisane są elementy kultury materialnej jak i duchowej. Ochrona zabytków zatem to zespół procedur mających uchronić przed zniszczeniem uznane za istotne – jako świadectwa historyczne – elementy tworzące wspólnie krajobraz kulturowy.

Podstawowymi narzędziami umożliwiającymi prawidłową realizację ochrony i opieki nad zabytkami są:

- ewidencja zabytków,
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego,
- rejestr zabytków,
- utworzenie parku kulturowego,
- uznanie zabytku za pomnik historii,
- wpisanie zabytku na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

4.1.1 Ewidencja zabytków.

Najliczniejszą grupę obiektów posiadających charakter zabytkowy stanowią obiekty figurujące w ewidencji zabytków. W oparciu o odpowiednie zapisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r., ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad nimi. Według tych zapisów, Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych z obszaru całego kraju, Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi natomiast wojewódzką ewidencję zabytków znajdujących się na terenie danego województwa. W gestii burmistrza, wójta zaś spoczywa prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy, które zarazem są objęte wojewódzką ewidencją.

Sporządzenie kompletnej, rzetelnej karty ewidencyjnej wykorzystującej wszystkie dostępne materiały to ważny element w procedurze prawnej opieki i ochrony zabytków. Wartość i znaczenie dokumentacji ewidencyjnej zależy bowiem od poziomu kompletności tych podstawowych informacji o obiektach historycznych.

Aktem prawnym regulującym zasady prowadzenia ewidencji zabytków przez poszczególne organy jest Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Określa ono podstawowe dane, jakie powinny znaleźć się na karcie ewidencyjnej i karcie adresowej zabytku, przesłanki, od których spełnienia zależy włączenie kart ewidencyjnych i adresowych do ewidencji oraz ich wyłączenie z ewidencji. Rozporządzenie to ustala też sposób gromadzenia zbioru dokumentów dla zabytków objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Prawna ochrona zabytków polega na podejmowaniu działań administracyjnych mających na celu zapobieganie zagrożeniom, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego użytkowania zabytku, przeciwdziałanie kradzieżom, kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytku, a także zapewnienie warunków ich należytej ochrony.

Obiekty ujęte w ewidencji zabytków podlegają prawnej ochronie w dwojaki sposób: poprzez obszarowy wpis do rejestru zabytków oraz poprzez ustalenia dotyczące ochrony dóbr kultury w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Inną formą ochrony obiektów objętych ewidencją zabytków mogą być odpowiednie zapisy zawarte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

4.1.2 Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Podstawą działania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określająca zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na określone cele oraz ustalenia zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Wspomagają ją cztery rozporządzenia Ministra Infrastruktury:

- w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- w sprawie sposobu ustalania wymagań dotyczących nowej zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- w sprawie oznaczeń i nazewnictwa stosowanych w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy,
- w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w oparciu o Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia, a także innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych.

Zabytkami nieruchomymi są: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, a także miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Zabytkami nieruchomymi są również stanowiska archeologiczne.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Plan ten powinien zawierać szczegółowy wykaz obiektów i terenów chronionych jego ustaleniami.

Formą ochrony obiektów zewidencjonowanych i ujętych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego są strefy ochrony konserwatorskiej. W strefach tych obowiązują określone ustalenia, które mają chronić znajdujące się na ich obszarze zabytki.

W przypadku, gdy obiekt objęty ewidencją jest chroniony na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jego prawna ochrona jest jasna i czytelna. W przypadkach nielegalnych działań przy obiektach objętych ewidencją a chronionych planem, stosowana jest identyczna procedura jak w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Niedostosowanie się do ustaleń dla poszczególnych stref ochrony zawartych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego traktowane jest jako wykroczenie przeciwko miejscowemu prawu.

W przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego ochrona obiektów ujętych w ewidencji opiera się na postępowaniu administracyjnym w drodze decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgadnianej z organem konserwatorskim.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami ograniczenia, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na tych obszarach zabytków. Strefy ochrony konserwatorskiej mają za zadanie utrzymać prawidłowy ład przestrzenny na obszarze historycznych układów przestrzennych, w tym urbanistycznych, ruralistycznych i założeń różnego rodzaju.

Wyróżnia się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- **strefa „A”** – strefa pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej, w której elementy historycznego układu przestrzennego (rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi integralnie teren i krajobraz) mają wyraźnie wyodrębniony układ przestrzenny o wysokich walorach zabytkowych,
- **strefa „B”** – strefa ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmująca tereny historycznego układu przestrzennego znajdującego się poza obszarem centrum historycznego (historyczne przedmieścia, obrzeża miasta z historyczną zabudową),
- **strefa „K”** – strefa ochrony krajobrazu obejmująca tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym,
- **strefa „W”** – strefa ochrony reliktyw archeologicznych zawierająca teren o rozpoznanej zawartości reliktyw archeologicznych podlegających ochronie konserwatorskiej (grodziska, wzgórza zamkowe, tereny zburzonych fortyfikacji),
- **strefa „E”** – strefa ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego obejmująca obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych,
- **strefa „OW”** – strefa obserwacji archeologicznych, w której znajdują się nie eksponowane stanowiska archeologiczne zastrzeżone jako tereny obserwacji archeologicznych.

Poza tymi strefami, w planie miejscowym wyznacza się również inne strefy ochrony konserwatorskiej, które uzależnione są od potrzeby (strefa założenia ruralistycznego, strefa ochrony zespołu dworsko-parkowego, strefa zespołu fortu).

Ochronie mogą także podlegać wartości niematerialne (nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej).

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego tworzy się w trzech etapach:

- 1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gmin zawierające uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków.
Wymienia się tu obiekty i strefy podlegające ochronie konserwatorskiej i określa zasady ich ochrony; zgodnie z obowiązującymi przepisami. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego musi być zgodny z zapisami studium, a naruszenie zasad i trybu sporządzania studium lub planu miejscowego powoduje nieważność uchwały Rady Gminy w całości lub części. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uwzględnia ochronę zewidencjonowanych zabytków, lecz nie posiada mocy prawnej. Brak tej podstawy nie nakłada obowiązku uzgadniania ani konsultowania z organem konserwatorskim zadań przy tego typu obiektach.
- 2) W tym przypadku właściwe użytkowanie i należyta opieka nad obiektami zewidencjonowanymi zależy przede wszystkim od dobrej woli i świadomości właścicieli i użytkowników.
- 3) Składanie opinii i wniosków do zawiadomienia o sporządzeniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Po podjęciu przez Radę Gminy Uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu miejscowego, ogłasza się w miejscowej prasie oraz przez obwieszczenie o podjęciu tej uchwały, określając formę, miejsce i termin składania wniosków do planu. Zawiadamiane są również właściwe instytucje i organy do uzgadniania i opiniowania planu. Organ konserwatorski, w zakresie swojej właściwości rzeczowej i miejscowej, zobowiązany jest do współpracy przy sporządzaniu odpowiednio projektu studium lub projektu planu miejscowego, polegającej na opiniowaniu i formułowaniu wniosków oraz udostępnianiu informacji.
- 4) Uzgodnienie projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Organ konserwatorski sprawdza czy w projekcie planu miejscowego uwzględniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej przedstawione w opinii i wnioskach do planu, sprawdza też czy proponowane w projekcie inwestycje nie stanowią zagrożenia dla dalszego istnienia obiektów nieruchomości i są zgodne z zapisem studium. W przypadku ich uwzględnienia, projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zostaje uzgodniony pozytywnie.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który w sposób wyczerpujący ustala wymogi konserwatorskie, może zapewnić właściwą ochronę historycznych obiektów nieruchomości. Wymienione w tekście planu i oznaczone w jego części rysunkowej obiekty są chronione prawnie.

Oprócz wyszczególnienia wszystkich obiektów wpisanych do rejestru zabytków, plan miejscowy zawiera w szczególności ustalenia dotyczące stref ochrony konserwatorskiej oraz zasad ochrony zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków, a będących w ewidencji konserwatorskiej. Dla tych ostatnich jest to jedyna forma ochrony prawnej. Dlatego ważne jest dążenie do szczegółowego ujmowania zwłaszcza tych obiektów, które nie bronią się poprzez indywidualny wpis do rejestru zabytków. Wpis ten uchroni je wówczas przed wszelkimi nielegalnymi bądź niszczącymi działaniami inwestycyjnymi mającymi ogromny wpływ na wygląd budynków historycznych i ich najbliższe otoczenie.

4.1.3 Rejestr zabytków.

Rejestr zabytków stanowi podstawową ustawową formę ochrony prawnej obiektu i odbywa się według ściśle określonej procedury wyznaczonej przez Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 30 kwietnia 2004r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem.

Wpis do rejestru zabytków stwarza określoną, jednoznaczną sytuację prawną obiektu, która ogranicza swobodę działań, zwłaszcza tych niepożądanych, narzuca pewne rygory postępowania przy nich, daje też pewne przywileje finansowe. Ta forma ochrony prawnej stwarza możliwość lepszej opieki właścicieli, kontroli nad prowadzonymi pracami oraz zapewnienie właściwego użytkowania.

Do rejestru zabytków wpisuje się zabytki ruchome, nieruchome, archeologiczne, otoczenie zabytku, nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną, układ urbanistyczny, ruralistyczny lub historyczny zespołu budowlanego (tzw. obszarowy wpis do rejestru zabytków).

Wpisu do rejestru zabytków dokonuje wojewódzki konserwator zabytków i traktuje ten wpis jako priorytetową formę ochrony. W przypadku obszarowych wpisów do rejestru zabytków, pozycja prawna obiektów znajdujących się na terenie wpisanym do rejestru zabytków odpowiada pozycji zabytków wpisanych indywidualnie. Dlatego też, wszelkie prace prowadzone przy obiektach położonych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymagają właściwych uzgodnień i pozwoleń konserwatorskich wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Niedostosowanie się do tych wymogów niesie za sobą skutki prawne w postaci decyzji administracyjnych wstrzymujących nielegalne działania bądź też nakazujących przeprowadzenie pewnych prac jeśli ich wykonanie – ze względu na nieodpowiedni stan techniczny – jest niezbędne z uwagi na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem obiektu. W przypadku niezgodnych z pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków realizacji prac przy zabytku, do procedury postępowania administracyjnego włącza się właściwy organ nadzoru budowlanego. Konsekwencją umyślnego niszczenia i uszkodzania zabytków jest kara pozbawienia wolności, w przypadku działań nieumyślnych kara grzywny lub ograniczenia wolności.

Wydanie decyzji o wpisie do rejestru zabytków jest poprzedzone postępowaniem przygotowawczym, na które składa się: złożenie wniosku przez właściciela lub wieczystego użytkownika obiektu, wszczęcie procedury administracyjnej oraz wizja lokalna obiektu.

W wyniku podjętych czynności zostaje wydana decyzja o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków.

Treść decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków powinna być jednoznaczna i poparta załącznikiem graficznym z określonymi granicami ochrony konserwatorskiej. Dużym utrudnieniem w odczytywaniu wcześniejszych decyzji o wpisie do rejestru zabytków jest brak tego załącznika. Jest on szczególnie ważny przy wpisach obszarowych takich jak układy urbanistyczne czy zespoły rezydencjonalne i folwarczne. Nie mniej istotny jest przy wpisach indywidualnych obiektów, gdzie również należy ustalić granice ochrony konserwatorskiej. Jednoznaczność treści decyzji polegać powinna na wyszczególnianiu w uzasadnieniu tego dokumentu tylko tych obiektów, które mają być chronione prawnie na mocy tej decyzji. Umieszczanie innych obiektów nie objętych wpisem niepotrzebnie zaciera interpretację tego wpisu.

4.1.4 Park kulturowy.

Krajobraz kulturowy to, zgodnie z brzmieniem artykułu Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Uwarunkowania przyrodnicze są niezaprzeczalnym tłem do wszelkich działań człowieka, a razem tworzą one integralną strukturę przestrzenną, na którą składają się płaszczyzny (lasy, łąki, zbiorniki wodne), ciągi (rzeki, drogi) i punkty (obiekty kulturowe i przyrodnicze).

Bogate dziedzictwo kulturowo-przyrodnicze regionu wpływa na proces kształtowania tożsamości regionalnej. Dziedzictwo to skłania do podjęcia ważnych działań w tym zakresie. Współczesne zarządzanie ochroną krajobrazu powinno opierać się o zasady spójności aspektów środowiskowych z historycznymi i konserwatorskimi.

Ochrona krajobrazu kulturowego może być wyrażona poprzez utworzenie parku kulturowego, którego istotą mają być najbardziej reprezentatywne i charakterystyczne cechy krajobrazu kulturowego, jego uwarunkowania przyrodnicze i przestrzenne oraz identyfikacja grup społecznych czy też deklaracja społecznej woli utworzenia parku kulturowego.

Celem utworzenia parku kulturowego jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Nie mniej ważny jest także sposób opracowania projektu planu ochrony parku kulturowego, którego zwieńczeniem jest uchwalenie przez właściwą Radę Gminy i publikacja tego planu. Znaczącą rolę odgrywa tu właściwa motywacja, pozytywna atmosfera dla idei utworzenia parku kulturowego. Ważna jest również promocja tego przedsięwzięcia w celu dopracowania szczegółów. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego Rada Gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Istotną regulacją jest obowiązek sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów, na których utworzono park kulturowy.

Ochrona parku kulturowego powinna też zostać uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W specjalnych przypadkach park kulturowy o szczególnej wartości, może też być uznany za pomnik historii lub jako pomnik historii wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Przygotowując projekt uchwały Rady Gminy w sprawie utworzenia parku kulturowego należy brać pod uwagę określenie granic parku, celów i zasad ochrony oraz zasad zarządzania parkiem. Uchwała zaś powinna być przeprowadzona z zachowaniem stosownych procedur obowiązujących w tym zakresie gminny samorząd terytorialny i jego jednostki organizacyjne.

4.1.5 Pomnik historii.

Uznanie zabytku za Pomnik Historii jest szczególnym aktem prawnym, bowiem Pomnikami Historii mogą zostać zabytki nieruchome o ponadregionalnym znaczeniu, dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mające znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturowego, utrwalone w świadomości społecznej i stanowiące źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Ponadto muszą to być zabytki jednorodne stylowo, należycie wyeksponowane w przestrzeni, będące dziełami wybitnych twórców oraz dobrze zachowane.

Pomnikami Historii mogą być krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa lub zespoły tych dzieł o wspólnych cechach stylowych, użytkowych lub konstrukcyjnych, dzieła budownictwa obronnego, obiekty dziedzictwa przemysłowego, inżynierii lądowej i wodnej, parki i ogrody, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji oraz zabytki archeologiczne (pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej).

Ponadto muszą to być zabytki, które:

- zachowały pierwotną kompozycję przestrzenną lub uległy nieznacznym przekształceniom,
- są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,
- są należycie wyeksponowane w przestrzeni miejskiej lub krajobrazie i zachowały pierwotne relacje z otoczeniem,
- są dziełami wybitnych twórców, np.: architektów, planistów, architektów krajobrazu, ogrodników,
- są dobrze zachowane lub w stanie pozwalającym na ich rewaloryzację,
- są przedmiotem troski konserwatorskiej.

Obiekt proponowany do uznania za Pomnik Historii musi być wpisany do rejestru zabytków lub objęty statusem parku kulturowego.

Dla układów przestrzennych i obszarów powinny być opracowane i uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego występuje do Prezydenta RP o uznanie zabytku za pomnik historii, jeżeli zgłaszany zabytek spełnia określone szczegółowe kryteria.

Jeżeli zasadność wniosku Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego uzyska akceptację, Prezydent RP w drodze rozporządzenia uznaje obiekt za Pomnik Historii, określając jego granice.

Rozporządzenie Prezydenta RP jest ogłaszane w „Dzienniku Ustaw”.

5.0 Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.1 Tezy krajowego programu opieki nad zabytkami.

Założenia wynikające z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań:

1. W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami.
2. W zakresie działań o charakterze systemowym.
3. W zakresie systemu finansowania.
4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania.
5. W zakresie kształcenia i edukacji.
6. W zakresie współpracy międzynarodowej.

W dostępnych dokumentach najważniejsze pod względem merytorycznym są zasady postępowania konserwatorskiego:

- ◆ **zasada *primum non nocere*,**
- ◆ **zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),**
- ◆ **zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),**
- ◆ **zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;**
- ◆ **zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,**
- ◆ **zasada odwracalności metod i materiałów,**
- ◆ **zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.**

Zasady powyższe dotyczą i winny obowiązywać nie tylko konserwatorów zajmujących się technologiczną stroną restauracji dzieł sztuki, konserwatorów, architektów lub urbanistów, ale również pracowników urzędów konserwatorskich czy też pracowników samorządów, zwłaszcza w zakresie opiniowania i przyznawania środków na realizację programów i projektów związanych z ochroną zabytków.

5.2 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” (NPK „OZiDK) na lata 2004–2013.

Program jest zgodny z istniejącym prawodawstwem polskim, w tym z Konstytucją RP, prawem dotyczącym organizowania i prowadzenia działalności kulturalnej, o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prawem autorskim, prawem regulującym podział administracyjny Polski i ustanawiającym kompetencje jednostek samorządu terytorialnego (jst), istniejącym prawem gospodarczym i podatkowym oraz prawem europejskim.

Narodowy Program Kultury „**Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego**” jest zgodny z założeniami do Krajowego Programu Ochrony Zabytków, a działania ujęte w programie są z nim komplementarne.

Program jest komplementarny wobec strategii rozwojowych przyjętych przez rząd RP, a w szczególności z Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego, Narodową Strategią Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich, Narodową Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich, Strategią Gospodarczą Rządu „Przedsiębiorczość – Rozwój – Praca”, a przez to z Narodowym Planem Rozwoju, przyjętym przez Radę Ministrów 14 stycznia 2003 r.

Opieka i ochrona zabytków w Polsce integralnie związana jest z Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 i z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 oraz z Narodowym Programem Kultury "Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004 - 2013".

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r. Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego.

Celem strategicznym NSRK jest:

- ◆ Zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach.
- ◆ Intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Cele cząstkowe to między innymi:

- ◆ Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
- ◆ Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
- ◆ Poprawa warunków działalności artystycznej.

Cele cząstkowe realizowane są w ramach 5 obszarów priorytetowych - opisane w **NSRK** - Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury "Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004 - 2013", a uwzględnia je:

- ◆ kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- ◆ zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- ◆ promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego.

6.0 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

6.1 Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013.

(Uchwała nr 70/892/07 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 23 października 2007 r.)

Problemy związane z ochroną dziedzictwa kulturowego przedstawione zostały w ocenie sytuacji społeczno-gospodarczej. Wskazano, iż istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego nie są w pełni wykorzystane dla rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza rozwoju turystyki.

Jako podstawowe problemy warunkujące wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla współczesnych potrzeb, wymienione zostały:

- ◆ zły stan techniczny licznych obiektów (zespołów) zabytkowego budownictwa i innych obiektów kultury materialnej, pomniejszający znacznie ich historyczne i kulturowe walory, a także ograniczający ich udostępnienie, w przypadku budynków ich wykorzystanie dla nowych sposobów użytkowania,
- ◆ ograniczone możliwości ekspozycji licznych obiektów i zbiorów muzealnych,
- ◆ promocja dziedzictwa jako atrakcji turystycznej.

Zagadnienia dziedzictwa kulturowego znalazły się w następujących **osiach priorytetowych**:

Oś priorytetowa 3. – *Rozwój infrastruktury społecznej*, której celem są:

- poprawa jakości i dostępności usług społecznych poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną (edukacyjną, zdrowia, pomocy społecznej, kultury), w tym dla osób niepełnosprawnych,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Jak napisano w dokumencie: „Bogate dziedzictwo kulturowe regionu, w tym unikalne zabytki architektury romańskiej i gotyckiej, przykłady historycznej urbanistyki, wymaga działań zamierzonych dla jego zachowania dla przyszłych pokoleń, które na ogół są także korzystne dla jego promocji turystycznej. W związku z tym wspierane będą inwestycje ukierunkowane na poprawę stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych, ich przystosowanie do świadczenia nowych funkcji, na przykład aktywności kulturalnej.”

Oczekuje się, że wspieranie działań w ramach osi spowoduje m.in:

- lepszą jakość świadczonych usług,
- zwiększenie potencjału edukacyjnego,
- lepszy stan zasobów dziedzictwa kulturowego.

Beneficjenci Osi priorytetowej 3.: Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne (jst), szkoły wyższe, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia (tzn. podmioty dostarczające świadczenia gwarantowane w ramach

kontraktu z Instytucją Finansującą Publiczne Świadczenia Zdrowotne, np. NFZ), instytucje kultury, inne jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Oś priorytetowa 4. - *Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.*

W jej ramach znalazły się m.in. zapisy związane z problematyką dziedzictwa kulturowego: „Wsparcie uzyskują również projekty tworzenia cyfrowych zbiorów informacji (baz danych), w szczególności dotyczących dziedzictwa kulturowego. Cyfrowa forma opisu unikatowych obiektów tego dziedzictwa umożliwi swobodny i powszechny dostęp do jego zasobów.”

Beneficjenci Osi priorytetowej4.: Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, administracja rządowa, szkoły wyższe, jednostki naukowe, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, instytucje kultury, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia, inne jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, przedsiębiorstwa.

Oś priorytetowa 6. - *Wsparcie rozwoju turystyki,* której celem jest „wzrost znaczenia turystyki jako czynnika rozwoju społeczno-gospodarczego województwa poprzez: lepsze wykorzystanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, wzbogacenie oferty usług turystycznych i poprawę ich jakości, rozwój nowych, zrównoważonych rodzajów turystyki”.

W opisie osi zawarto m.in. następujące zapisy: „W ramach osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia ukierunkowane na efektywniejsze wykorzystanie zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, na wzbogacenie i zróżnicowanie oferty i podwyższenie jakości usług turystycznych. Wsparcie w ramach osi priorytetowej dotyczyło będzie zarówno projektów w ramach infrastruktury służącej nieodpłatnie ogółowi społeczeństwa jak i projektów sektora gospodarki turystycznej”.

Dla miasta Nakła istotny jest też zapis dotyczący turystyki wodnej: „Wsparcie może uzyskać również infrastruktura związana z żeglugą, umożliwiającą wykorzystanie szczególnie Noteci, Brdy i Wisły dla rozwoju turystyki wodnej.

Projekty z zakresu turystyki realizowane na obszarach wiejskich będą związane z tworzeniem alternatywnych źródeł zatrudnienia, a także dalsze zapisy: „Wspierane będzie przygotowanie i promocja produktów turystycznych, w szczególności eksponujących oryginalność i unikalność oferty turystycznej regionu. Należy ich upatrywać w ofercie dla turystyki uzdrowiskowej, turystyki kulturowej, form turystyki wykorzystującej specyficzne zasoby i walory środowiska przyrodniczego”.

Wsparcie rozwoju usług turystycznych i uzdrowiskowych skierowanych na wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego, na podniesienie jakości usług, będzie warunkowane tworzeniem nowych miejsc pracy.

Projekty związane z turystyką, które uzyskają wsparcie w ramach tej osi priorytetowej, będą musiały zaowocować wyraźnymi efektami gospodarczymi.

Należy nadać priorytet tym projektom, które przyciągną przede wszystkim turystów spoza regionu i wkomponują się w szersze ramy planu rozwoju turystyki dla regionu.

W ramach tej osi priorytetowej wspierane będą również projekty współpracy międzynarodowej w zakresie tworzenia sieci współpracy międzyregionalnej, wymiany doświadczeń, prowadzenia wspólnych kampanii informacyjnych i promocyjnych w tym działania przewidziane w ramach Inicjatywy Komisji „Regiony na rzecz zmian gospodarczych” przyjętej Komunikatem Komisji Wspólnot Europejskich nr KOM(2006)675 w dniu 8 listopada 2006 roku.

Beneficjenci Osi priorytetowej 6.: Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki i stowarzyszenia, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia, instytucje kultury, PGL Lasy Państwowe i działające w ich imieniu jednostki organizacyjne, parki krajobrazowe, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, przedsiębiorstwa.

Oś priorytetowa 7. - Wsparcie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy

Celem osi jest: „ożywienie gospodarcze i społeczne oraz odnowa infrastrukturalna i architektoniczno-urbanistyczna zdegradowanych części miast, terenów i obiektów przemysłowych i powojkowych”.

W opisie osi uwzględniono szereg elementów związanych z ochroną dóbr kultury: „Większość miast województwa kujawsko-pomorskiego odznacza się wielowiekową metryką. W ich złożonych strukturach urbanistycznych występują części o wyeksploatowanej zabudowie, zużytej infrastrukturze technicznej (komunalnej), a jednocześnie często posiadające cenne obiekty zabytkowej architektury (rezydencjonalnej, sakralnej, przemysłowej, militarnej, komunikacyjnej,) będącej dziedzictwem kulturowym. Są to dziś tereny często użytkowane ekstensywnie, niestosownie do walorów ich lokalizacji.

W ramach priorytetu zakłada się wspieranie działań rewitalizacji takich terenów (obszarów), skierowanych na poprawę warunków codziennego życia mieszkańców, skutkujących ich aktywizacją społeczno-gospodarczą, przy jednoczesnym zachowaniu, przywróceniu ich wartości kulturowych i historycznych. Wsparcie obejmie unowocześnianie zagospodarowania infrastrukturalnego oraz renowację obiektów, w tym renowację wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych (w zakresie odnowy części głównej struktury budynku, instalacji technicznych, innych działań mających na celu oszczędność energetyczną).

Postęp naukowo-techniczny, rynkowa konkurencja i wymogi współczesnego rozwoju, były głównymi przyczynami zakończenia aktywności produkcyjnej wielu przedsiębiorstw, zwłaszcza branż przemysłu chemicznego, spożywczego, metalowego, itp. Pozostałe po nich tereny ze zdekapitalizowaną i funkcjonalnie nieużyteczną zabudową, zdewastowanymi gruntami ale często odznaczające się atrakcyjną lokalizacją dla rozwoju współczesnych funkcji gospodarczych i społecznych.

Oś priorytetowa zakłada wspieranie przedsięwzięć nadających nowe walory użytkowe terenom przemysłowym, przystosowujących je do nowych funkcji społeczno-gospodarczych.

Do wsparcia kwalifikowane będą projekty ujęte w programie rewitalizacji miasta sporządzonym przez jednostkę samorządu terytorialnego i podlegającym ocenie przez IZ.

W ramach osi priorytetowej wspierane będą również projekty w zakresie współpracy międzynarodowej ukierunkowane na tworzenie sieci współpracy międzyregionalnej, wymianę doświadczeń pomiędzy regionami, miastami i podmiotami sfery społeczno-gospodarczej.

Wsparcie obejmie programy wymiany doświadczeń, w tym staże, wizyty studyjne, wspólne konferencje i warsztaty oraz tworzenie wspólnych opracowań, akcji informacyjnych i promocyjnych w tym działania przewidziane w ramach Inicjatywy Komisji „Regiony na rzecz zmian gospodarczych” przyjętej Komunikatem Komisji Wspólnot Europejskich nr KOM(2006)675 w dniu 8 listopada 2006 roku.

Beneficjenci Osi priorytetowej 7.: Jednostki samorządu terytorialnego ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną, administracja rządowa, szkoły wyższe, instytucje kultury, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia, inne jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, Towarzystwo Budownictwa Społecznego (TBS), MŚP.

6.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Uchwała Nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r.

W dokumencie zwrócono uwagę na znaczenie doliny Noteci z kanałem Bydgoskim, jako obszaru o dużych walorach turystyczno-krajobrazowych.

Obszar Krajeński wymieniono jako jeden z dwóch na terenie województwa, na którym istnieją bardzo korzystne predyspozycje dla rozwoju różnych form turystyki, jednak nie posiadają one dostatecznej bazy turystycznej, cechują się brakiem tradycji w tym zakresie i słabszym marketingiem, co owocuje niewielkim ruchem turystycznym.

Nakło znalazło się w tzw. strefie Centralnej, obejmującej tereny w dolinach Wisły i środkowej Noteci wraz z bezpośrednim otoczeniem.

Droga wodna Noteć - Kanał Bydgoski - skanalizowana Brda uznana została, obok Wisły za najważniejszą drogę wodną województwa, która nie spełnia jednak wymogów współczesnego transportu wodnego.

Korytarz ekologiczny doliny Wisły i Noteci sklasyfikowano jako główny element wojewódzkiego systemu ekologicznego o randze międzynarodowej. System ekologiczny połączyć ma wszystkie tereny objęte ochroną prawną w zakresie przyrody i krajobrazu.

Wśród celów zagospodarowania przestrzennego województwa wymieniono m.in.: „Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym”.

Nakło obok innych miast powiatowych o zbliżonej wielkości, wymaga dalszej koncentracji potencjału jako ośrodek, który będzie pełnił funkcję ponadlokalną.

Według wytycznych dokumentu zachowanie dziedzictwa kulturowego wymaga przestrzegania następujących zasad:

- ◆ zachowania dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń,
- ◆ harmonijnego kształtowania krajobrazu kulturowego,
- ◆ dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych.

Dla działalności w sferze turystyki ustalono następujące zasady:

- ◆ eliminacji niekorzystnych skutków lokalizacji obecnych i planowanych obiektów turystycznych na środowisko przyrodnicze,
- ◆ preferencji dla lokalizacji obiektów ogólnodostępnych, całorocznych i wysoko standardowych,
- ◆ dostosowania skali inwestycji turystycznych do chłonności i pojemności turystycznej obszarów.

Nakło, Krajna i obszar nadnotecki wymieniane są w działaniach szczegółowych zawartych w dokumencie, które dotyczą trzech podstawowych sfer, będących w przypadku Nakła n/ Notecią, ściśle powiązane z jego dziedzictwem kulturowym – ochrony dóbr kultury, rozwoju turystyki i rozwoju infrastruktury wodnej.

Działania związane z ochroną dóbr kultury :

Dla zachowania dziedzictwa kulturowego województwa dla potrzeb przyszłych pokoleń, konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie ochrony walorów krajobrazu kulturowego poprzez:

- ◆ ochronę obszarów o wysokich wartościach środowiska przyrodniczego i kulturowego: brzesko-radziejowskiego, doliny Drwęcy, doliny Osy, doliny Wisły, górznieńskiego, kcyńsko-żnińskiego, koronowskiego, **krajeńskiego**, mogileńskiego, nadgoplańskiego, ryńsko-ostrowickiego, rypińsko-zbójeńskiego, skępsko-lipnowskiego i tucholskiego,

W sferze ochrony i kształtowania środowiska kulturowego planuje się:

- ◆ rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych: Torunia, Bydgoszczy, Włocławka, Grudziądz, Chełmna, Nowego, Świecia, Koronowa, **Nakła n/Notecią**, Solca Kujawskiego, Ciechocinka, Raciążka, Nieszawy, Bobrowników, Brześcia Kujawskiego, Kowala, Lubienia Kujawskiego, Służewa, Aleksandrowa Kujawskiego, Dobrzynia n/Wisłą, Szubina, Rynarzewa i Łabiszyna,
- ◆ konserwację zabytkowych obiektów sakralnych oraz zespołów dworsko-parkowych,
- ◆ utworzenie następujących parków kulturowych: aleksandrowskiego, bobrownickiego, ciechocińskiego, dobrzyńskiego, **nadnoteckiego**, nadwiślańskiego, kowalskiego, lubieńskiego, łabiszyńskiego, szubińskiego, śródmieścia Bydgoszczy, śródmieścia Włocławka, Bydgoskiego Przedmieścia w Toruniu (fragment zabudowy wraz z parkiem miejskim), Pierścienia Fortów w Toruniu.

Działania związane z rozwojem infrastruktury turystycznej :

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- ◆ pełne wykorzystanie walorów rejonów turystycznych: Borów Tucholskich i Doliny Brdy,

Pojezierza Brodnickiego, Zbiornika Włocławskiego i Lasów Gostynińsko-Włocławskich, Przyjezierza i Jeziora Gopło, Jezior Żnińskich, Podmiejskiego Bydgoszczy, **Krajeńskiego**, Doliny Dolnej Wisły, Doliny Drwęcy, Ciechocińskiego-Nieszawskiego, Skępsko-Skrwileńskiego, Chodeckiego, Głuszyńsko-Modzerowskiego i Rogowskiego,

♦ zagospodarowanie turystyczne istniejących i projektowanych zbiorników wodnych oraz naturalnych wód powierzchniowych dla prowadzenia sportów wodnych i rozwoju turystyki kwalifikowanej w szczególności na zbiornikach: Włocławskim, Koronowskim, Żur, Gródek, oraz na rzekach: Brdzie, Drwęcy, Wdzie, **Noteci i Kanale Bydgoskim**.

Działania związane z modernizacją dróg wodnych :

Uruchomienie najtańszego transportu drogami wodnymi na terenie województwa kujawsko-pomorskiego będzie możliwe po realizacji następujących kierunków działań:

♦ przebudowy i budowy infrastruktury technicznej na śródlądowej drodze wodnej o znaczeniu międzynarodowym: Berlin - rzeka Odra - rzeka Warta - rzeka Noteć -Kanał Bydgoski (z południowym obejściem miasta Bydgoszczy) - rzeka Wisła - Zalew Wiślany - Kaliningrad, co najmniej do IV klasy drogi wodnej,

6.3 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012.

Przyjęty został Uchwałą Nr XXV/496/08Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 września 2008 r., na podstawie art. 14 ust.1 pkt 3 i art. 18 pkt 20 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.), art. 87 ust.3 i 4ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162,poz. 1568 z późn. zm.).

Przyjęty program prócz charakterystyki zasobów województwa kujawsko-pomorskiego określa główne kierunki działań w dziedzinie ochrony zabytków, odnosząc je do strategicznych celów determinujących całokształt rozwoju województwa. Program definiuje także podstawowe narzędzia niezbędne do realizacji programu opieki (przytoczone w niniejszym opracowaniu w rozdziale 3.1).

Część postulatywna Programu dzieli się na dwie podstawowe części :

♦ działania w zakresie ochrony zabytków wynikające z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które są praktyczną realizacją omówionych wcześniej narzędzi,

♦ działania pozaustawowe nakierowane głównie na inicjatywy samorządowe zarówno w zakresie bezpośredniej opieki nad zabytkami (w tym wsparcie finansowe) jak i działania edukacyjne i popularyzatorskie.

Jako podstawowe działania ustawowe wskazano m.in. intensyfikację wpisywania obiektów nieruchomości do rejestru zabytków, w pierwszej kolejności tych, które mają uregulowany status własnościowy i stanowią własność gmin, sejmiku samorządowego oraz skarbu państwa. W drugiej kolejności wskazano na konieczność wytworzenia mechanizmów finansowych, wspierających prace przy zabytkach, które stanowić mogą zachętę dla osób prywatnych do wpisywania obiektów do rejestru zabytków.

Z perspektywy Nakła n/Notecią istotne są zapisy mówiące o podjęciu działań mających na celu nadanie wytypowanym obiektom statusu Pomnika Historii. Wśród wytypowanych obiektów znalazł się Kanał Bydgoski – „koryto wraz z urządzeniami hydrotechnicznymi od śluzy Nakło wschód do granic administracyjnych Bydgoszczy; na terenie miasta Bydgoszczy koryta wraz z urządzeniami hydrotechnicznymi tzw. Starego Kanału i nowego Kanału”.

Kanał Bydgoski wytypowany został również jako obszar, który powinien zostać przekształcony w Park Kulturowy.

W programie sformułowano następujące zalecenia, które powinny mieć wpływ na zapisy umieszczane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- ◆ rozpoznanie i zrewidowanie stanu faktycznego istniejących obszarów i stref ochrony konserwatorskiej,
- ◆ zwiększenie ilości obszarów chronionych w ramach stref ochrony konserwatorskiej – zwłaszcza w odniesieniu do obiektów i zespołów leżących poza obszarami miejskimi,
- ◆ przygotowanie ściśle określonych stref ochrony konserwatorskiej oraz stref ekspozycji obiektów, jako wytyczne do MPZP,
- ◆ uwzględnienie ustaleń i propozycji zawartych w niniejszym opracowaniu, a zwłaszcza proponowanych parków kulturowych i innych obszarów chronionych.

Wszelkie zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte na poziomie ogólnym w planie zagospodarowania przestrzennego województwa powinny zostać uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w których ulec powinny odpowiednim uszczegółowieniom.

W programie zawarto również szereg działań pozaustawowych, które nakładają m.in. na marszałka województwa obowiązek wspierania, w tym również współfinansowania, inicjatyw lokalnych związanych z ochroną i popularyzacją dziedzictwa kulturowego.

6.4 Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu nakielskiego.

Ze strategii rozwoju powiatu nakielskiego opracowanego w 2001 r. wybrane zostały zagadnienia mające bezpośredni lub pośredni związek z szeroko pojętą ochroną dziedzictwa kulturowego. Znaczna część zapisów dotyczy zagadnień gospodarczo-społecznych, w których na pierwszym planie występuje wysokie bezrobocie i kwestie ekologiczne – środowiskowe.

W opracowaniu zwrócono uwagę na niewykorzystane walory krajobrazowo-przyrodnicze, które szczególnie obecnie przy wpisaniu Kanału Bydgoskiego w rejestr zabytków województwa kujawsko-pomorskiego nabierają istotnego znaczenia.

Jednak zbyt fragmentarycznie i zbyt wolno te zasoby kulturowe są dostrzegane i wykorzystywane w promocji powiatu i miasta Nakła nad Notecią. Uczestnictwo w Związku Miast Nadnoteckich w świetle przywracaniu do życia międzynarodowej drogi wodnej E70 wraz z bogatym i najstarszym, w Polsce systemem wodno-hydrotechnicznym powinno być mocno promowane i wykorzystane.

W strategii powiatu położono mocny nacisk na miejsce strategii w lokalnej AGENDZIE 21 gdzie ekorozwój oznacza nowe podejście do rozwoju powiatu, który pojmowany jest najczęściej jako:

- ◆ rozwój społeczno-gospodarczy zharmonizowany z otoczeniem człowieka,
- ◆ równoległy rozwój gospodarki, społeczeństwa i takie funkcjonowanie środowiska,
- ◆ umożliwienie zaspokojenie współczesnych potrzeb bez ograniczania możliwości rozwojowych przyszłych pokoleń.

Agenda 21 to program działań na rzecz zrównoważonego rozwoju w perspektywie XXI wieku, uwzględniający globalną, krajową, regionalną i lokalną skalę działań, w praktyce jest to program działań integrujący wprowadzanie w życie ładów: ekologicznego, społecznego, ekonomicznego, przestrzennego i politycznego.

W 2000 r. przy wdrażaniu lokalnej Agendy 21 w powiecie nakielskim podjęte zostały prace nad strategią zrównoważonego rozwoju powiatu, który miał stanowić kluczowy dokument rozwojowy dla władz samorządowych powiatu nakielskiego.

W strategii wymienione zostały ważne kwestie przekładające się m.in. na substancję wartościowych obszarów miejskich, w tym samego Nakła nad Notecią jaki i na atrakcyjne położenie geograficzne, czy zagadnienia społeczno-gospodarcze i kulturowe, m.in.:

◆ Lokalne zbyt duże nasilenie ruchu kołowego na terenie miasta.

Nasilenie ruchu komunikacyjnego przebiegającego przez duże skupiska ludzkie stanowi potencjalne zagrożenie dla mieszkańców oraz infrastruktury. Prowadzi to do wzrostu wypadków, zwiększonego zanieczyszczenia powietrza spalinami i hałasem a przy pojazdach z silnikami diesla pozostawianiem mikropylek ze spalania. Prowadzi to do wzrostu zagrożenia zdrowotnego społeczności lokalnej i niszczenia elewacji zewnętrznych substancji mieszkaniowych oraz przy zbyt dużym obciążeniu na oś pęknięć na konstrukcjach budynków i budowli. Dlatego tak ważne jest przeniesienie ruchu poza skupiska ludzkie.

◆ Nie wykorzystane położenie geograficzne.

Przygotowanie infrastruktury i jej rozwój stwarzają szansę na pozyskanie potencjalnych inwestorów. Jest to szczególnie istotne, gdyż inwestorzy otrzymują propozycje z różnych miejsc a ich przekonanie, że należy inwestować właśnie tutaj musi mieć uzasadnienie ekonomiczne a nie tylko charakter werbalny czy wizualny.

◆ Brak idei integrujących społeczność powiatową.

Środowiska twórcze i instytucje kultury stanowią istotny element integracji społeczności powiatowej, budują tożsamość lokalną i więzi społeczne.

Z planu operacyjnego wytypowano zagadnienia problemowe, których tematyka jest aktualna i które pośrednio wpływają na ochronę dziedzictwa kulturowego:

◆ Problem 2 – niewystarczający poziom edukacji ekologicznej.

Jednym z kanałów rozprzestrzeniania edukacji ekologicznej jest oddziaływanie na dorosłych przez dzieci.

Programy szkolne oraz kulturalne winny zawierać oprócz treści ekologicznych, praktyczne pomysły angażowania rodziców w sprawy ochrony środowiska i wdrażania zasad zrównoważonego ekorozwoju powiatu. Programy szkolne muszą zawierać elementy „Program ochrony dziedzictwa przyrodniczego”, żeby kształtować świadomość ekologiczną. Ponadto oddziaływanie na społeczność lokalną potęgują media lokalne.

◆ Problem 3 – zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Ochrona wód powierzchniowych staje się niezbędna z uwagi na możliwość przedostawania się zanieczyszczeń drogą pokarmową. Dla ochrony wód powierzchniowych niezbędne jest wyeliminowanie przedostawania się do nich jakichkolwiek zanieczyszczeń.

◆ Problem 22 – niedostateczny poziom wykształcenia mieszkańców.

Dla lepszego rozwoju i skuteczniejszego działania niezbędne jest podwyższanie kwalifikacji zawodowych. Tylko w ten sposób można być na rynku pracy konkurencyjnym. Dlatego poziom wykształcenia nabiera coraz większego znaczenia.

◆ Problem 23 – niedostateczny rozwój sportu, turystyki i rekreacji.

Rozwój sportu ma istotne znaczenie nie tylko w utrzymanie kondycji fizycznej, ale także kreuje pozytywne postawy i minimalizuje niedorozwój fizyczny dzieci i młodzieży. W połączeniu z turystyką i rekreacją pozwala na utrzymanie sprawności ruchowej i czynny wypoczynek.

7.0 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

7.1 Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Nakło nad Notecią.

Miejsce Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nakło nad Notecią w lokalnej Agendzie 21.

Agenda 21 to program działań na rzecz rozwoju zrównoważonego, uwzględniający globalną, międzynarodową, krajową, regionalną i lokalną (gminną) skalę działań tj.:

- ekologicznego,
- społecznego,
- ekonomicznego,
- przestrzennego.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju określa główne, długofalowe cele oraz takie kierunki działania i taką alokację zasobów, które są konieczne dla zrealizowania tych celów.

Zmiany w infrastrukturze wymagają kilku lat, a jest to obszar działań o zasadniczym znaczeniu z punktu widzenia nowych inwestycji gospodarczych oraz ochrony środowiska. Strategia dla Gminy i Miasta Nakło nad Notecią budowana jest z uwzględnieniem 15- letniego okresu czasu.

Charakterystyka gminy i jej misji.

Gmina Nakło nad Notecią położona jest przy połączeniu Kanału Bydgoskiego z Notecią. Nakło leży na prawobrzeżnej ziemi nadnoteckiej, zwanej Krajną.

Miasto Nakło nad Notecią usytuowane jest na głównych szlakach komunikacyjnych obejmujących trasę krajową nr 10, węzeł kolejowy (Szczecin -Piła-Bydgoszcz - Warszawa) i trakt wodny (rzeka Noteć i Kanał Bydgoski). Gmina Nakło leży w zachodniej części województwa Kujawsko - Pomorskiego w odległości (w linii prostej) 25 km od stolicy województwa Bydgoszczy.

Łączna powierzchnia gminy wynosi 187 km² - z tego na miasto przypada 10,65 km². W stosunku do obszaru województwa obszar całej gminy wynosi 1,7%. Teren gminy rozdzielony jest ciągiem wodnym- rzeką Noteć i Kanałem Bydgoskim- na dwie części: północną obejmującą sołectwa z dobrze rozwiniętym rolnictwem oraz teren miasta oraz południową gdzie zlokalizowane są zwarte kompleksy leśne obejmujące sołectwa Gorzeń - Potulice oraz Paterek -Wieszki.

Wzdłuż rzeki Noteć ciągnie się pas „łąk nadnoteckich”. Cała gmina w zasadzie, pozbawiona jest naturalnych stałych zbiorników wodnych. W przeważającej części teren gminy ukształtowany jest równinnie. Jedynie miejscowości położone wzdłuż linii kolejowej Bydgoszcz- Piła leżą na morenowym terenie pagórkowatym.

Gmina Nakło nad Notecią graniczy z 6 jednostkami samorządowymi tj. gminami: Mrocza, Kcynia, Szubin, Sadki, Sienko i Białe Błota.

Gmina sprawnie funkcjonuje za względu na powiązania komunikacyjne (droga samochodowa, kolejowa i wodna). Na rozwój i znaczenie Nakła istotny wpływ wywiera bliskość dwóch dużych ośrodków miejskich tj. Bydgoszczy i Poznania.

W strukturach regionalnych Nakło jest siedzibą Powiatu Nakielskiego. Powiązania z dużymi ośrodkami miejskimi wpływają korzystnie na rozwój wiejskiej sieci osadniczej jak Paterek, Ślesin, Potulice, Występ, Trzeciewnica. Na rozwój kilku z nich silny wpływ wywiera z kolei miasto Nakło poprzez lokalizację zakładów przemysłowych (Paterek) lub funkcji mieszkaniowej (Występ, Paterek).

Gmina Nakło nad Notecią do chwili obecnej ma charakter rolniczo - przemysłowy, z dominującym rolnictwem, ale już nie tak znacząco jak kilka lat temu.

W Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nakło nad Notecią zawarto sformułowania, iż Gmina Nakło nad Notecią jest miejscem:

- ♦ przyjaznym i bezpiecznym dla ludzi żyjących w czystym środowisku,
- ♦ umożliwiającym wysoki poziom życia mieszkańców poprzez zrównoważony rozwój gospodarczy, nowoczesną edukację oraz opiekę medyczną i socjalną,
- ♦ będącym lokalnym centrum kultuwującym tradycje, integrującym mieszkańców.

Cel nadrzędny Strategii: - wysoka jakość życia mieszkańców gminy Nakło nad Notecią.

Cele główne strategii obejmujące cztery obszary: gospodarczy, społeczny, środowiskowy i infrastruktury technicznej oraz zarządzania gminą tj.:

- ♦ **gospodarczy** - gospodarka przyjazna środowisku, odpowiadająca potrzebom mieszkańców,
- ♦ **środowiskowy i infrastruktury technicznej** - równoważony rozwój środowiska przyrodniczego i infrastruktury technicznej gminy i miasta Nakła nad Notecią,
- ♦ **społeczny** - mądre, zdrowe i zintegrowane,
- ♦ **zarządzanie gminą** - skuteczne i nowoczesne.

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy.

Czynniki, które sprzyjają realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju gminy Nakło nad Notecią:

- zaangażowanie władz, aktywne uczestnictwo w procesie tworzenia strategii oraz utworzone stanowisko w Urzędzie Gminy ds. promocji i rozwoju gospodarczego gminy,
- inicjatywy społeczne - szansa i forma dialogu społeczności lokalnej z władzą przy wprowadzaniu lokalnej Agendy 21,
- szeroka promocja strategii - przedstawianie stworzonej strategii jako sukcesu lokalnego samorządu,
- przydatność strategii w tworzeniu innych dokumentów, konstruowania w oparciu o strategię wniosków o dotację na konkretne zadania.

Problemy rozwoju:

♦ **rozwój gospodarczy** jest niezbędnym warunkiem prawidłowego funkcjonowania gminy.

Dokonana diagnoza stanu gm. problemy gospodarcze:

- wysokie bezrobocie,
- brak inwestorów oferujących nowe, stałe miejsca pracy,
- upadające zakłady pracy,
- regres w rolnictwie,
- brak perspektyw rozwoju gminy,

- stagnacja gospodarcza,
- słaby rozwój małych i średnich przedsiębiorstw,
- brak ofert pracy dla absolwentów szkół.

Rozwój społeczny - dokonana diagnoza stanu, ankiety oraz inne ustalenia wyodrębniły następujące problemy utrudniające osiągnięcie oczekiwanej jakości życia mieszkańców:

- brak miejsc pracy, szczególnie dla kobiet i młodzieży,
- brak perspektyw na przyszłość,
- brak tanich mieszkań,
- zły stan techniczny mieszkań,
- trudna sytuacja dzieci, szczególnie z rodzin patologicznych,
- niskie kwalifikacje zawodowe bezrobotnych,
- złe warunki bytowe,
- małe poczucie bezpieczeństwa publicznego,
- patologia społeczna (alkoholizm, narkomania),
- brak inicjatyw mieszkańców, w zakresie rozwiązywania własnych problemów,
- brak samoorganizacji mieszkańców,
- brak środków finansowych na remonty starych zasobów mieszkaniowych,
- słaba integracja mieszkańców,
- brak mieszkań socjalnych,
- słaba oferta kulturalno - rekreacyjna dla mieszkańców,
- niewystarczające środki finansowe na potrzeby oświaty, służby zdrowia, kultury,
- brak możliwości taniego wypoczynku dla rodziny,
- upolitycznienie życia społecznego,
- rosnące niezadowolenie społeczne.

Zasoby środowiskowe i kulturowe gminy - jakość środowiska jest elementem podstawowym zarówno dla poziomu życia jak i dla rozwoju ważnych dla gminy dziedzin gospodarki i nie może godzić w trwałość zasobów środowiska, które decydują o walorach miejsca zamieszkania i wypoczynku.

Infrastruktura techniczna nowoczesna infrastruktura techniczna jest bazą dla wszechstronnego rozwoju gminy. Dokonana diagnoza stanu, ankiety oraz ustalenia grupy roboczej na warsztatach podjęły próbę hierarchizacji problemów, a docelowo celów i zadań związanych z szeroko traktowaną infrastrukturą techniczną i ochroną zasobów środowiska:

- zły stan dróg lokalnych,
- niezadowalający stan infrastruktury technicznej,
- brak programu gospodarki odpadami (lokalizacji wysypiska odpadów),
- brak połączeń wszystkich miejscowości na terenie gminy, do oczyszczalni,
- brak gazu w wielu miejscowościach gminy,
- brak wodociągów w niektórych miejscowościach,
- brak infrastruktury turystycznej,
- brak basenu krytego,

- zła jakość wód rzeki Noteć,
- wycinanie drzew śródpolnych.

Zarządzanie gminą - właściwy przepływ informacji pomiędzy Urzędem, a obywatelem i odwrotnie jest warunkiem prawidłowego funkcjonowania gminy. Dokonana diagnoza stanu, ankiety oraz ustalenia grupy roboczej na warsztatach pozwoliły wyodrębnić następujące problemy utrudniające zarządzanie gminą:

- konflikty społeczne,
- niewystarczająca promocja gminy,
- upolitycznienie życia społecznego,
- słaba współpraca i komunikacja między mieszkańcami, a samorządem.

Plan Operacyjny Strategii Zrównoważonego Rozwoju

Plan operacyjny jest elementem strategii, w którym następuje jej konkretyzacja- wskazanie sposobów realizacji celów. Dla każdej sfery przyjęto następujące kryteria mające wpływ na kolejność celów strategii:

- wpływ na poprawę stanu środowiska, na jakość życia,
- na integrację mieszkańców,
- łatwość w realizacji i zdobyciu środków finansowych oraz możliwości organizacyjne.

Najważniejsze obszary rozwojowe gminy to:

- ochrona środowiska i zasobów przyrodniczych wykorzystywanych do rozwoju turystyki i rekreacji,
- różnorodne rolnictwo- wydolne gospodarstwa rolne zapewniające dodatkowy dochód rolnikom,
- dobrze rozwinięta przedsiębiorczość, zwłaszcza pozarolnicza, tworząca nowe miejsca pracy, - aktywni i świadomi mieszkańcy,
- dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna - baza zapewniająca rozwój gminy.

Środowisko przyrodnicze i infrastruktura techniczna.

Zrównoważony rozwój środowiska przyrodniczego i infrastruktury technicznej gminy i miasta Nakła nad Notecią.

Cele szczegółowe:

- Bezpieczna, bezkolizyjna komunikacja lokalna i ponadlokalna.
- Odpowiednia gospodarka: wodno- ściekowa i odpadowa.
- Ochrona zasobów środowiskowych.
- Edukacja ekologiczna.

Problem - Zły stan dróg lokalnych. Zły stan techniczny infrastruktury. Brak ścieżek rowerowych.

Cel szczegółowy- Bezpieczna, bezkolizyjna komunikacja lokalna i ponadlokalna.

Uzasadnienie:

Wykonanie nowych nawierzchni dróg poprawi bezpieczeństwo ruchu i wygodę jazdy, usprawni komunikację z sąsiednimi miejscowościami, jest również warunkiem rozwoju gospodarczego. Urządzenie parkingów leśnych, zatok, tras rowerowych, zaplecza gastronomicznego, tablic informujących, podniesie atrakcyjność turystyczną gminy.

Działania:

- Budowa i modernizacja istniejącej sieci drogowej.
- Budowa ścieżek rowerowych.
- Budowa ekranów dźwiękochłonnych i zieleni izolacyjnej.
- Budowa nowych rozwiązań połączeń lokalnych i skrzyżowań bezkolizyjnych.
- Pozyskanie środków pozabudżetowych na realizację ww. celów.

Problem - Brak podłączeń miejscowości na terenie gminy, do oczyszczalni. Brak wodociągów w niektórych miejscowościach. Zła jakość wód rzeki Noteć. Brak programu gospodarki odpadami.

Problem - Wycinanie drzew śródpolnych. Ubożenie zasobów środowiska. Brak pełnej inwentaryzacji przyrodniczej gminy.

Cel szczegółowy – Ochrona zasobów środowiskowych.

Uzasadnienie:

Na podstawie dotychczasowych informacji można uznać teren gminy za interesujący przyrodniczo. Dużą atrakcją turystyczną stanowią wartości kulturowe, których rozpoznanie i promocja stanowić będzie ważny kierunek rozwoju gminy. Szersze rozpoznanie i ochrona walorów przyrodniczych i kulturowych gminy sprzyjać będzie wzrostowi zainteresowania turystycznego gminy oraz odpowiedniego ich wykorzystania.

Lesistość w gminie wynosi 19,6%, co jest wartością mniejszą od przewidywanej, przeciętnej lesistości w kraju. Zwiększenie lesistości w gminie wpłynie pozytywnie na poprawę stanu środowiska i pośrednio na wzrost atrakcyjności gminy.

Działania:

- Zalesianie nowych obszarów i nieużytków.
- Ocena oddziaływania na środowisko wszystkich inwestycji.
- Inwentaryzacja gatunków objętych ochroną i opieka nad nimi.
- Współpraca z Nadleśnictwami w celu wypracowania wspólnej polityki.

Problem - mała świadomość ekologiczna mieszkańców gminy i miasta Nakło nad Notecią.

Cel szczegółowy- Edukacja ekologiczna.

Uzasadnienie:

Realizacja celów z zakresu ochrony środowiska wymaga długotrwałego procesu edukacyjnego. Kształtowanie właściwych postaw prośrodowiskowych, mieszkańców gminy, jest gwarantem ochrony zasobów przyrodniczych. Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców stanowi ważny element prawidłowego rozwoju gminy.

Działania:

- Prowadzenie szkoleń z zakresu edukacji ekologicznej.
- Tworzenie ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych, po interesujących przyrodniczo terenach gminy.
- Wydawanie i kolportaż materiałów z zakresu ochrony środowiska i o walorach przyrodniczych gminy.
- Prowadzenie konkursów ekologicznych.
- Wprowadzanie dodatkowych zajęć, z zakresu ochrony środowiska, w szkołach.
- Wymiana doświadczeń z zakresu ochrony środowiska z samorządami z kraju i zagranicy.
- Promocja walorów przyrodniczo- kulturowych miasta i gminy dla potrzeb turystyki.

Cel szczegółowy - Bezpieczna, bezkolizyjna komunikacja lokalna i ponadlokalna.

Budowa ścieżek rowerowych. 2000-2010 Urząd Gminy, organizacje pozarządowe, Starostwo Powiatowe, Budżet gminy oraz pozabudżetowe środki finansowe.

Cel szczegółowy- Ochrona zasobów środowiskowych.

Inwentaryzacja gatunków objętych ochroną i opieka nad nimi. 2000-2015. Wojewódzki Konserwator Przyrody, organizacje pozarządowe, szkoły, Nadleśnictwa

Cel szczegółowy- Edukacja ekologiczna:

- Prowadzenie szkoleń z zakresu edukacji ekologicznej. 2000-2015
- Tworzenie ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych, po interesujących przyrodniczo terenach gminy.
- Wydawanie i kolportaż materiałów z zakresu ochrony środowiska i o walorach przyrodniczych gminy.
- Prowadzenie konkursów ekologicznych.
- Wprowadzenie dodatkowych zajęć, z zakresu ochrony środowiska, w szkołach.

Wymian doświadczeń z zakresu ochrony środowiska z samorządami z kraju i zagranicy.

Promocja walorów przyrodniczo-kulturowych miasta i gminy dla potrzeb turystyki.

7.2 Zapisy dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego oraz elementów przyrodniczych zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na przestrzeni minionych lat zagadnienia dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego na terenie miasta Nakło n/Notecią oprócz regulacji na poziomie krajowym i wojewódzkim znalazły zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W wieloletnim procesie kształtowania harmonijnej przestrzeni miejskiej, współgrającej historii z współczesnością, dużą rangę odgrywa zarówno tkanka zabytkowa oraz otulina krajobrazowo-kulturowa. Bliskie sąsiedztwo Doliny Noteci wraz z jej środowiskiem naturalnym i najstarszym w Polsce szlakiem wodnym – Kanałem Bydgoskim powinno przyczynić się do umiejętnej eksploatacji i wykorzystania w rozwoju i promocji miasta.

Do MPZP wprowadzane są zapisy gwarantujące ochronę dziedzictwa kulturowego, jego otuliny oraz walorów przyrodniczych.

Wszelkie postępowanie w obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz ochroną archeologiczną wymaga każdorazowego opiniowania w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków.

Obszary objęte ochroną archeologiczną zabezpieczane są zapisami o wyprzedzających inwestycje badaniach ratunkowych, zaś na obszarach nie objętych ochroną, jednak obciążonych możliwością odnalezienia zabytków archeologicznych, wprowadza się zapis o natychmiastowym wstrzymaniu wszelkich prac i powiadomienia WKZ w przypadku natrafienia na takowe.

Wiele zapisów MPZP reguluje kwestie związane z ochroną przyrody zarówno ożywionej jak i nieożywionej. Zapisy zawierają zarówno wskazania odnośnie ochrony elementów istniejących, jak i nakaz uzupełniania nasadzeń, tworzenia stref buforowych i.t.p.

Szczegółowe zapisy zawarte w MPZP przedstawione zostały w dalszej części opracowania.

8.0 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

8.1 Zarys historii Nakła nad Notecią.

Na terenie Nakła odnotowano ślady ciągłości osadniczej od Neolitu do okresu średniowiecza, kiedy to wykształcił się gród z towarzyszącym podgrodzciem.

Przynależność administracyjna wczesnego ośrodka pozostaje sporna. Nie ustalono czy przed końcem wieku X tereny na lewym brzegu Noteci przynależały do Polan czy Pomorzan. Chociaż pogląd o związku kulturowych i narodowościowych z Wielkopolską wydaje się znajdować lepsze potwierdzenie w materiale archeologicznym.

Od czasu opanowaniu pod koniec X w. Pomorza przez Bolesława Chrobrego obszar Krajny był zajmowany przez Pomorzan i powtórnie odbijany przez Piastów.

Za rządów Władysława Hermana nastąpiło wycofanie obsady grodów pomorskich. W roku 1092 Herman oblegał bezskutecznie Nakło, próbując odbić je z rąk pomorskich. Udało się to dopiero Bolesławowi Krzywoustemu w 1109 roku. Po odbiciu Nakła i innych grodów pomorskich, przekazał on je pod zarząd Świętopełkowi, który jednak dążył do uniezależnienia się od Korony, co stało się przyczyną wojny. W jej przebiegu Nakło powtórnie zostało oblężone przez wojska polskie i zdobyte w 1113 roku. Jednak cała Krajna wróciła do Polski dopiero w latach 1119-1120.

W 1136 roku mocą bulli Innocentego II Nakło zostało objęte granicami archidiecezji gnieźnieńskiej. Z kroniki Galla Anonima wynika, że znajdował się tu kościół, co najmniej od 1109 roku. W przywołanej bulli papieskiej Nakło miało statut kasztelanii.

Po śmierci Krzywoustego Krajna przypadła Mieszkowi III, a po nim Władysławowi Laskonogiemu, co napotkało sprzeciw Władysława Odonica, stając się zarzewiem wojny.

Z dużym prawdopodobieństwem uznać można, że właśnie w Nakle, traktowanym przez Odonica jako swoją główną siedzibę na terenie Krajny, opracowany został, wraz ze Świętopełkiem, plan zamachu na książąt wiecujących w Gąsawie, w wyniku którego śmierć poniósł Leszek Biały. Spór pomiędzy Odonicem a Laskonogim zakończył się w 1223 ugodą, na mocy której część ziemi gnieźnieńskiej, Nakło oraz Ujście przypadły Odonicowi.

Po jego śmierci (1239 r.) kasztelanię nakielską przejął Świętopełk pomorski, prawdopodobnie na mocy ustaleń zjazdu, który miał miejsce w Nakle w 1235 roku. Kasztelania została odbita z rąk pomorskich podczas kampanii prowadzonej w latach 1243-1244 przez synów Odonica – Bolesława i Przemysława, wspieranych przez wojska krzyżackie.

Bracia podzielili w 1248 roku strefy panowania w Wielkopolsce. Obszar północny z Nakłem przypadła Przemysłowi.

W 1255 roku Nakło powtórnie trafiło w ręce pomorskie – Świętopełka II oraz jego syna Mściwoja. Próba odbicia grodu zjednoczonymi siłami Przemysława, Bolesława Wstydlwego i Kazimierza łęczyckiego nie powiodła się. W celu ochrony terenu wielkopolski przed ekspansją pomorską naprzeciw grodu zajętego przez Mściwoja, Przemysław wzniósł nową fortyfikację, którą w 1256 roku siły pomorskie próbowały kilkakrotnie zdobyć i zniszczyć.

Spór o gród Nakielski został rozstrzygnięty przez, pełniącego rolę rozjemcy, mistrza krzyżackiego Popona. Na mocy porozumienia zawartego 24 lipca 1256 roku w Kcyni, Mściwoj opuścił stary gród otrzymując 500 grzywien z rąk Przemysława.

Po śmierci Przemysława (1257 r.) dzielnica przypadła jego nieletniemu synowi Przemysławowi II, którego reprezentował Bolesław Pobożny.

Za rządów Bolesława Krajną zarządzał kasztelan nakielski Świętosław. Śmierć Pobożnego spowodowała przekazanie całej władzy w Wielkopolsce w ręce Przemysława II, który podjął pertraktacje z Mściwojem II dotyczące sukcesji władzy na Pomorzu. Dnia 15 lutego 1282 roku książęta podpisali w Kępnie dokument wedle którego formalnie Pomorze Gdańskie zostało zjednoczone z Wielkopolską, przy zachowaniu dwuwładzy do czasu śmierci jednego z książąt (wg. innej tezy władza na Pomorzu przeszła jednostronnie w ręce Przemysława). Umowa Kępińska została zaakceptowana przez możnowładców kujawskich i pomorskich w czasie zjazdu mającego miejsce we wrześniu 1284 roku w Nakle, otwierając okres ścisłej integracji obu dzielnic. Na mocy układu księstwa prowadziły wspólną politykę ekonomiczną i zagraniczną, której kierunki ustalano na wspólnych zjazdach wielkopolsko-pomorskich, z których dwa odbyły się w Nakle – w 1284 i 1291 roku.

W 1293 roku doszło do spotkania w Kaliszu Przemysława II, Władysława Łokietka i jego brata Kazimierza. W wyniku rozmów zawieszono koalicję antyczeską w celu odzyskania małopolski. Przemysław uznał też Łokietka za swego następcę w Wielkopolsce. Niestety po śmierci Przemysława dzielnica wielkopolska dostała się częściowo w ręce Henryka III głogowskiego.

W czasie podzielonych rządów, w 1299 roku Łokietek wystawił akt lokacyjny dla Nakła według prawa magdeburskiego. Przywilej lokacyjny wystawiony został w Radziejowie, a na zasadzce wybrano Piotra z Dusden. W tym samym roku, na skutek niedotrzymania przez Łokietka zobowiązań lennych doszło do ataku wojsk króla Wacława II, które zajęły Wielkopolskę zmuszając polskiego księcia do opuszczenia kraju.

Po śmierci Wacława II rządy objął Wacław III, którego zabójstwo w Ołomuńcu 4 sierpnia 1306 roku stworzyło Łokietkowi możliwość powrotu do kraju i objęcie władzy.

Jednoczenie ziem Wielkopolski trwało do 1314 roku, kiedy to Łokietek zajął Poznań – ostatni bastion zwolenników książąt głogowskich.

W 1325 roku Łokietek zawarł w Nakle sojusz przeciwko Brandenburgii z Warcisławem IV, Ottonem i Barnimem.

Na czasy Łokietka datuje się dokument z 1329 r., w którym Nakło po raz pierwszy wymieniane jest jako siedziba starostwa. W granicach jednostki administracyjnej oprócz Nakła znalazły się osady wiejskie: Bielawy, Karnowo, Lubaszcz, Olszewka, Paterek, Polichno, Rudki, Sadki, Sadkowski Młyn, Trzeciewnica. Wraz z rozwojem znaczenia starostwa malała rola kasztelanii, która całkowicie zatraciła swoje znaczenie za czasów króla Kazimierza Jagiellończyka.

Podczas wojny z Zakonem Krzyżackim Nakło, jako ośrodek działań zaczepnych, zostało wielokrotnie spalone, po raz pierwszy wraz z Wyszogrodem i Bydgoszczą w roku 1329, w 1330 miasto oblegał i spalił mistrz Werner von Orseln. Rok później w trakcie wyprawy Teodoryka z Altenburga wraz z Wincentym z Szamotuł spalono kościół nakielski. Według przekazu Długosza, kolejny raz miasto zostało zniszczone w roku 1339.

Pod rządami Kazimierza Wielkiego doszło do zawarcia z Zakonem pokoju kaliskiego i delimitacji granicy (1349 r.). Nakło znalazło się w granicach województwa kaliskiego. Pomimo znacznego odsunięcia granicy z Pomorzem Kazimierz zdecydował się wznieść tu zamek, co podkreśla strategiczne znaczenie administracyjne ośrodka. Na skutek znacznego zadłużenia Kazimierza Wielkiego u arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii, Krajna wraz z Nakłem przejściowo stała się zastawem kapituły gnieźnieńskiej, którą reprezentował burgrabia Jan, urzędujący równolegle z kasztelanem Sędziwojem z Czarnkowa.

Wykupiona z rąk biskupstwa krajna stanowiła kasztelanię jednak pozostawała pod nadzorem starosty generalnego Wielkopolski, będącego jednocześnie gubernatorem ziemi nakielskiej i wojewodą kaliskim.

Wraz ze śmiercią Kazimierza Wielkiego dla Krajny nastąpiły niespokojne czasy. Rozgrywki pomiędzy zwolennikami Andegawenów a opozycją doprowadziły do podziału Krajny, której zachodnia część trafiła w ręce Kaźka – wnuka Kazimierza, zaś po nim Władysława Opolczyka.

Niepokoje nasiliły się po śmierci Ludwika Węgierskiego obejmując Wielkopolskę i prawie całą Krajnę. W pierwszej fazie potyczki dotyczyły dominacji jednej z dzielnic – Małopolski bądź Wielkopolski, zaś w 1338 roku rozgorzał wewnętrzny spór w dzielnicy wielkopolskiej toczony pomiędzy rodami Nałęczów i Grzymalitów o sukcesję tronu przez dynastię andegaweńską. Postawa Nakła wobec tego konfliktu była podzielona – kasztelan nakielski Sędziwój z Szamotuł popierał niechętnych Andegawńczykom Nałęczów, zaś starosta Domarat z Pierzchna pro węgierskich Grzymalitów

Zabiegający o poparcie książąt szczecińskich król Władysław Jagiełło oddał Krajnę w lenno Warcisławowi, co zapisano w traktacie zawartym w Pyzdrach 2 listopada 1390 r. Przekazane tereny powróciły do Korony cztery lata później.

Nadgraniczne położenie Krajny zdecydowało o jej losach w trakcie Wielkiej wojny z Zakonem. Pod koniec sierpnia 1409 roku na teren Krajny wkroczyły połączone siły komtura tucholskiego Henryka von Schelborn i człuchowskiego Gamera von Pintzenau. Siłom zakonnym udało się zdobyć Kamień i Sępolno.

Nakło dwukrotnie w czasie tej kampanii oparło się siłom najeźdźców. Źródła krzyżackie wzmiankują o spaleniu Nakła w roku 1410.

W czasie wojny 13-letniej, po klęsce pod Chojnicami, w Nakle odbyło się spotkanie króla Kazimierza Jagiellończyka ze starostą Włodkiem z Danaborza, podskarbisem koronnym Hińcą z Rogowa oraz przedstawicielami szlachty wielkopolskiej. Nakło stało się również punktem koncentracji pospolitego ruszenia wielkopolskiego w 1457 roku.

Po zakończeniu wojen krzyżackich miasto ulegało stałemu rozwojowi stając się, obok administracyjnego, także istotnym ośrodkiem handlowym i rzemieślniczym. Zapewne pozytywny wpływ na te dwie dziedziny życia miał fakt osiedlenia się w mieście ok. 1500 roku sporej gminy żydowskiej.

Okres dobrobytu zaburzył pożar miasta mający miejsce w 1515 roku.

W XVI wieku Nakło pomimo utrzymania roli administracyjnej traciło znaczenie jako największy ośrodek miejski Krajny na rzecz Łobżenicy nazywanej „Małym Gdańskiem”, jednak jak się zdaje nie wpłynęło to negatywnie na status materialny mieszkańców.

W 1520 roku król Zygmunt I nadał nowy przywilej dla miasta zezwalający na odbywanie jednego jarmarku rocznie, a Zygmunt III w 1611 roku zezwolił na dwa dodatkowe.

W 1578 roku na terenie powiatu nakielskiego znajdowało się 10 miast, 41 parafii i 173 wsie. Niestety jak wykazują lustracje miasta z XVI i XVII w. liczba ludności Nakła malała w tym czasie.

W okresie wojen szwedzkich Nakło poniosło liczne straty. Szwedzi pustoszyli Krajnę już w czasie pierwszej z wojen w latach 1625-1629, jednak dopiero druga wojna przyniosła prawdziwe spustoszenie tych ziem. Nakło zostało zajęte w 1655 roku przez wojska pod dowództwem generałów Stenbocka i Plattinga.

Rok później miasto na krótko zostało oswobodzone przez wojska Czarneckiego, a rok później splądrowane i spalone przez opuszczającą Polskę armię Karola Gustawa.

Trzecia wojna szwedzka początkowo łaskawie obeszła się z negatywnie nastawioną do rządów Sassów Krajną, jednak nałożone na miasta i majątki kontrybucje oraz zaraza mająca miejsce w latach 1709-1711 odbiły się negatywnie zarówno na sytuacji ekonomicznej jak i demograficznej regionu. Od tego czasu datuje się też zapewne stopniowa agraryzacja społeczności. Obraz klęski dopełniła wojna siedmioletnia i wojna konfederacka.

Władze pruskie przejęły powiat nakielski, na osobiste zarządzenie Fryderyka II, we wrześniu 1772 roku, czyli przed faktyczną ratyfikacją I rozbioru Polski.

Po trzecim rozbiorze Nakło stało się siedzibą pruskiego okręgu włączonego do powiatu bydgoskiego. Pomimo bardzo zróżnicowanych ocen pierwszego okresu władztwa pruskiego, analizując statystyki zauważalny jest znaczący wzrost demograficzny miasta głównie za sprawą kolonistów niemieckich oraz pracowników zatrudnionych przy tworzeniu Kanału Bydgoskiego.

Na podstawie traktatu tylżyckiego z 9 lipca 1807 roku Nakło wraz z Łobżenicą i Mroczą znalazło się w granicach Księstwa Warszawskiego, zaś po kongresie wiedeńskim Księstwa Poznańskiego. W 1816 roku Nakło włączone zostało do nowoutworzonego powiatu wyrzyskiego w Regencji Bydgoskiej.

Od połowy XIX wieku Nakło przechodziło drugi etap intensywnego rozwoju. Niemalą rolę odegrało uczynienie z miasta ważnego węzła komunikacyjnego, w którym krzyżowały się Kanał Bydgoski i powstające od 1851 roku połączenia kolejowe, rozbudowywane do początków XX wieku.

Nakło w istotny sposób zaangażowało się w powstanie wielkopolskie. Na czele oddziału powstańczego stanął Edmund Bartkowski. 1 stycznia 1919 roku urzędnicy pruscy przekazali władzę Polakom. Z Nakła prowadzono działania powstańcze na terenie Krajny. Ostatecznie administracja pruska opuściła miasto dnia 20 stycznia 1920 roku. Pierwsze wybory do Rady Miejskiej odbyły się 6 listopada 1923 roku, powtórzono je 6 czerwca 1924 r.

W okresie międzywojennym Nakło w dalszym ciągu pozostawało w powiecie wyrzyskim wchodzącym w skład województwa wielkopolskiego, dopiero 1 kwietnia 1938 roku zostało włączone wraz z powiatem w skład województwa pomorskiego.

Dnia 1 września 1939 r. Nakło zostało zaatakowane i zdobyte, a administracyjnie znalazło się w strukturach III Rzeszy Niemieckiej w Regencji Bydgoskiej.

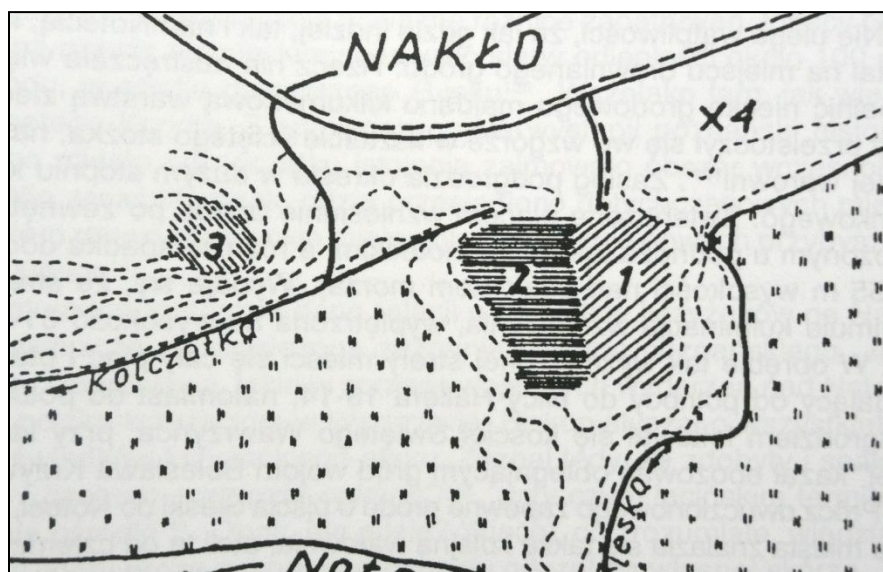
Okres okupacji niemieckiej zapisał się w historii Nakła licznymi egzekucjami oraz przesiedleniami ludności, zwłaszcza Polaków pochodzących z terenów dawnego Królestwa Polskiego, ludności żydowskiej i romskiej.

Kres okupacji położyło wkroczenie do miasta armii sowieckiej dnia 27 stycznia 1945 roku. Po II wojnie światowej Nakło stało się siedzibą władz powiatowych.

8.2 Zarys rozwoju przestrzennego Nakła nad Notecią.

Średniowiecze

Gród nakielski datuje się na co najmniej na XI wiek. Usytuowany został on na płaskim terenie sąsiadującym z mokradłami noteckimi. Badania archeologiczne sytuują gród na północnym obszarze dzisiejszego placu Zamkowego. Otoczony był umocnieniami drewniano-ziemnymi zaopatrzonymi od połowy XIII wieku w dwie bramy północną i południową. Prawdopodobnie na zachód od grodu (w kierunku obecnych ogródków działkowych) rozciągało się podgrodzie będące w istocie organizmem protomiejskim. Zarejestrowano na tym terenie nawarstwione relikty chat zrębowych, wśród których odkryto warsztat rzemieślniczy – garbarski lub szewski.

Plan stanowisk archeologicznych na terenie Nakła.

Wg. rep. E. i S. Tabaczyńskich,
Nakło wczesnośredniowieczne w świetle wstępnych badań archeologicznych,
(w:) Wiadomości archeologiczne, t. 26, 1959-1960. s. 167.

- 1 - gród,
- 2 – podgrodzie,
- 3 – nowy gród z 1255 -1256,
- 4 - przypuszczalne cmentarzysko

Dalej na zachód, przy drodze biegnącej od tzw. Bramy polskiej, egzystował przez krótki czas gród założony w 1255 roku przez księcia Przemysła I jako przeciwwaga dla starego grodu zajętego przez Świętopełka. Twierdza ta funkcjonowała jedynie przez rok, po czym została opuszczona. Ślady grodziska zachowały się do dnia dzisiejszego w postaci nasypu, z zarysem wału, na tyłach parcel przy ulicy Kościelnej, między innymi na terenie ogrodu plebanii parafii Świętego Wawrzyńca.

Narożnik chaty zrębowej z XII w.

Rep. (w:) Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnośredniowiecznej, W. Hensel i Z. Hilczer-Kurnatowska, 1972 r.

Dokument lokacyjny wystawiony przez Łokietka w 1299 roku rozróżniał istniejącą już strukturę grodową, najprawdopodobniej z podgrodzem oraz miasto nowe mające być dopiero założone. Z nadania królewskiego miasto otrzymało dobra leżące na obydwu brzegach Noteci – na północnym 100 łanów ziemi ornej, na południowym pół mili zarośli i lasu przy drodze do Gniezna.

Struktura urbanistyczna miasta lokacyjnego jest powodem toczących się dyskusji. Wielce prawdopodobne wydaje się, że miasto we wczesnym okresie miało charakter rolniczy stąd brak było w jego rozplanowaniu tak charakterystycznego elementu miast kupieckich jak rynek – miejsce wymiany handlowej. Jednak część badaczy upatruje rynku na terenie placu Zamkowego, czyli terenu dawnego podgrodzia, wokół którego ukształtowano organizm miejski.

Widok na południowo-wschodni fragment Placu Zamkowego.

W pobliżu, na brzegu rzeczki Śleski, znajdował się kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca, ufundowany w 1109 roku przez Krzywoustego, który stał się świątynią farną.

L. Łbik analizując źródła pisane wskazuje na możliwość pierwotnego osiedlenia się osadników na terenie opuszczonego grodu Przemysława i późniejszej translokacji na teren dawnego podgrodzia i części grodu, co miało nastąpić po spaleniu go w roku 1330.

Wkrótce po pożarze, w latach 50. XIV w., Kazimierz Wielki wznosił na górze zamkowej zamek murowany założony na planie czworoboku murów obwodowych, do których przylegały od wewnątrz zabudowania mieszkalne i gospodarcze. Zamek posiadał wieżę bramną i był otoczony fosą. Wraz z zamkiem wzniesiono jakiś rodzaj fortyfikacji otaczających przestrzeń miejską. Niestety nie ma żadnych bliższych wiadomości na temat ich rodzaju i przebiegu.

Nie posiadamy także bliższych informacji na temat architektury miejskiej okresu średniowiecza, prócz tego, że najprawdopodobniej w całości była drewniana.

Liczbę mieszkańców Nakła w drugiej połowie XV wieku szacować można na około 500 osób.

Okres nowożytny.

Miasto spłonęło doszczętnie w 1515 roku. Król Zygmunt I odnowił w styczniu 1520 roku przywilej lokacyjny nadając miastu dzwigającemu się z pożogi liczne przywileje. Nakazał również odbudowę zniszczonych fortyfikacji, do której jednak najprawdopodobniej nigdy nie doszło, na skutek utraty przez miasto pierwszoplanowego znaczenia obronnego.

Lata pomyślności w okresie rządów Jagiellonów sprawiły szybki rozwój demograficzny ośrodka, które w 1580 roku liczyło już około 1000 mieszkańców. Zróżnicowała się też struktura zawodowa ludności, wśród której coraz liczniej reprezentowani byli rzemieślnicy. W okresie tym miasto doczekało się budynków municypalnych, m.in. ratusza wzmiankowanego w 1629 roku, o który jednak nic bliżej nie wiadomo, oraz sukienic wraz z budynkiem wagi miejskiej, wzniesionych jeszcze przed rokiem 1520.

Wykształciły się również przedmieścia, z których najstarsze, wymieniane już w 1520 roku zlokalizowało się pomiędzy miastem a wsią Bielawy, w rejonie dzisiejszych ulic Nowy Świat, Niecałej, Kilińskiego, Kościelnej.

Można przypuszczać, iż obszar ten, pierwotnie osada wiejska, przeistoczył się w przedmieście jeszcze w połowie XV wieku.

Według źródeł pruskich z XVIII w. przedmieście to ulegało dynamicznemu rozwojowi dystansując pod względem liczebności mieszkańców miasto właściwe. Dopiero pożar mający miejsce w 1702 roku spowodował migrację ludności na północny wschód i osiedlenie się w rejonie dzisiejszego Rynku.

Widok na Rynek – stan obecny.

Przedmieście posiadało własny kościół pod wezwaniem świętego Stanisława, filialny w stosunku do fary miejskiej. Po pożarze kościoła św. Wawrzyńca (ok. 1640) przejął on funkcje farne, które sprawował do momentu odbudowy spalonego kościoła parafialnego.

Młodszym przedmieściem, wykształconym około połowy XVI wieku było Przedmieście Św. Krzyża, nazwane od wezwania kaplicy na nim się znajdującej. Przedmieście to wzmiankowane jest w 1620 roku, a wymienione z nazwy w 1653 r. Zlokalizowane było wokół terenu obecnego Rynku.

Interesującą strukturą było getto nakielskie. Pierwsi przedstawiciele gminy żydowskiej pojawili się w mieście przed 1507 rokiem. Wielki pożar 1515 roku strawił 21 domów żydowskich i bożnicę. Po pożarze gmina żydowska ulokowała się przy głównej ulicy miasta w pobliżu ówczesnego Rynku, nazywanej odtąd ulicą Żydowską (odcinek dzisiejszej ul. Poznańskiej) Na wzgórzu wzniesiono drewnianą synagogę z bet ha-midrasz (szkoła talmudyczna) a w jej sąsiedztwie mykwę i rzeźnię rytualną. Gmina posiadała swój cmentarz na terenie wsi Bielawy.

W czasie potopu szwedzkiego cała ludność żydowska Nakła została wymordowana. Pomimo powtórnego osadzenia gminy i odbudowy nieruchomości, gmina nie osiągnęła już poprzedniej wielkości. Istotną zmianę w tym stanie rzeczy wniósł dopiero napływ represjonowanych przez prusaków Żydów z ościennych miast, który miał początek w roku 1772.

Podczas drugiej wojny szwedzkiej miasto zostało nieomal doszczętnie zniszczone. Splądrowane zostały także folwarki wójtowskie i wsie. Spalono zamek, który ze względu na utratę znaczenia militarnego nigdy nie został odbudowany, a przetrwałe ruiny były systematycznie rozbierane celem pozyskania materiału budulcowego.

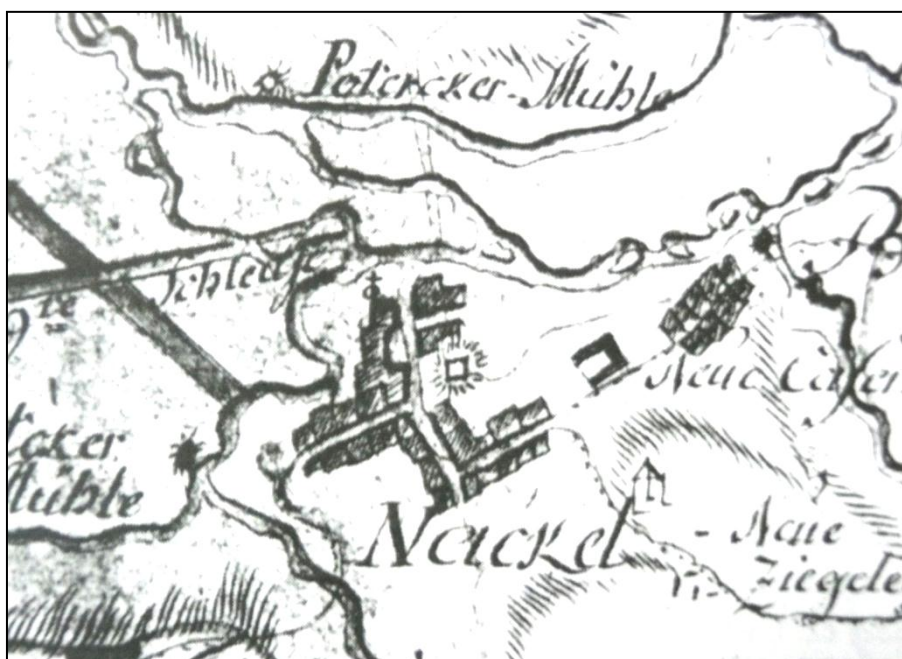
Pośród ruin wzniesiono nowy dom starosty wraz z kancelarią grodzką, która funkcjonowała do pierwszego rozbioru. Ostateczna rozbiórka wraz z niwelacją terenu rozpoczęła się w 1780 roku i trwała do początków XIX wieku.

Zniszczenia okresu wojen szwedzkich pogłębiła zaraza mająca miejsce w 1678 roku, za sprawą której wyginęła nieomal cała populacja miasta, oraz kolejny pożar w 1702 roku który unicestwił jego infrastrukturę.

Po pożarze porzucono dotychczasowe „centrum”, wznosząc nowe zabudowania na terenach dawnego przedmieścia świętokrzyskiego. Niestety również i te zostały strawione pożarem w 1722 roku.

W momencie przejścia miasta przez władze pruskie składało się ono z 96 domów, zamieszkiwanych przez 420 Polaków, 77 Żydów i nieokreśloną ilość ludności niemieckiej.

Najistotniejszą inicjatywą mającą wpływ na rozwój miasta była decyzja o budowie Kanału Bydgoskiego, zapoczątkowanej w 1773 roku. Akcję budowlaną poprzedzono gruntowną naprawą przebiegających przez Nakło dróg, które od dłuższego czasu były w stanie fatalnym. Wyremontowano przede wszystkim główną trasę wiodącą z Pomorza do Wielkopolski, co zapewne przyczyniło się do podniesienia ruchu kupieckiego.

Najstarszy plan Nakła z 1772 r. orientowany na południe.

Fragment z „Karte des Bromberger Kanals” 1772 r.

(w:) zb. WiMBP w Bydgoszczy.

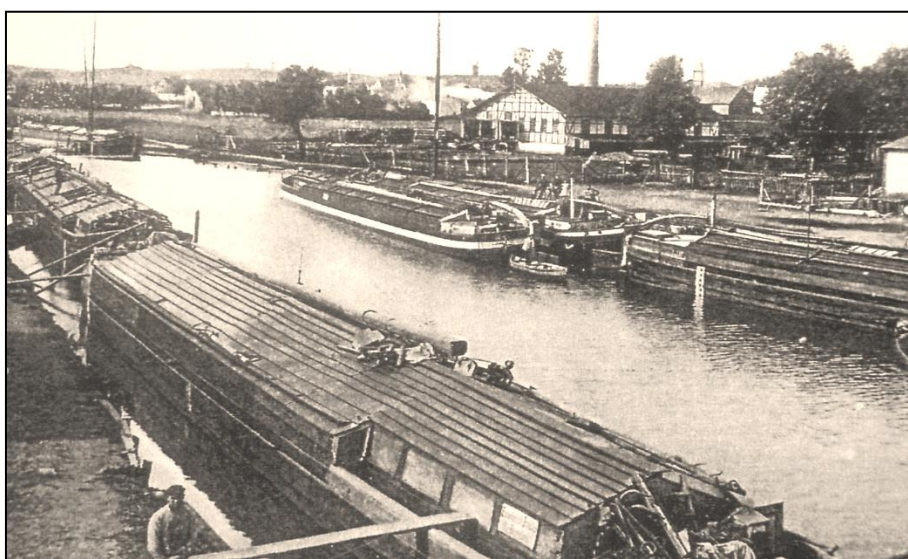
Przy budowie kanału zatrudniono do 1774 roku od 8 tys. do 10 tys. robotników. Wymusiło to utworzenie na uprzednio zmeliorowanych łąkach nadnoteckich kolonii robotniczych. Na trwałe w mieście osiedliło się wówczas 180 rodzin.

Szybkie tempo budowy kanału i trudne warunki wpłynęły na jego stosunkowo niską jakość i częste przestoje w żegludze. W 1792 roku za sprawą Johanna Philipa Petersona przystąpiono do przebudowy poszczególnych odcinków kanału. Dzięki temu do Nakła zostało sprowadzonych kolejne 40 rodzin. Powstały też nowe cegielnie i wypalarnie wapna. Prace trwały do 1801 roku, w rezultacie powstały nowe, ceglano-kamienne śluzy oraz naprawiono kilka drewnianych.

Wzrost koniunktury gospodarczej po otwarciu kanału wiązał się nie tylko z osadnikami lecz również z przepływem dużych grup ludności. Szacuje się, że w ciągu roku kalendarzowego w mieście zatrzymywało się ok. 5000 osób, a spora część obsługi barek zimowała przy tutejszych nadbrzeżach. Postoje przyczyniały się do wymiany towarowej oraz wymuszały budowę obiektów magazynowych i mieszkalnych dla ich obsługi.

Dwie najstarsze śluzy położone przy drodze na Potulice nie gwarantowały swobodnego cumowania przy mieście, ze względu na bystry nurt Noteci.

Wzniesiona w latach 1812-1814 śluza XI w pobliżu Bielaw, uregulowała dopiero ten odcinek rzeki, umożliwiając swobodne cumowanie na obydwu brzegach, co zapoczątkowało wznoszenie infrastruktury magazynowo-portowej również na południowym brzegu.

Barki przy nadbrzeżu Noteci – fot. z ok. 1912 r.

Rep. z „Widoki dawnego Nakła”
Nakło n/Notecią 2000 r.

Przestrzeń miejska ukształtowana wokół wytyczonego nowego Rynku w znacznym stopniu utrzymała do dzisiaj swoją strukturę opartą o oś wschód–zachód z dodatkowym otwarciem na nadbrzeże i port. W 1787 zaczęto starania o wzniesienie na Rynku zboru ewangelickiego, które zrealizowano dopiero w 1824 roku.

W 1775 roku władze pruskie osadziły w Nakle szwadron kawalerii dla którego wzniesiono około roku 1787 pierwsze budynki koszarowe, zapewne o konstrukcji szkieletowej, zastąpione w 1 połowie XIX wieku budynkami murowanymi, zachowanymi do dnia dzisiejszego.

W 1810 roku w Nakle znajdowało się 189 budynków mieszkalnych i 280 gospodarczych a ludność miasta liczyła 1277 osób.

W pierwszej połowie XIX wieku miało miejsce niewielkie ożywienie budowlane związane z budownictwem publicznym. W 1834 roku wzniesiono szkołę katolicką przy ul. Dąbrowskiego, a w latach 1847-49 szkołę zawodową przy ulicy Gimnazjalnej.

W 1836 r. został oddany do użytku przytułek dla starców przy ul. Mickiewicza.

Nowy ratusz wybudowano w latach 1845-47, a rozbudowano w roku 1885. W roku 1824 wzniesiono nowy kościół ewangelicki na Rynku wg. Projektu Conrada Petersona, zaś w 1846 r. w miejscu wcześniejszego kościoła pw. Św. Stanisława, wybudowano nowy kościół katolicki pod wezwaniem św. Wawrzyńca. W 1853 roku stanęła nowa bożnica.

Kościół p.w. Św. Wawrzyńca przed rozbudową w latach 20. XX w. Fot. z ok. 1914 r.

Rep. z „Widoki dawnego Nakła”,
Nakło n/Notecią 2000 r.

W 1825 roku Nakło liczyło 2050 mieszkańców, 1842 roku 2740, a w 1846 roku 3088.

Charakter i struktura miasta uległa dalszemu przekształceniu wraz z pojawieniem się kolei w 1851 r. Transport szynowy spowodował utratę przez miasto znaczenia jako ośrodka długoterminowego składowania zboża, rozpoczynając okres jego intensywnej industrializacji. Znaczna część spichlerzy i magazynów zlokalizowana w południowej części miasta w pobliżu kanału utraciła swoje znaczenie i opustoszała. Zwiększył się za to proces urbanizacji terenów północnych w sąsiedztwie stacji kolejowej. Pierwszym budynkiem dworcowy był drewniany i stosunkowo mały. W jego pobliżu wzniesiono parowozownię, rampy przeładunkowe, magazyny i budynki mieszkalne pracowników.

Pierwsza linia kolejowa na linii wschód-zachód, wkrótce została uzupełniona dalszymi połączeniami.

Widok na dworzec, fot. z ok. 1905 r.
Rep. z „Widoki dawnego Nakła”
Nakło n/Notecią 2000 r.

W latach 1886-94 poprowadzono linię kolejową do Gniezna, a w latach 1890-93 do Chojnic. Tym samym Nakło stało się istotnym węzłem kolejowym. Starą infrastrukturę dworcową zastąpiono nowym zespołem, przetrwałym w dużym stopniu do dnia dzisiejszego.

W 1857 roku w mieście funkcjonowała fabryka maszyn i odlewnia żelaza, fabryka kamieni młyńskich, młyn parowy, olejarnia, tartak.

Istotnym wzmocnieniem przemysłu nakielskiego była zawiązana w lutym 1881 roku spółka „Cukrownia Nakło”, zrzeszająca 38 właścicieli ziemskich z Nakła i okolic. Pod budowę cukrowni spółka wykupiła folwark Rudki-Młyn, pomiędzy linią kolei Wschodniej a Notecią. Pierwszą kampanię przeprowadziła spółka już w roku zawiązania.

Innym dużym zakładem była rzeźnia miejska budowana w latach 1911-12, która zastąpiła starą przetwórnę zlokalizowaną na terenie koszar.

Druga połowa wieku XIX i początek wieku XX zaznaczyły się w istotny sposób nie tylko ilością, ale również jakością wznoszonych w nim obiektów.

Do istotnych inwestycji municypalnych zaliczyć można: gazownię (1878 r.), szpital miejski przy Al. Mickiewicza (1892 r.), skanalizowanie miasta (1891 r.), wodociągi miejskie (1904 r.), rzeźnię miejską (od 1911 r.), park miejski (1915 r.), straż pożarną przy ul. Dąbrowskiego (1893 r.), nową szkołę katolicką przy ul. Dąbrowskiego (1893-1912 r.), nową szkołę ewangelicką przy ul. Bydgoskiej (1911 – 1916 r.), Żeńską Szkołę Wydziałową przy ul. P. Skargi (XIX/XX w., 1910 r.), nowy budynek Gimnazjum Królewskiego przy ul. Gimnazjalnej (1874-76 r., 1900 r., 1914 r.).

Zbór staro luterński – fot . z ok. 1912 r.
Rep. z „Widoki dawnego Nakła”
Nakło n/Notecią 2000 r.

Pejzaż budowlany uzupełniały nowe obiekty sakralne: nowy zbór ewangelicki przy ul. P. Skargi (1887 r.) zbór staro luterński przy ul. Bydgoskiej (1910 r.), kaplica baptystów przy ul. Hallera (ok. 1914 r.).

Istotnej zmianie uległa zabudowa mieszkalna, zwłaszcza w rejonie centrum miasta. Dotychczasowa niska zabudowa miejska, została wyparta przez kamienice czynszowe oraz budynki w typie willowym, przeważnie w stylistyce historyzującej niekiedy z elementami secesyjnymi, wśród których pojawiły się obiekty o wysokiej klasie artystycznej.

Mapa – Nakło i okolice z 1890 r. (w:) zb. Arch. Państw. w Bydgoszczy.

Pod koniec XIX w. granice administracyjne miasta opierały: od północy na linii kolejowej biegnącej zboczem wysoczyzny, od południa na dolinie Noteci dochodząc do Paterka i do Występu - od południowego wschodu, a od zachodu do Bielaw.

W granice miasta został włączony obszar zwany Nowym Światem, który pomimo tego faktu utrzymywał charakter wiejski. Podjęto także kilkakrotne próby włączenia w granice miejskie Bielaw i Rudek. Bielawy były funkcjonalnie związane z miastem i określane mianem przedmieścia. Usytuowany był tam kompleks przemysłowy przedsiębiorstwa Baerwaldów. Ostatecznie Bielawy włączono do miasta 1 lipca 1924 roku.

Sytuacja Rudek była bardziej skomplikowana. Po raz pierwszy podjęto próbę rozszerzenia miasta o ten obszar w 1903 r.

Ze względu na znaczne podatki płynące ze zlokalizowanej tam cukrowni, wniosek miasta odrzucono. Ponownie próbowano przyłączyć Rudki w 1911 i 1921 roku – i tym razem bezskutecznie. Rudki stały się częścią miasta dopiero 1 kwietnia 1931 roku wraz z niewielkimi terenami należącymi uprzednio do gmin: Karnowo, Chrząstkowo i Trzeciewnica.

Po odzyskaniu niepodległości przystąpiono do regulacji ulic i zmiany nawierzchni. Prace trwały od 1922 do 1936 roku.

W 1927 roku wybudowano elektrownię miejską, wzniesiono również dwie mleczarnie – pierwszą w 1925 a drugą w 1931 roku, oraz szereg innych drobniejszych przedsiębiorstw.

W trakcie działań wojennych we wrześniu 1939 roku spłonął ratusz i część zabudowy przy ul. Dąbrowskiego, jednak miasto nie poniosło większych strat. Władze okupacyjne wzniosły osiedle składające się z 11 budynków pomiędzy ulicami Potulicką, Łączną i Długą. Planowano też zagospodarować teren wysoczyzny za torem kolejowym. Powstać miało tam osiedle prowizorycznych domów dla wysiedlanych Polaków. Tego projektu nie zrealizowano.

Miasto poważnie ucierpiało w trakcie ofensywy armii radzieckiej w styczniu 1945 roku. Zniszczona została prawie całkowicie pierzeja ul. Dąbrowskiego, szkoła powszechna, szpital. Uszkodzono kościół p.w. św. Stanisława, pozbawiając go iglicy wieży.

8.3 Zasoby archeologiczne - miasto Nakło n/Notecią.

Historia badań:

- Znaleźiska przypadkowe z k. XIX w. m.in. cmentarzysko szkieletowe, wczesnośredniowieczne (w pobliżu Rynku) i skarb srebrny (monety, stopione srebro, drut srebrny), z terenu dawnej cukrowni.
- Badania wykopaliskowe w latach 1958-1960 (pod kierunkiem Eleonory i Stanisława Tabczyńskich) oraz w latach 1963-1964 (pod kierunkiem Krystyny Przewoźnej).
- Badania AZP (Archeologiczne Zdjęcia Polski): 1990 (Lech Czerniak), 1995 (Robert Tomaszewski).
- Nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi: R. Tomaszewski, A. Trzcńska-Kałużna, J. Łoś.

Na obszarze miasta zarejestrowano:

- Osadnictwo z epoki kamienia (artefakty kamienne) – 2.
- Neolit – kultura pucharów lejkowych (2 osady) i ślady osadnictwa.
- Kultura łużycka (osady, punkty osadnicze i ślady osadnictwa).
- Wczesne średniowiecze: gród, podgrodzie, cmentarze, skarb, znaleziska luźne, ślady osadnictwa.
- Późne średniowiecze: grodzisko stożkowe, osady, ślady osadnictwa.
- Nowożytność: osadnictwo.

Na terenie miasta Nakło nad Notecią odnotowano liczne znaleziska pradziejowe.

Z okresu neolitu pochodzi: klin, siekiera z porfiru, podwójny młot z granitu oraz dwa młoty z rogu jelenia znalezione w torfie na głębokości 2,5 stopy.

Podobną chronologię posiadają dwa toporki kamienne i siekiery krzemienne znalezione na polach wokół Nakła. Na okres halsztacko-lateński datowane są dwa groby skrzynkowe odkryte w różnych częściach miasta. Pierwszy odsłonięty został podczas orki w 1936 r. na pagórku zlokalizowanym na zachód od basenów wodociągowych, a na północny-zachód od cmentarza. Na drugi natrafiono w trakcie wykonywania wykopów pod fundamenty hali fabrycznej w 1941 r., na południe od kościoła p.w. Św. Wawrzyńca.

Zabytki archeologiczne pochodzące z Nakła i informacje o nich pochodzą z odkryć przypadkowych oraz z wiadomości o znaleziskach tego typu, z literatury przedmiotu XIX w. i początków XX w. W 1876 r. podczas wyburzania domu w rejonie obecnego Rynku odkryte zostały dwa średniowieczne groby szkieletowe.

Przy czaszce jednego osobnika były dwa duże kabłączki skroniowe z drutu miedzianego oraz naczynie ceramiczne datowane na okres wczesnośredniowieczny. Z tego samego miejsca pochodziły kolejne kabłączki skroniowe z drutu brązowego oraz paciorków ze szkła, agatu i szarej glinki. Odkryte wówczas groby i ich wyposażenie należy identyfikować z dużym cmentarzyskiem który funkcjonował od wczesnego średniowiecza we wschodniej części Nowego Rynku. Wg H. Müncha we wschodniej części Rynku znajdowało się niegdyś *suburbium* s. *Crucis* z kościołem Św. Krzyża. Podaje też wiadomość uzyskaną od ks. Gepperta, że we wsch. części Nowego Rynku do niedawna wykopywano duże ilości szkieletów ludzkich. Tradycja istnienia cmentarza w tym miejscu utrzymała się do końca XVIII w. Z zachowanych informacji wynika, iż w latach międzywojennych XX w. odkopywano tam duże ilości pochówków ludzkich.

Największa skala odkryć odnosi się do obszaru zajętego przez obecny Plac Zamkowy (st. 1 i st. 2). O istnieniu wcześniejszej zabudowy w tym rejonie Nakła wspomina XIX - wieczna informacja o odkryciu fragmentów drewnianych konstrukcji wokół ówczesnych zabudowań należących do piekarza Tonna. Natomiast na początku XX w. wspomina się, że w ogrodzie przy ul. Poznańskiej 112 znajdowało się gruzowisko kamieni pochodzących ze starych murów zamkowych. W tym samym czasie, w ogrodzie Piotra Reinkego odnotowano pozostałości po dawnych murach miejskich, które w formie kamiennej wnęki wchodziły na głębokość 2,75 m. Jedna ze ścian zbudowana była ze średniowiecznych cegieł łączonych na wapno ułożonych na dużych głazach. W latach 30. XX w. również na terenie ogródków warzywnych, w zachodniej stronie Placu Zamkowego, na głębokości ok. 2 m odsłonięto belki dębowe o średnicy 30 cm.

Najistotniejsze informacje pochodzą z przeprowadzonych wykopalisk przeprowadzonych na dużą skalę przez Zakład Archeologii Wielkopolskiej i Pomorza Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu po II wojnie światowej. Dotyczą one badań archeologicznych realizowanych w latach 1958-1960 na Placu Zamkowym, a prowadzonych pod kierunkiem E. i S. Tabaczyńskich oraz w okresie 1963-1965 przez K. Przewoźną. Równie dokładnego omówienia wymaga stanowisko 2, na którym według autorów prac wykopaliskowych miała funkcjonować osada przygodowa. W celu uchwycenia jej stratygrafii i chronologii na terenie ogrodu braci Mozdżyńskich założono niewielki wykop sondażowy o wymiarach 2,5 x 1,5 m. Wydzielono 5 warstw średniowiecznych, które zalegały na głębokości ok. 0,80 do 4,00 metrów poniżej powierzchni.

W obrębie warstw określono w sumie 10 poziomów konstrukcyjnych będących pozostałościami drewnianych chat, a w najniższej warstwie uchwycono ponadto ślady paleniska z kamieni polnych. Na podstawie pozyskanego materiału ceramicznego wydatowano wszystkie warstwy na wczesnośredniowieczne, z których najstarsza pochodziła z drugiej połowy lub końca X wieku. Ze źródeł pozaceramicznych wydobyto między innymi trójkątną, zdobioną płytkę rogową, szydła rogowe i kościane, jednostronny grzebień rogowy, wrzeciono drewniane, przęślik gliniany, łuczywka, fragment oselki z szarego łupku, fragment drewnianego zamka do drzwi, drewnianą kleszczkę, fragmenty obuwia skórzanego, fragment woreczka z tkaniny. Z kolei w dolnych poziomach osadniczych wystąpiły duże ilości szczątków organicznych. Przeprowadzono także wstępne rozpoznanie archeologiczne na terenie ogrodu plebanii parafii św. Wawrzyńca poprzez wykonanie ośmiu ręcznych odwiertów na głębokość 1 m i odkryto cienką warstwę osadniczą identyfikowaną z krótkotrwałym funkcjonowaniem tzw. grodu Przemysława gdzie istniało grodzisko stożkowate z wałem od wsch. zwróconym łukiem, w kierunku grodu nakielskiego. Gród wzniesiony został przez księcia Przemysława I w czasie walk z Świętopelkiem Pomorskim w 1255 r.

Z obszarem grodu i miasta wiążą się kolejne odkrycia dokonane w 1988 r. podczas prac przy kopaniu wykopu pod fundamenty nowego budynku, na terenie posesji przy ulicy J. Hallera 11. W ich trakcie odsłonięto drewniane konstrukcje oraz duże ilości kości i średniowiecznej ceramiki.

W 1994 r. ponownie na tym terenie znaleziono kilkanaście sztuk cegieł gotyckich oraz kości i fragmenty średniowiecznych naczyń ceramicznych. Poza relikdami drewnianej i murowanej architektury na omawianym terenie wydobyto pojedyncze zabytki archeologiczne - militaria. Tego samego roku podczas rozbiórki domu przy ul. Wodnej 5 wydobyto granitową kulę armatnią, która obecnie jest jednym z eksponatów Muzeum Ziemi Krajeńskiej.

Natomiast badania archeologiczne przeprowadzone w 1994 r. , w rejonie ul. Piaskowej, na krawędzi wysoczyzny (w 11 wykopach) uchwyciły ślady osadnictwa od neolitu, epokę żelaza, po średniowiecze i czasy staropolskie.

8.3.1 Zasoby archeologiczne - gmina Nakło n/Notecią.

Istotnym źródłem pozyskiwania zabytków archeologicznych z Nakła i okolic, jest zapoczątkowana w latach 80. XX w. akcja badawcza określana mianem Archeologicznego Zdjęcia Polski (dalej AZP), która dostarcza kompleksowych informacji o stanie osadnictwa archeologicznego w skali ogólnopolskiej. W efekcie, każde odkryte stanowisko archeologiczne posiada własną kartę ewidencyjną zawierającą dane o lokalizacji, położeniu, dostępności terenu, rodzaju gleby i klasyfikacji chronologiczno - kulturowej znalezisk.

W przypadku obszaru Nakła i okolic, w granicach administracyjnych obecnej gminy - badania w ramach AZP rozpoczęte były w 1989 roku, a kolejne, przeprowadzano w latach 90. XX w. Łącznie na ośmiu przebadanych metodą powierzchniową obszarach, zlokalizowano 369 stanowisk, które dostarczyły 552 obiektów o zróżnicowanej chronologii i funkcji. Zdecydowana większość pozyskanych źródeł archeologicznych, w ilości prawie 95%, ma charakter śladu albo punktu osadniczego.

Najstarsze stanowisko na obszarze nakielskiego mikroregionu osadniczego związane jest z miejscowością Paterek, gdzie zlokalizowano pojedynczy ślad osadniczy na krawędzi małej doliny i brzegu wysoczyzny dużej doliny Noteci.

Liczba stanowisk archeologicznych wzrasta w środkowym okresie epoki kamienia i mezolicie. W sumie zlokalizowano 10, z których 7 to ślady osadnicze, a pozostałe 3 określono jako obozowiska. Znaczna ich część usytuowana była na krawędzi lub stoku małych dolin. Pozostałe znajdowały się na terasach wyższych dużej doliny, obszarze pagórkowatym poza dolinami oraz na styku dwóch jednostek fizjograficznych, krawędzi małej doliny i brzegu wysoczyzny dużej doliny.

Odmienne przedstawia się usytuowanie stanowisk mezolitycznych w obrębie gleb. Po 30% występują na glebach płowych, brunatnych oraz brunatnych kwaśnych i wylugowanych. Tylko jedno stanowisko leżało na czarnych ziemiach. Jeszcze większe natężenie osadnictwa obserwuje się od neolitu po wczesną epokę brązu. Z tego przedziału chronologicznego zarejestrowano 44 stanowiska związane z: kulturą ceramiki wstęgowej rytej i kulturą ceramiki sznurowej, kulturą pucharów lejkowatych i kulturą amfor kulistych. Pozostałych 14 stanowisk datowanych jest ogólnie na neolit lub schyłkowy neolit - wczesną epokę brązu. W większości (prawie 66%) są to ślady osadnictwa, następnie punkty osadnicze (31,80%) oraz 1 osada. Położenie stanowisk neolitycznych związane jest zwłaszcza w obrębie dwóch jednostek fizjograficznych (38,64%), później, dużej doliny (29,55%) i małej doliny (20,45%).

W epokę brązu zaznacza się spadek ilości stanowisk (34 stanowiska). W tej liczbie zdecydowanie przeważają ślady osadnictwa (82,36%), a w następnej kolejności występują punkty osadnicze (14,70%) i 1 osada. Większość z nich lokuje się na brzegu wysoczyzny (61,76%) lub terasach dużych dolin (14,70%).

Ilość stanowisk z wczesnej epoki żelaza zamyka się liczbą 30 i są to przede wszystkim cmentarzyska (40%), głównie kultury pomorskiej, a także ślady osadnictwa (33,33%) i punkty osadnicze (26,64%). Przeważająca ilość stanowisk (około 86%) leży w strefie dolin, zarówno małej i dużej, jak i na pograniczu tych dwóch jednostek.

W kolejnym przedziale czasowym tj. w okresie przedrzymskim i okresie wpływów rzymskich, zaznacza się dwukrotny wzrost obiektów osadnictwa (51 stanowisk), gdzie w większości są to ślady osadnictwa (74,50%), ale pojawiają się również punkty osadnicze (13,73%).

W stosunku do okresu halsztacko - lateńskiego wyraźnie spada ilość cmentarzysk (tylko 1), natomiast ilość osad wzrasta aż pięciokrotnie (9,80%).

Jeszcze większy wzrost liczby stanowisk archeologicznych wiąże się z okresem średniowiecza (186), tj. obiekty wczesnośredniowieczne w ilości 8,92%, późnośredniowieczne (14,76%), średniowieczne (0,69%) i z przełomu późnego średniowiecza i okresu nowożytnego (7,54%).

Ocena danych ilościowych dotyczących funkcji obiektów wykazuje ponad 50% śladów osadnictwa oraz pojawienie się nowych rodzajów stanowisk, typu grodowego (2,17%) i skarbów (1,61 %).

W okresie nowożytnym ilość stanowisk w stosunku do okresu poprzedniego utrzymuje się na zbliżonym poziomie (183), a stwierdzone tendencje dla średniowiecza w zakresie funkcji obiektów i ich usytuowania w obrębie jednostek fizjograficznych i rodzajów gleb są porównywalne.

Na terenie pobliskich Rudek, które w granicach administracyjnych miasta znalazły się dopiero na początku lat 30. XX w. przy budowie szosy berlińsko - bydgoskiej na terenie dzisiejszej cukrowni znaleziono 12 grobów oznaczonych ogromnymi kamieniami. Wewnątrz znajdowały się dobrze zachowane popielnice, które zawierały popiół, przepalone kości, naszyjniki i przedmioty z bursztynu. Ponadto odkryto dwa ostre noże ofiarne długości 6 cali, jeden młot kamienny i liczną ilość innych narzędzi.

Na kolejne narzędzia natrafiono przy przeprowadzaniu robót ziemnych wzdłuż rzeczki Śleski wśród których była motyka, młotek i dółko wykonane z rogów jelenia.

Z Rudek pochodzi też skarb srebrny znaleziony w naczyniu ceramicznym, a składający się z monet, drutu i tzw. „srebra lanego” o wadze 5 funtów.

Kolejnym skarbem była znaleziona pod Nakłem wczesnośredniowieczna emaliowana, prostokątna plakietka z Limoges ze sceną Chrystusa Ukrzyżowanego, Najświętszej Marii Panny i św. Jana Ewangelisty pod krzyżem z dwoma adorującymi aniołami. Pierwotnie plakietka stanowiła oprawę kodeksu o czym świadczy 10 otworów w narożnikach i wzdłuż krawędzi.

Najcenniejszym wartościowym znaleziskiem ze Ślesina jest późnośredniowieczny skarb monet datowany na XV wiek. W znalezionym naczyniu ceramicznym znajdowało się 2321 monet, z których większość to polskie denary jagiellońskie typ II. Mniej liczną i obcą częścią było 8 sztuk węgierskich kwartingów i denarów.

Inne mniej liczne znaleziska pochodzą z obszaru dzisiejszej gminy. W Karnowie kilka lat temu znaleziono kamienną siekierkę. Cennych informacji dostarczają odkryte cmentarze z grobami skrzynkowymi w Gorzeniu, Lubaszczu, Ślesinie i Trzeciewnicy.

Natomiast w Chrzastowie odkryto cmentarzysko kultury łużyckiej, które z powodu zbieżności nazw odnosi się przypuszczalnie do takiej samej miejscowości w gminie Gniewkowo, powiat inowrocławski. Analogiczna niepewna informacja dotyczy lokalizacji grodziska w Potulicach.

Drugi zespół źródeł archeologicznych obejmuje obiekty i zabytki pozyskane w trakcie prac wykopaliskowych zarówno tych planowych, jak i ratowniczych.

Ilość prowadzonych prac badawczych w Nakle i okolicach jest niewielka. Najistotniejsze z nich dotyczą wykopalisk przeprowadzonych na dużą skalę przez Zakład Archeologii Wielkopolskiej i Pomorza Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu.

W miejscowościach położonych w pobliżu Nakła badania wykopaliskowe miały miejsce jedynie w Ślesinie. Zaledwie kilkudniowe prace archeologiczne przeprowadził w roku 1961 Czesław Potemski z Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy.

Zestawienie ilościowe i procentowe odkrytych w ramach AZP obiektów osadnictwa na terenie miasta i gminy Nakło n/Notecią - według ujętych kryterium funkcji.

Funkcja obiektu	ilość	%
śląd osadniczy	278	50,36
punkt osadniczy	246	44,57
osada	23	4,17
cmentarzysko	1	0,18
obozowisko	4	0,72
razem	552	100,0

Miejscowości gminy Nakło z wykazem ilości stanowisk ujętych według kryterium sposobów pozyskania.

Lp.	miejscowość	ilość stanowisk archeologicznych w zależności od sposobu pozyskania		
		znaleziska archiwalne i luźne	badania wykopaliskowe i ratownicze	Badania powierzchniowe
1.	Bielawy	-		10
2.	Chrząstowo	-	-	16
3.	Gorzeń	1	-	12
4.	Gumnowice	-	-	13
5.	Karnowo	1	-	24
6.	Karnówko	-	-	26
7.	Lubaszcz	1	-	5
8.	Małocin	-	-	25
9.	Michalin	-	-	8
10.	Nakło	12	4	17
11.	Olszewka	-	-	18
12.	Paterek	-	-	15
13.	Potulice	1	-	12
14.	Rozważyn	-	-	10
15.	Suchary	-	-	40
16.	Ślesin	2	1	89
17.	Trzeciewnica	2	-	18
18.	Wieszki	-	-	9
19.	Występ	-	-	2
Razem		20	5	369

Zestawienie ilościowe i procentowe obiektów osadnictwa w podziale chronologiczno - kulturowym.

Pozycje chronologiczno - kulturowe	Ilość	%
EPOKA KAMIENIA	33	5,49
kultura świderska	1	0,17
Mezolit	8	1,54
kultura chojnicko – Pieńkowska	2	0,34
Neolit	10	1,71
kultura ceramiki wstęgowej rytej	1	0,17
kultura pucharów lejkowatych	17	2,92
kultura amfor kulistych	11	2,23
Schyłkowy neolit - wczesna epoka brązu	4	0,51
kultura ceramiki sznurowej	1	0,17
EPOKA BRĄZU		
kultura łużycka	34	5,66
EPOKA ŻELAZA		
Okres halsztacko - lateński	15	2,58
kultura pomorska	15	2,58
Okres późny przedrzymski i wpływów rzymskich	41	7,37
kultura przeworska	10	1,38
Okres średniowiecza	4	0,69
wczesne średniowiecze	51	8,92
późne średniowiecze	86	14,76
późne średn.- okres nowożytny	45	7,54
Okres nowożytny	183	31,56
nieokreślone chronologicznie	10	1,71
Razem	582	100,00

Pełen katalog stanowisk archeologicznych z obszaru gminy Nakło opublikowany został w publikacji - Rozwój przestrzenny i architektoniczny Nakła n/Notecią. Nakło 1999 r.

8.4 Cmentarze na terenie miasta Nakła n/Notecią.

Cmentarz rzymsko-katolicki, ul. Bohaterów, zał. 1891 r. i powiększony w 1928 r.

Na terenie cm. groby o znaczeniu historycznym Antoni Nadskauła z 1919, Grób-tablica Powstańców Wielkopolskich, nagrobek druha Mariana Pokrzywińskiego zamordowanego w 1939 r., grób pomordowanych w latach 1939-1945, wspólny grób 149 oficerów radzieckich, położony poza centrum miasta, w zachodniej jego części, na terenie opadającym z północy na południe z regularnym układem dróg i alei. Na terenie cmentarza figura Matki Boskiej, kaplica-grobowiec rodziny Biniakowskich, mauzoleum, stara prochownia o dużych walorach architektonicznych – neogotycka zwieńczona krenelażem (2 poł. XIX w.), z figurą Chrystusa i krzyżem.

Dawny cmentarz ewangelicki – 1 poł. XIX w. obecnie katolicki – 0, 71 ha, **żołnierzy Armii Radzieckiej po 1945 r.**- 0,11 ha, ul. Bohaterów położony poza centrum miasta, w zachodniej jego części, na terenie opadającym z północy na południe, po wschodniej stronie cmentarza komunalnego. Na terenie cmentarza murowana kaplica, neoromańska z 2 poł. XIX w. cz. zachowane pierwotne ogrodzenie z kwaterami zbiorowymi żołnierzy radzieckich i pomnikiem w formie obeliska. Starodrzew – aleje – drzewa liściaste.

Cmentarz katolicki i ewangelicki – przy szpitalu, obecnie teren parku.

Cmentarz żydowski – ul. Młyńska 5, XIX wiek, dawny, zlikwidowany przez hitlerowców, nagrobki niezachowane pow. 1,0 ha , obecnie zajęty przez budynki mieszkalne, stacje paliw i magazyny.

8.5 Zabytki ruchome (miasto i gmina).

Najliczniejszą grupę znajdującą się w ewidencji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura w Bydgoszczy stanowi wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca, datowane na poł. XVIII w. (cz. pierwotne, barokowe i rokokowe wyposażenie poprzedniego Kościoła parafialnego) poprzez neobarokowe i neorokokowe z XIX w., późno klasycystyczne z 2 ćw. XIX w. , z przełomu XIX/XX w. i z lat 20. XX w.

Osobną i cenną grupę stanowią zabytki ruchome będące na wyposażeniu kościoła parafialnego p.w. Św. Mikołaja w Ślesinie.

Szczegółowy wykaz obiektów ruchomych – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegatura w Bydgoszczy.

Osobną grupę stanowią obiekty w zasobach Muzeum Ziemi Krajeńskiej.

Do chwili obecnej nie przeprowadzono ewidencji wyposażenia w obiekty ruchome kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława.

8.6 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy Nakło n/Notecią.

Miasto Nakło n/Notecią

Pomimo wielowiekowej historii miasto nie zachowało w swym pejzażu ani nawarstwionego układu ani obiektów stanowiących świadectwo poszczególnych okresów historycznych.

Zarówno elementy wczesnośredniowieczne jak i pochodzące z okresu lokacyjnego reprezentowane są w postaci relikwów archeologicznych. Utrwalenie ewentualnego ukształtowania rynku i zabudowy przyrynkowej w istniejącej zabudowie wokół Placu Zamkowego ma jedynie charakter hipotetyczny.

Istotnym elementem struktury historycznej jest Kanał Bydgoski wpisany w krajobraz łąk nadnoteckich. Nie zachowała się co prawda infrastruktura nadbrzeży portowych jednak czytelne i sprawne są elementy hydrotechniczne.

Okres przełomu XVIII/XIX w. oraz początków wieku XIX w. pozostawił także zachowane obiekty architektoniczne.

Jednak obecnie tkanka zabytkowa Nakła w zdecydowanym stopniu zdominowana jest zabudową z drugiej połowy XIX i początków XX w. Pomimo częściowych zniszczeń mających miejsce w czasie II wojny światowej i przekształceń po roku 1945, XIX-wieczny układ miasta z zespołem stacji kolejowej i znacznie większymi obiektami przemysłowymi, pozostał czytelny. W układ ten wpisane są obiekty sakralne, użyteczności publicznej, mieszkaniowe, przemysłowe, park miejski i cmentarze, które zostały scharakteryzowane w dalszej części opracowania.

Na obrzeżach miasta utrwaliły się cechy rustykalne krajobrazu.

Wśród obiektów ruchomych dominują obiekty archeologiczne znajdujące się w zbiorach Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle. Cenny zbiór stanowi też wyposażenie kościoła pod wezwaniem św. Wawrzyńca.

Nadgraniczne, przez znaczący okres historyczny, położenie miasta sprawiło, iż utrwaliły się tu najsilniej elementy tradycyjnej kultury zarówno Krajny jak i Kujaw. Obok nich egzystują także wpływy ponadregionalne mogące być spuścizną dalekosiężnych kontaktów handlowych oraz napływu ludności pochodzenia niemieckiego i żydowskiego.

Kultywowaniem tradycji niematerialnej miasta i regionu zajmuje się szereg instytucji w nim usytuowanych, wśród których najistotniejszą rolę odgrywa Muzeum Ziemi Krajeńskiej, a obok niego m.in.: Nakielski Ośrodek Kultury, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, Nakielskie Bractwo Kurkowe pw. Św Jerzego, Towarzystwo Miłośników Kultury Ludowej „Doman”.

Tradycyjne związki Nakła z transportem wodnym umacnia obecność w mieście Zespołu Szkół Żeglugi Śródlądowej.

Cennym kulturowo są następujące miejsca pamięci, pomniki i tablice:

- Pomnik Wdzięczności Wojsku Polskiemu – Rynek.
- Pomnik Wolności - Park 700-lecia.
- Grób powstańców wielkopolskich - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Grób Antoniego Nadskakuły - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Miejsce straceń Polaków - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Grób kaprala Alfonsa Mrotka - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).

- Grób żołnierzy polskich: szer. Jędrasa Pazderskiego - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Zbiorowa mogiła pomordowanych z Paterka i okolic - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Zbiorowa mogiła żołnierzy Armii Czerwonej - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. -- Wawrzyńca).
- Pojedyncze groby żołnierzy Armii Czerwonej - ul. Bohaterów (cmentarz parafii p.w. św. Wawrzyńca).
- Cmentarz żołnierzy Armii Czerwonej - ul. Bohaterów.
- Tablica upamiętniająca 90 rocznicę wybuchu powstania wielkopolskiego – Rynek.
- Tablica upamiętniająca poległych i zamordowanych harcerzy z Nakła – Rynek.
- Tablica upamiętniająca zamordowanie Antoniego Nadszakuły - parkan kościoła p.w. św. Wawrzyńca.
- Tablica upamiętniająca pracowników Cukrowni zamordowanych przez hitlerowców - gmach Cukrowni, ul. Rudki.
- Tablica pamiątkowa na gmachu Urzędu Stanu Cywilnego - ul. Gimnazjalna.
- Tablica pamiątkowa na gmachu Liceum Ogólnokształcącego - ul. Gimnazjalna.
- Tablica upamiętniająca zamordowanie Zygmunta Siekierskiego - kościół p.w. św. Wawrzyńca.
- Tablica pamiątkowa Dowództwo Batalionu Obrony Narodowej "Nakło" - budynek Urzędu Miasta i Gminy, ul. ks. Piotra Skargi.
- Tablica pamiątkowa żołnierzy górników - kościół p.w. św. Wawrzyńca.
- Tablica upamiętniająca przemarsz wojsk gen. Hallera - ul. gen. Józefa Hallera.
- Tablica pamiątkowa Armii Krajowej - kościół p.w. św. Stanisława.
- Głaz upamiętniający króla Jana III Sobieskiego - Park króla Jana III Sobieskiego.
- Głaz upamiętniający śmierć Antoniego Nadszakuły - Park 700-lecia.

Gmina Nakło n/Notecią

Na terenie gminy Nakło n/Notecią zlokalizowane są następujące miejscowości:

Bielawy, Chrzastowo, Gorzeń, Gumnowice, Karnowo, Karnówko, Małocin, Michalin, Minikowo, Olszewka, Paterek, Polichno, Potulice, Rozwarzyn, Suchary, Ślesin, Trzeciwnica, Wieszki, Występ oraz Anielin, Bogacin, Elźbiecin, Gabrielin, Gostusza, Janowo, Kazin, Kaźmierowo, Lubaszcz, Niedola, Nowakówko, Piętacz i Urszulin.

Obszar gminy charakteryzuje się wysokimi walorami krajobrazowo-przyrodniczymi (dolina Noteci i południowe zbocza wysoczyzny), który dodatkowo wzbogacony jest miejscowościami posiadającymi duże wartości kulturowe tj.:

- Chrzastowo z dworem (1886 r., 1896 r. i 1920 r.) i parkiem z 2 poł. XIX w.
- Lubaszcz, wieś wzmiankowana w 1616 r. z neoklasycystycznym pałacem (1864 r) i parkiem krajobrazowym z XIX w.
- Minikowo, wieś z dworem i parkiem z 2 poł. XIX w.
- Olszewka – wieś wzmiankowana w XVI w. z dworem i parkiem z 2 poł. XIX w.
- Paterek datowany na 1720 r. z cz. Zachowaną zabudową mieszkalną z XIX/XX w.

- Potulice z zespołem pałacowym, z 3 ćw. XIX w. i z rozległym parkiem krajobrazowym oraz z cmentarzem ofiar terroru hitlerowskiego (1939-1945).
- Ślesin – wieś wzmiankowana w XIV w. z drewnianym kościołem parafialnym z k. XVIII w. zabudową mieszkalną, w tym zespół budynków stacyjnych.

Na terenie gminy istnieją następujące miejsca pamięci w:

Paterek

- Pomnik powstańców wielkopolskich.
- Grób powstańca wielkopolskiego Franciszka Ozdyka.
- Pomnik w miejscu straceń.
- Tablica pamiątkowa w hołdzie mieszkańcom i nauczycielom wsi Paterek maltretowanym przez niemieckie władze okupacyjne w 1939 r. - Szkoła Podstawowa w Paterku.

Polichno

- Pomnik pomordowanych.
- Mogiła - las Polichno.

Potulice

- Tablica upamiętniająca karcer w Potulicach - pałac w Potulicach.
- Tablica upamiętniająca niemieckie ofiary obozu w Potulicach z lat 1945-50.
- Głaz z tablicą ku czci ofiar terroru.

Ślesin

- Zbiorowa mogiła żołnierzy Armii Czerwonej.
- Głaz pamiątkowy Bohaterom 1 Armii Ludowego Wojska Polskiego.

8.7 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

8.7.1 Obiekty wpisane do rejestru zabytków.

1. Zespół cmentarza rzymsko-katolickiego par. św. Wawrzyńca i Stanisława, ul. Bohaterów, 1891, 1928, nr rej.: A/775/1 z 29.05.1992

- cmentarz, 1891, nr rej.: j.w.
- grobowiec rodziny Biniawskich, 1898, nr rej.: A/775/2 z 29.05.1992
- kaplica, tzw. prochownia, 1891, 1928, nr rej.: A/775/1 z 29.05.1992

Cmentarz rzymsko-katolicki założony został w 1891 roku na terenie parku miejskiego. W roku 1928 został powiększony w kierunku zachodnim. Cmentarz od chwili założenia, do 1964 roku należał do parafii św. Wawrzyńca. Później do parafii św. Wawrzyńca i św. Stanisława.

Cmentarz zajmuje powierzchnię 4,78 ha. Na cmentarzu został zachowany stary układ zadrzewienia – nasady głównie wzdłuż alejek. Dominują kasztanowce. Oprócz nich występują klony, topole, lipy, modrzewie i tuje.

Na cmentarzu znajdują się m.in.: Grób Antoniego Nadskakuły, Mogiła Powstańców Wielkopolskich, Grób Żołnierzy Batalionu Obrony Narodowej „Nakło”, Mogiła zbiorowa pomordowanych w Paterku jesienią 1939 roku, Mogiła zbiorowa oficerów sowieckich poległych w 1945 roku, Ks. Kanonika Ignacego Klimackiego, Grób Ks. Prałata Edmunda Matza, Grobowiec Rodziny Biniakowskich, Grobowiec rodziny Mantejewskich, Figura Matki Boskiej Wniebowziętej, kaplica Stara Prochownia z figurą Chrystusa Zbawiciela, brama wejściowa.

2. Zespół szkoły LO, ul. Gimnazjalna 3, 1874-1876, nr rej.: A/819/1 z 10.02.1994

- szkoła - dawne gimnazjum, nr rej.: j.w.,
- sala gimnastyczna, nr rej.: **A/819/2 z 10.02.1994,**
- podwórze, nr rej.: **A/819/3 z 10.02.1994.**

Starania Nakła o utworzenie w mieście gimnazjum trwały od roku 1840. W 1862 roku otwarto prywatną szkołę średnią, która w 1866 roku z nakazu Królewskiej Regencji w Bydgoszczy przeszła pod zarząd miasta. Budowę gmachu dla gimnazjum rozpoczęto w 1874 roku. Budynek otwarto 1 sierpnia 1876 r. Szkoła mieściła osiem klas oraz mieszkanie dyrektora na piętrze. W centralnym ryzalicie umieszczono aulę zajmującą dwie kondygnacje oraz sąsiadującą z nią kaplicę. W 1881 na dziedzińcu od strony południowej wzniesiono salę gimnastyczną. W 1900 roku ze względu na wzrost liczby uczniów budynek rozbudowano w kierunku ul. Jackowskiego, zaś w 1914 powiększono drugie skrzydło. W 1945 roku szkoła uległa częściowemu zniszczeniu.

3. Spichlerz, pl. Konopnickiej 6, szach., 2 poł. XIX, nr rej.: A/1130 z 29.05.1992

Wzniesiony jako konstrukcja szkieletowa w 2 połowie XIX wieku. Służył do magazynowania zboża. W okresie 20-lecia międzywojennego należał do rodziny Kryszkiewiczów. Mieściła się w nim hurtownia spożywcza. Obecnie po przebudowie funkcjonują w nim punkty handlowe – ob. własność p. Przytarskich.

4. Spichrz, ul. Pocztowa 13, szach., 2 poł. XIX, nr rej.: A/1085 z 11.04.1995

Wzniesiony jako konstrukcja szkieletowa w 2 połowie XIX w. prawdopodobnie przez jednego z kupców żydowskich handlującego zbożem. W 1920 został zakupiony przez Irenę i Wojciecha Srokę od kupców żydowskich – Simona Bernsteina i Maxa Melcherta. W czasie II wojny światowej był własnością Rudolfa Bezlera, który urządził w nim skup siana. W chwili obecnej mieści się w nim sklep meblowy.

5. Spichrz, ul. Pocztowa 14, szach., nr rej.: A/974 z 27.09.1983

Wzniesiony jako konstrukcja szkieletowa w 2 połowie XIX w. prawdopodobnie przez jednego z kupców żydowskich handlującego zbożem. Od 1990 jest siedzibą Muzeum Ziemi Krajeńskiej.

6. Zespół koszar, ul. Sądowa 3 i 9, 1 poł. XIX, nr rej.: A/1069/1-3 z 16.08.1994

- budynek koszar, ob. sąd i prokuratura, nr rej.: A/1069/1 z 16.08.1994,
- ujeżdżalnia, ob. Magazyn, nr rej.: A/1069/2 z 16.08.1994,
- dom mieszkalny, ok. 1900 nr rej.: A/1069/3 z 16.08.1994.

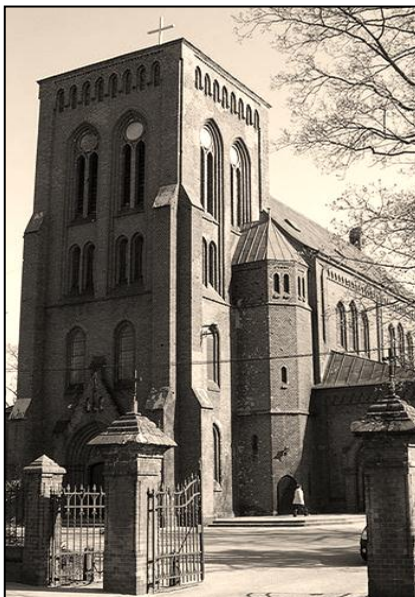
W roku 1775 umieszczono w Nakle szwadron huzarów pułku von Usedom. Pierwsze budynki koszarowe wzniesiono w mieście już pod koniec XVIII w. Prawdopodobnie były to obiekty szkieletowe, które we większości utraciły swą pierwotną funkcję do roku 1815. Obecne budynki pochodzą z 1 połowy XIX w. Budynek przy ul. Sądowej 1-3 (obecnie sąd) pełnił funkcje reprezentacyjno-administracyjne oraz koszarowe. Wnętrze budynku uległo w XX w. istotnym przekształceniom w trakcie jego adaptacji na potrzeby zakładu karnego.

Dawna ujeżdżalnia pełniła swoją funkcję do 1919 roku. Na początku lat 20. XX w. została zaadaptowana na garbarnię skór.

Budynek mieszkalny powstał ok. 1900 roku. W latach 20. XX został nabyty wraz z budynkiem ujeżdżalni przez Jana Wilka, właściciela garbarni.

7. Kościół poewangelicki, ob. parafialny rzym.kat. pod wezwaniem Św. Stanisława BM, ul. P. Skargi 6, nr rej.: A/1543 z 11. 12. 2009 r.

Świątynia została wzniesiona dla gminy ewangelickiej według projektu nieznanego architekta. Konsekracja świątyni odbyła się 8 listopada 1887 r. Nie zachowały się materiały archiwalne dotyczące świątyni. W trakcie działań wojennych w 1945 roku kościół utracił zwieńczenie wieży, którego nie zrekonstruowano. W 1947 r. został przejęty przez parafię katolicką św. Stanisława.

8. Zespół Kanału Bydgoskiego (1773,1911-1913), : nr rej.:A/900/1-27 z 30.11.2005 r.

-Śluza Nr 8 – Nakło Wschód (1911-1913),

-Śluza Nr 7 – Józefinki (1911-1913).

Cały Kanał Bydgoski został wpisany w rejestr zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.

W okresie I Rzeczypospolitej idea budowy kanału łączącego Wisłę z Notecią przedstawiona została w dniu 9 lipca 1766 r. na posiedzeniu Komisji Skarbu Koronnego, na której przedstawiono projekt kartografa królewskiego Franciszka Floriana Czakiego. Do realizacji tego projektu nie doszło z uwagi na późniejsze rozbiory Polski.

Jesienią 1771 r. król pruski Fryderyk II powołał specjalną komisję, która zajęła się administracyjnymi zagadnieniami związanymi z przyłączeniem ziem polskich do Prus.

Na przełomie 1770/1771 r. przeprowadzone zostało przez drogomistrza Hermana Jaweina dokładne rozpoznanie kartograficzne rejonu pomiędzy Bydgoszczą, a Nakłem n/Notecią. W sprawozdaniu administracyjnym Franza Balthasara Schönberga von Brenckenhoffa wraz z dokładnymi mapami H. Jaweina znalazła się propozycja przekopania kanału pomiędzy tymi miejscowościami.

Szybka i pozytywna reakcja króla Fryderyka II Wielkiego wynikała z ówczesnej wojny handlowej z Gdańskiem, który blokował handel i transport zboża Wisłą na teren Królestwa Prus. Początkowo przedłożona królowi dokumentacja zawierała informację o potrzebie budowy 8 śluz jednokomorowych i wzniesienia blisko Bydgoszczy 1 dużej śluzy dwukomorowej.

W ramach prac koniecznym było przekopanie kanału pomiędzy Bydgoszczą a Nakłem, o długości 24, 75 km z 9 śluzami.

We wrześniu 1772 r. Fryderyk II przekazał F.B. Brenckenhoffowi ogólny nadzór administracyjny i budowlany nad Kanałem Bydgoskim. Sam Brenckenhoff był głównym pomysłodawcą i współtwórcą budowy kanału.

Prace przygotowawcze związane z budową kanału rozpoczęto w 1772 r., a pierwsze prace ziemno-budowlane rozpoczęto wiosną 1773 r. siłami zwerbowanych robotników z Meklemburgii, Dessau, Turyngii, Saksonii i Czech. Z zachowanych informacji wynika, że w ciężkich warunkach, od wiosny 1773 r. do jesieni 1774 r. przy budowie kanału pracowało od 6 tys. do 10 tys. robotników.

Prace przy budowie Kanału Bydgoskiego bazowały w oparciu o 3 kolonie osadnicze (tj. A, B, C) usytuowanych wzdłuż kanału w pobliżu Nakła n/Notecią. Za wszystkie prace budowlane odpowiadał Johann Friedrich von Domhardt pochodzący z Królewca (Kammerpraesident Prus Wschodnich i Zachodnich), który później był także inicjatorem budowy Kanału Mazurskiego.

W 1782 r. ruch na całej trasie był już niemożliwy. Decyzja o naprawie śluz zapadła w dniu 6 listopada 1782 r., ale prace naprawcze rozpoczęły się dopiero w 1786 r.

Na początku 1792 r. do Bydgoszczy sprowadzony został z Kwidzyna Johann Philipp Peterson pełniący wówczas funkcję inspektora robót melioracyjnych, który objął stanowisko inspektora Kanału Bydgoskiego. Sporządził on rysunki nowych ceglano-kamiennych śluz, których budowę bezpośrednio nadzorował. Szeroki i intensywny zakres prac przy budowie nowych śluz na całej długości kanału sprawił, iż sprowadził on na tereny nadkanałowe 40 rodzin.

Najdłuższy i najwyżej położony fragment, kierujący się w stronę Nakła n/Notecią (ze jedną śluzą nr IX, w przed ujściem kanału do Noteci - na wschód od Nakła) brał początek od załamania powyżej śluzy VIII. Konieczność dostarczenia wody niezbędnej do transportu do tego najwyżej położonego odcinka Kanału Bydgoskiego spowodowały, iż doprowadzone je z jeziora Ślesińskiego, które w następnych latach stopniowo zanikało.

Większość prac przy kanale i jego urządzeniach hydrotechnicznych pod koniec XVIII w. przebiegała pod nadzorem J.Ph.Petersona, który w 1796 r. sprowadził do Bydgoszczy swojego młodszego, przyrodniego brata Ernesta Conrada Petersona.

Ważniejsze prace remontowo-budowlane związane z pojawieniem się statków parowych przeprowadzone zostały na śluzach w latach 1840-1852.

Połowa XIX w. dla kanału i istniejącego wzdłuż jego brzegów parku przyniosła istotne, pozytywne zmiany wynikające z pojawienia się nowego środka transportu.

W dniu 01.04.1849 r. Dyrekcja Kolei Wschodnich (Konigliche Direktion der Ostbahn) przeniosła swoją siedzibę z Trzcianki do Bydgoszczy. W maju 1851 r. nastąpiło jej oficjalne otwarcie, a z bydgoskiego dworca wyruszył pierwszy pociąg pasażerski na trasę Bydgoszcz - Nakło n/Notecią.

Od samego początku istnienia kanału pojawiały się duże trudności w żegludze, które wynikały z dużego spadku wód na Brdzie. Największe problemy w pokonaniu trasy od Brdujścia do śluzy Miejskiej i dalej do kanału miały duże barki i statki. Aby wyeliminować te trudności kolejny inspektor Kanału Bydgoskiego Heinrich Garbe w 1856 r. sporządził pierwsze projekty regulacji Brdy.

W 1879 r. zakończono prace przy regulacji linii brzegowej Brdy i wzmocnienia nadbrzeża kanałowego, a większość śluz otrzymała nowe, metalowe mechanizmy zasuwowe.

W dniu 1 kwietnia 1905 r. przygotowano kolejne projekty związane z modernizacją Kanału Bydgoskiego. Ich celem było skrócenie czasu śluzowania od I do V śluzy (ob. odcinek Starego Kanału) poprzez wykonanie 1630 metrowego wykopu pod Nowy Kanał wraz z 2 dużymi śluzami złożonymi, które miały umożliwić przepłynięcie dużym 400 tonowym barkom, typu wrocławskiego i fińskiego. W 1907 r. niezbędna dokumentacja była gotowa i oprócz przekopania tzw. nowego kanału z 2 dużymi śluzami złożonymi, uwzględniała modernizację części Starego Kanału – tj. budowę większych śluz. Do prac tych tj. do modernizacji kanału i budowy nowych śluz przystąpiono w 1908 r. Pruskie prace modernizacyjne objęły Kanał Bydgoski polegający na poszerzeniu koryta i budowa nowych śluz od Bydgoszczy (1908-1912) do Nakła (1911-1913) i skierowaniu transportu wodnego wodami Nowego Kanału, w bliskim rejonie Bydgoszczy.

8.7.2 Ustanowione strefy ochrony konserwatorskiej.

Na terenie miasta Nakła n/Notecią obowiązują następujące strefy:

- A.** Zespół urbanistyczny - strefy „A”, „B”- zasięgi stref równoznaczne ze strefą „W” ochrony archeologicznej.
- B.** Cmentarz parafialny rzym-kat.- wpisany do rejestru zabytków-strefa „A”.
- C.** Cmentarze ewangelicki i żołnierzy radzieckich, nieczynne - strefa „B”.
- D.** Cmentarz żydowski, całkowicie zlikwidowany (na powierzchni) przez Niemców, ul. Młyńska 5 - strefa „B”.
- E.** Zespół cukrowni „Nakło” - strefa „B”.
- F.** Zespół młynów -strefa „B”.
- G.** Gorzelnia-strefa „B”.
- J.** Strefa badań powierzchniowych prowadzonych w ramach archeologicznego zdjęcia polski

8.7.3 Najważniejsze zapisy – ustalenia dotyczące ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego – miasto Nakło n/Notecią.

Uchwała Nr XV/183/99 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 29 października 1999 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w mieście Nakle nad Notecią położonego po północno – wschodniej stronie ulicy Dąbrowskiego, pomiędzy Placem Szkolnym, linią kolejową a ulicą Strażacką.

Ustalenia powszechnie obowiązujące na obszarze objętym planem:

- obszar jest objęty ochroną konserwatorską i archeologiczną - projekty budowlane budynków wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków albo osobą przez niego upoważnioną, prace ziemne powinny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym.

Zapisy szczegółowe dla teren zabudowy usługowej i mieszkaniowej:

-umieszczanie urządzeń reklamowych wymaga uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Uchwała nr X/95/2003 Rady Miejskiej w Nakle Nad Notecią z dnia 26 czerwca 2003 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów przemysłowych przy ul. Sądowej.

- wszelkie roboty budowlane na nieruchomości przy ul. Sądowej 14 wymagają uzgodnienia z organem ochrony zabytków.

Uchwała nr XIII/134/03 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 30 października 2003 r.

w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części Miasta i Gminy Nakło nad Notecią w rejonie ulic Staszica, Armii Krajowej i północnej obwodnicy miasta.

- w wypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prowadzenia prac ziemnych, prace te należy wstrzymać i niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- zakaz przekształcania istniejącej rzeźby terenu, tworzenia nasypów i niwelacji; szczególnej ochrony wymagają skarpy.

Uchwała Nr XIX/178/2004 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 30 marca 2004 r.

w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części Miasta i Gminy Nakło nad Notecią w rejonie ulic Armii Krajowej, Mroteckiej i północnej obwodnicy miasta.

- w wypadku natrafienia na obiekt zabytkowy w trakcie prowadzenia prac ziemnych, prace te należy wstrzymać i niezwłocznie powiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Uchwała Nr XXX/276/2005 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 24 lutego 2005 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przy ul. Wzgórze Wodociągowe i Piaskowa w Nakle nad Notecią.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- obowiązuje wstrzymanie prac ziemnych i zawiadomienie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w wypadku natrafienia w trakcie prac ziemnych na obiekt zabytkowy.

Ustalenia szczególne:

- uzgadniania z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków wszelkich prac remontowych, adaptacyjnych i rozbiórkowych,
- uzgadniania z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków projektów budowlanych nowych obiektów,
- dostosowania do budynków historycznych pod względem gabarytów, kompozycji bryły, elewacji, dachów.

Uchwała Nr XXX/277/2005 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 24 lutego 2005 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przy ul. Wzgórze Wodociągowe w Nakle nad Notecią.

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- obowiązuje ochrona istniejącego drzewostanu,
- na terenach przeznaczonych pod usługi dopuszcza się wyłącznie przedsięwzięcia, które nie zostaną zaliczone do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów odrębnych.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- obowiązuje wstrzymanie prac ziemnych i zawiadomienie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w wypadku natrafienia w trakcie prac ziemnych na obiekt zabytkowy.

Uchwała Nr XXXV/332/2005 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 27 września 2005 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Nakło nad Notecią fragmentu terenu położonego w rejonie obwodnicy miasta.

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu:

- obowiązuje lokalizacja szpaleru drzew wzdłuż linii rozgraniczającej ulicy Staszica,
- na terenie objętym planem nie występują obszary i obiekty chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- nie występują obiekty i obszary podlegające ochronie.

Uchwała Nr XXXIX/361/2005 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 29 grudnia 2005 r.

w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części Miasta Nakło nad Notecią w rejonie obwodnicy pomiędzy ulicami Karnowską i Nową oraz po wschodniej stronie ulicy Nowej.

Ustalenia dla całego obszaru objętego planem:

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- zachowanie istniejącej wartościowej zieleni,
- zapewnienie ochrony zboczy i dna dolin przez:
 - zakaz przekształcania istniejącej rzeźby terenu,
 - utrzymanie i kształtowanie na jej zboczach trwałej powierzchni roślinnej w formie zadarnień, zakrzaczeń i zadrzewień,
 - zakaz zabudowy.
- ograniczenie do niezbędnego minimum prac niwelacyjnych w obrębie projektowanych terenów zabudowy.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- w przypadku natrafienia na obiekt archeologiczny w trakcie prac ziemnych, należy wstrzymać prace i dalsze działania uzgodnić z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków,
- obowiązują nakazy i zakazy wynikające z położenia w strefie „B” ochrony konserwatorskiej oraz w strefie „W” ochrony archeologicznej, określone w ustaleniach Rozdziału III;

- obowiązują nakazy i zakazy wynikające z objęcia ochroną budynków, w ramach wpisu do ewidencji zabytków, określone w ustaleniach Rozdziału III.

Ustalenia szczegółowe:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- budynek nr 43 przy ul. Nowej jest objęty ochroną w ramach wpisu do ewidencji zabytków i podlega następującym wytycznym konserwatorskim:
 - wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków prac remontowych, adaptacyjnych i rozbiórkowych,
 - wskazane jest dostosowanie nowej zabudowy wprowadzanej na obszar parceli do budynków historycznych pod względem gabarytów, kompozycji bryły, elewacji, dachów oraz uzgodnienie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy.

Ustalenia szczegółowe:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na działkach położonych w obszarze strefy „W” ochrony archeologicznej wszelką działalność inwestycyjną należy poprzedzić badaniami archeologicznymi na koszt inwestora, a zakres prac archeologicznych określony zostanie przy uzgodnieniu projektu budowlanego z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków,
- budynek nr 41 przy ul. Nowej jest objęty ochroną w ramach wpisu do ewidencji zabytków i podlega następującym wytycznym konserwatorskim:
 - wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków prac remontowych, adaptacyjnych i rozbiórkowych,
 - wskazane jest dostosowanie nowej zabudowy wprowadzanej na obszar parceli do budynków historycznych pod względem gabarytów, kompozycji bryły, elewacji, dachów oraz uzgodnienie z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

Ustalenia szczegółowe:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na terenach położonych w obszarze strefy „W” ochrony archeologicznej wszelką działalność inwestycyjną należy poprzedzić badaniami archeologicznymi na koszt inwestora, a zakres prac archeologicznych określony zostanie przy uzgodnieniu projektu budowlanego z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy.

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- zakaz przekształcania rzeźby terenu,
- zakaz wprowadzania zieleni wysokiej w obrębie punktów widokowych i na ich osiach.
- uciążliwość prowadzonej działalności nie może przekraczać granic władania.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- część terenu objęta strefą „B” ochrony konserwatorskiej dla zespołu gorzelnii, podlega rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy, wszelkie przebudowy obiektów, lokalizacje nowych oraz korekty układu przestrzennego wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Delegatura w Bydgoszczy.

Uchwała Nr XL/375/2006 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 2 lutego 2006 r

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Nakło nad Notecią - fragmentu terenu położonego w rejonie obwodnicy miasta oraz Gminy Nakło nad Notecią - fragmentu terenu wsi Bielawy.

Ustalenia ogólne:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary prawnie chronione - wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- na obszarze objętym planem występują stanowiska archeologiczne, które są zabytkami znajdującymi się ewidencji zabytków WKZ,
- dla stanowisk archeologicznych znajdujących się w granicach planu ustala się strefy „W” ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego:
 - strefa oznaczona na rysunku planu jako W1 obejmuje „Bielawy, stanowisko 8: osadnictwo z okresu wpływów rzymskich i nowożytnych
 - strefa oznaczona na rysunku planu jako W2 obejmuje „Bielawy, stanowisko 10: osadnictwo kultury łużyckiej i z wczesnego średniowiecza”,
 - strefa oznaczona na rysunku planu jako W3 obejmuje „Nakło, stanowisko 18: osady: neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, kultury łużyckiej, z okresu wpływów rzymskich, z wczesnego i późnego średniowiecza
 - strefa oznaczona na rysunku planu jako W4 obejmuje „Nakło, stanowisko 19: osada nowożytna”.

W granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego działalność budowlana winna być poprzedzona badaniami. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków (Dz.U. Nr 162, z dnia 17 września 2003 r. poz. 1568):

- koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji pokrywa inwestor zainteresowany finansowaniem robót budowlanych przy zabytku (art. 31 ust. 1),
- szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku, wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji (art. 31 ust. 1).

Ustalenia szczegółowe:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na części terenu elementarnego UT.01 ustala się strefę W1 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Bielawy, stanowisko 8: osadnictwo z okresu wpływów rzymskich i nowożytnych”.
- na części terenu elementarnego UU.10 ustala się strefę W2 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Bielawy, stanowisko 10: osadnictwo kultury łużyckiej i z wczesnego średniowiecza”.
- na części terenu elementarnego MN.13 ustala się strefę W4 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Nakło, stanowisko 19: osada nowożytna”.
- na części terenu elementarnego MN.13 ustala się strefę W3 i W4 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Nakło, stanowisko 18: osady: neolitycznej kultury pucharów lejkowatych, kultury łużyckiej, z okresu wpływów rzymskich, z wczesnego i późnego średniowiecza” oraz „Nakło, stanowisko 19: osada nowożytna”.

- na części terenu elementarnego KD.01.L ustala się strefę W3 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Nakło, stanowisko 18: osady: neolitycznej kultury pucharów lejkwatych, kultury łużyckiej, z okresu wpływów rzymskich, z wczesnego i późnego średniowiecza”.
- na części terenu elementarnego KD.02.L ustala się strefę W2 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Bielawy, stanowisko 10: osadnictwo kultury łużyckiej i z wczesnego średniowiecza”.
- na części terenu elementarnego KD.03.D ustala się strefę W1 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Bielawy, stanowisko 8: osadnictwo z okresu wpływów rzymskich i nowożytnych” oznaczoną na rysunku planu; obowiązują ustalenia zawarte w § 9 ust. 4.
- na części terenu elementarnego KD.08.D ustala się strefę W4 ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego „Nakło, stanowisko 19: osada nowożytna.

Uchwała Nr XLIV/443/2006 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 27 czerwca 2006 r.

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części Miasta i Gminy Nakło nad Notecią fragmentu terenu w rejonie obwodnicy miasta oraz wsi Trzeciewnica.

Ustalenia ogólne:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary prawnie chronione – wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko pomorskiego.
- na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary będące w ewidencji zabytków WKZ.

Uchwała Nr IV/25/2006 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 28 grudnia 2006

w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części miasta i gminy Nakło nad Notecią fragmentu terenu w rejonie obwodnicy w mieście Nakło nad Notecią oraz wsi Olszewka.

Ustalenia ogólne:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na części terenu elementarnego MN.05 ustala się strefę ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego oznaczoną na rysunku planu, dla której obowiązują ustalenia zawarte w § 9.
- teren objęty jest strefą ochrony archeologicznej, oznaczonej na rysunku planu.

Uchwała Nr IV/24/2006 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 28 grudnia 2006

*w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nakło nad Notecią terenu położonego pomiędzy ulicami: **Gimnazjalną i Pocztową.***

Ustalenia ogólne:

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zabytkami w rozumieniu przepisów odrębnych są budynki usytuowane w pierzei zabudowy Rynku i ul. Dąbrowskiego, oznaczone na rysunku planu, dla których obowiązują następujące zasady ochrony:
 - utrzymanie historycznej kompozycji obiektów zabytkowych z dostosowaniem elementów nowych do kompozycji istniejącej,

- wymiana stolarki okiennej jest możliwa pod warunkiem zachowania kompozycji elewacji widocznych od strony ogólnodostępnych przestrzeni, dopuszcza się zmianę kompozycji parterów budynków w zakresie proporcji otworów, w przypadku przekształcania pomieszczeń na lokale użytkowe.
- cały teren jest położony w strefie ochrony konserwatorskiej centralnej części historycznego zespołu miejskiego Nakła, dla której ustala się:
 - zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu,
 - utrzymanie historycznej: linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych, wskazane jest opracowanie projektu kolorystyki dla całej pierzei przyrynkowej.
- zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznego.
- zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów.
- na całym obszarze objętym planem zabudowa historyczna do zachowania, jej konserwacja, rewitalizacja, rekonstrukcja - wymagane są remonty konserwatorskie z zachowaniem lub odtworzeniem pierwotnego pokrycia dachów, detali architektonicznych, stolarki, tynków.
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze, zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej, w nowych obiektach wymagane jest stosowanie historycznych pokryć dachów i materiałów wykończeniowych elewacji.
- usuwanie obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego i eliminacja funkcji uciążliwych,
- wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczonych w planie.
- cały teren położony jest w strefie ochrony konserwatorskiej archeologicznej, w granicach strefy działalność budowlana winna być poprzedzona badaniami:
 - koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji pokrywa inwestor zainteresowany finansowaniem robót budowlanych przy zabytku,
 - szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych przy zabytku wojewódzki konserwator zabytków ustala w drodze decyzji.

Ustalenia dotyczące parametrów i wskaźników kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu:

- ustala się linie zabudowy oznaczone na rysunku planu:
 - obowiązującą linię zabudowy po linii rozgraniczającej ul. Dąbrowskiego i Rynku,
 - nieprzekraczalna linia zabudowy w odległości 6 m od linii rozgraniczającej ulicy
- ustala się wskaźniki i parametry zagospodarowania terenu:
 - wielkość powierzchni zabudowy w stosunku do powierzchni działki: dowolny,
 - udział powierzchni biologicznie czynnej: minimum 30%, za wyjątkiem działek wyznaczonych po obrysie budynku i dla działki nr 2023/2, dla których ustala się udział powierzchni biologicznie czynnej dowolny,
- ustala się parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy tworzącej pierzeję Rynku i ul. Dąbrowskiego oraz zabudowy historycznej oznaczonej na rysunku planu:

- obowiązuje zachowanie gabarytów i formy architektonicznej zabytków, zgodnie z ustaleniami w ust. 4,
- wyklucza się nadbudowę budynku przy ul. Dąbrowskiego 2,
- wyklucza się nadbudowę oficyn (budynki przylegające do budynku frontowego w pierzei Rynku), nie będących zabytkami na posesjach Rynek 9a i Rynek 10,
- dla pozostałej zabudowy obowiązują następujące parametry i wskaźniki zagospodarowania terenu:
 - wysokość: do 8m, maksymalnie dwie kondygnacje nadziemne, w tym poddasze, a dla wydzielenia wewnętrznego oznaczonego jako 6.1 do 10 m i maksymalnie trzy kondygnacje nadziemne,
 - kształt dachu: dachy jedno lub dwuspadowe, kąt nachylenia połaci dachowych 15°-30°, kalenice prostopadłe do drogi 06.Kd, pokrycie dachu w tonacjach czerwieni, brązu, grafitu lub jak w zabudowie tworzącej pierzeje Rynku,
- wykończenie elewacji: tynki w jasnych odcieniach koloru żółtego, beżowego, popielatego, zielonego, cegła lub okładziny z materiału ceramicznego w kolorze ceglany.
- lokalizacja zabudowy na granicy działki:
 - dopuszcza się rozbudowę, przebudowę, nadbudowę budynków istniejących, usytuowanych na granicy działki, zgodnie z liniami zabudowy i parametrami ustalonymi w planie,
 - dopuszcza się lokalizację nowych budynków na granicy działki.
- zasady podziału na działki:
 - dopuszcza się wydzielanie nowych działek budowlanych, z zapewnieniem dostępu do drogi 06.Kd poprzez drogę wewnętrzną,
 - wielkość nowo wydzielanych działek: minimum 300 m², ustalenie to nie dotyczy działek dla lokalizacji urządzeń i obiektów infrastruktury technicznej, szerokość frontów działek: dowolna, kąt położenia granic działek w stosunku do pasa drogowego dowolny.
- sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie odrębnych przepisów:
- na terenie objętym opracowaniem planu miejscowego nie występują tereny i obiekty podlegające ochronie na podstawie odrębnych przepisów, za wyjątkiem obiektów i obszarów o których mowa w ust. 4.

Uchwała Nr XXII/197/2008 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią nad NOTECIĄ z dnia 24 kwietnia 2008 r.

*w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Nakło nad Notecią, terenu położonego pomiędzy **ulicami Gimnazjalną i Pocztową.***

Ogólne ustalenia planu

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- obowiązuje zagospodarowanie terenu prowadzące do utrzymania i ochrony wartości przyrodniczych i różnorodności form krajobrazowych, w tym:
- zachowanie istniejących form ukształtowania terenu,
- zakaz dokonywania zmian stosunków wodnych, z wyłączeniem dostosowania przebiegu cieków wodnych Kolczatka, do ustaleń planu i inwestycji budowlanych przewidzianych w ustaleniach planu,

- usuwanie drzew i krzewów, wymagające jest stosownego zezwolenia, podlega ograniczeniu i może nastąpić jedynie w przypadku: uzasadnionej wycinki o charakterze pielęgnacyjnym, realizacji docelowego układu drogowego i inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej, zagrożenia bezpieczeństwa ludzi i mienia.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekt zabytkowy prace ziemne należy wstrzymać do momentu wykonania i udokumentowania badań archeologicznych,
- na całym terenie objętym planem, obowiązuje strefa ochrony konserwatorskiej „B”; na obszarze strefy „B” winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków remonty, modernizacje, adaptacje obiektów zabytkowych, uzupełnienia zabudowy, wprowadzanie małych form architektonicznych, lokalizacje nowych obiektów, korekty układu przestrzennego, prace rewaloryzacyjne na obszarze zieleni zabytkowej,
- należy zachować historyczną zabudowę. Jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja wymaga remontów konserwatorskich z zachowaniem lub odtworzeniem pierwotnego pokrycia dachów, detali architektonicznych, stolarki, tynków,
- należy zachować kompozycję i układy zieleni historycznej,
- przy realizacji nowej zabudowy należy zachować historyczną skalę obiektów oraz stosować historyczne pokrycie dachów, elewacji,
- dopuszcza się wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- należy zapewnić nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi.

Wymagania wynikające z potrzeb kształtowania przestrzeni publicznych:

- wymagana szczególna dbałość o wysoką jakość estetyczną elementów wyposażenia przestrzeni publicznych, m.in. obiektów małej architektury, oświetlenia, w zakresie wykonania nawierzchni, itp.

Uchwała Nr XXII/196/2008 Rady Miejskiej w Nakle nad Notecią z dnia 24 kwietnia 2008 r.

*w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części miasta Nakło nad Notecią fragmentu położonego pomiędzy ulicami: **Poznańską i Notecką, w rejonie rzeki Noteci.***

Ustalenia ogólne dotyczące całego terenu

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu.

Dla przedsięwzięć lokalizowanych na terenie objętym planem ustala się:

- na całym terenie objętym planem wyklucza się lokalizację działalności i przedsięwzięć uciążliwych, tj.:
 - mogących spowodować zanieczyszczenie środowiska, tj. emisję, która jest szkodliwa dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska, powoduje szkodę w dobrach materialnych lub koliduje, z innymi, uzasadnionymi sposobami korzystania ze środowiska,
 - wymagających instalacji mogących powodować przekroczenia standardów jakości środowiska,
 - związanych ze stosowaniem substancji stanowiących szczególne zagrożenie dla środowiska,
 - w przypadku awarii powodujących zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi.

- zasięg uciążliwości dla środowiska działalności gospodarczej, prowadzonej na danym terenie, winien być bezwzględnie ograniczony do granic obszaru, do którego inwestor posiada tytuł prawny, a znajdujące się w nim pomieszczenia przeznaczone na pobyt ludzi, winny być wyposażone w środki techniczne ochrony przed tymi uciążliwościami,
- stosowanie rozwiązań technicznych technologicznych i organizacyjnych gwarantujących zabezpieczenie przed zanieczyszczeniem warstwy wodonośnej.

Obszar objęty planem znajduje się w sąsiedztwie obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego oraz specjalnym obszarze ochrony Dolina Noteci. W związku z tym planowane zamierzenia inwestycyjne swoim wpływem nie mogą oddziaływać na ww. obszary chronione. Na obszarze objętym planem obowiązują następujące ustalenia:

- projektowana zieleni powinna być piętrowa i składać się z rodzimych gatunków drzew i krzewów,
- ewentualne miejsca parkingowe powinny znajdować się możliwie najdalej od rzeki Notec i być odpowiednio zabezpieczone przed przedostawaniem się zanieczyszczeń do środowiska,
- przed rozpoczęciem prac należy ustalić, czy na omawianym obszarze występują gatunki roślin chronionych.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- na obszarze objętym planem nie występują obiekty i obszary prawnie chronione: wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko pomorskiego, ani obiekty i obszary będące w ewidencji zabytków WKZ,
- ustala się strefę „B” ochrony konserwatorskiej obejmującej tereny elementarne 01.UU, część 02.UU, 03.Up wyznaczoną dla szlaku wodnego Starego i Nowego Kanału Bydgoskiego oraz Noteci.

Na obszarze strefy „B” wymagane jest:

- zachowanie historycznej zabudowy, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja - wymagane są remonty konserwatorskie z zachowaniem lub odtworzeniem pierwotnego pokrycia dachów, detali architektonicznych, stolarki, tynków,
- zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, jej rewaloryzacja,
- usuwanie obiektów dysharmonizujących, substandardowych,
- remonty, modernizacje, adaptacje obiektów zabytkowych, uzupełnienia zabudowy, wprowadzanie małych form architektonicznych, lokalizacje nowych obiektów, korekty układu przestrzennego, prace hydrotechniczne, oświetlenie ulic i iluminacje obiektów zabytkowych, wprowadzanie elementów reklamy wizualnej oraz prace ziemne w zakresie ochrony archeologicznej powinny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- projektowana zabudowa wzdłuż ul. Poznańskiej powinna uwzględniać walory widokowe z miasta w kierunku doliny Noteci i Kanału Bydgoskiego oraz z poziomu drogi wodnej na historyczną zabudowę miasta,
- teren położony jest w strefie ochrony archeologiczno konserwatorskiej OW – obserwacji archeologicznej. Zasięg strefy „OW” jest równoznaczny z zasięgiem strefy „B”.

Zasady ochrony i kształtowania ład przestrzennego:

- zasady lokalizacji nośników reklamowych:
 - dopuszcza się lokalizację obiektów będących nośnikami reklam z zachowaniem oznaczonych na rysunku planu linii zabudowy o maksymalnej wysokości 8 m i powierzchni do 5 m² pod warunkiem uzyskania uzgodnienia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

- dla reklam stanowiących element elewacji budynków ustala się maksymalną powierzchnię 4 m².

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu:

- obowiązuje zachowanie istniejących drzew, dopuszcza się wyłącznie cięcia sanitarne.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- cały teren położony jest w strefie ochrony konserwatorskiej, dla której obowiązują ustalenia ogólne dotyczące całego terenu zawarte w § 9.

Ustalenia dotyczące przestrzeni publicznych:

- obowiązują ustalenia ogólne dotyczące całego terenu zawarte w § 13.

Parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

- ustala się nieprzekraczalne linie zabudowy po obrysie istniejących budynków, według rysunku planu,
- wielkość powierzchni zabudowy w stosunku do powierzchni działki: zgodnie z liniami zabudowy,
- zasady podziału na działki: wyklucza się wydzielanie nowych działek.

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego:

- zasady lokalizacji nośników reklamowych:
 - dopuszcza się lokalizację obiektów będących nośnikami reklam z zachowaniem oznaczonych na rysunku planu linii zabudowy o maksymalnej wysokości 8 m i powierzchni do 5 m² pod warunkiem uzyskania uzgodnienia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu:

- wzdłuż ulic Poznańskiej obowiązuje nasadzenie szpaleru rodzimych gatunków drzew i krzewów zgodnie z rysunkiem planu.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- część terenu położona jest w strefie ochrony konserwatorskiej, granice strefy oznaczone są na rysunku planu, dla obszaru położonego w strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują ustalenia ogólne dotyczące całego terenu zawarte w § 9.

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego:

- zasady lokalizacji nośników reklamowych: dopuszcza się lokalizację dwóch obiektów będących nośnikami reklam, tj. stojaka reklamowego przy wejściu na teren od ul. Noteckiej i symbolu miasta na brzegu rzeki Noteć,
- obowiązuje nasadzenie szpaleru drzew liściastych zgodnie z rysunkiem planu.

Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu:

- na obszarze wyłączonym z zabudowy ustalonymi w planie liniami zabudowy obowiązuje zachowanie istniejących drzew, dopuszcza się wyłącznie cięcia sanitarne,
- obowiązuje nasadzenie szpaleru rodzimych gatunków drzew i krzewów wzdłuż granicy terenu, zgodnie z rysunkiem planu.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- cały teren położony jest w strefie ochrony konserwatorskiej, dla której obowiązują ustalenia ogólne dotyczące całego terenu zawarte w § 9.

8.7.4 Parki kulturowe i pomniki historii.

Obecnie na terenie miasta nie funkcjonują parki kulturowe, żadnemu z obiektów nie nadano również statusu pomnika historii. Jednak w myśl zapisów zawartych w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2007-2013 Kanał Bydgoski wraz z infrastrukturą hydrotechniczną wytypowany został zarówno jako obiekt mający być objęty parkiem kulturowym, jak i kandydat do nadania statutu pomnika historii.

8.8 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki.

8.8.1 Gminna ewidencja zabytków z terenu miasta Nakła nad Notecią.

W wykazie tzw. fiskalnym, w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Toruniu, Delegatura w Bydgoszczy – ul. Jezuicka 2, z terenu miasta Nakła n/Notecią ujęto 233 obiekty.

L. p	nazwa	datowanie	materiał	adres
1.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Rynek 3
2.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Rynek 4
3.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 5
4.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 7
5.	Dom mieszkalny	1903 r.	murowany	ul. Rynek 8
6.	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 6
7.	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 10
8.	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 12
9.	Spichlerz – magazyn	poł. XIX w.	murowany ryglowy	ul. Powstańców Wielkopolskich 4
10.	Spichlerz – magazyn	XIX w.	murowany ryglowy	ul. Powstańców Wielkopolskich 19

11.	Spichlerz - magazyn	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 1 nr 4
12.	Spichlerz - magazyn	1885 r.	murowany ryglowy	ul. Powstańców Wielkopolskich 27
13.	Spichlerz – magazyn	poł. XIX w.	murowany ryglowy	ul. Gimnazjalna 1
14.	Spichlerz – magazyn	1 poł. XIX w.	murowany ryglowy	ul. Gimnazjalna 6
15.	Spichlerz	XVIII/XIX	szachul.	ul. M. Konopnickiej 6
16.	Spichlerz - magazyn	k. XVIII w.	murowany szachul.	pl. M. Konopnickiej 6
17.	Kościół paraf. p. w. Św. Stanisława B-pa.	1895 r.	mur. cegła	ul. Ks. P. Skargi 6
18.	Spichlerz	2 poł. XIX w.	murowany szachul.	ul. Poczтовая 13
19.	magazyn	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Gimnazjalna 11
20.	dom – magazyn	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Gen. J. St. Hallera 21
21.	Spichlerz – magazyn	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Gen. J. St. Hallera 27
22.	Młyn gospodarczy	1913 r.	murowany	ul. S. Staszica 25
23.	Dwór obec. dom mieszkalny	poł. XIX w.	murowany	ul. Rudki
24.	Stajnia i owczarnia	poł. XIX	murowany	j. w

	<u>Zespół cukrowni:</u>			
25.	Magazyn cukru	1929 r.	murowany	j. w
26.	Suszarnia	1910 r.	murowany	j. w
27.	Kotłownia z turbinownią	4 ćw. XIX w.	murowany	j. w
28.	Dom tzw. Belweder	4 ćw. XIX w.	murowany	ul. Rudki
29.	Dom – bank	ok. 1890 r.	murowany	ul. Gen. J. Hallera 3
30.	Dom mieszkalny	1837 r.	szachul.	ul. Gen. J. Hallera 36
31.	Spichlerz – magazyn	pocz. XIX w.	murowany	ul. Pocztowa 14
32.	Dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	szachul.	ul. Dolna 11
33.	Dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	murowany	ul. Długa 21
34.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	murowany	ul. Długa 4
35.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	murowany	ul. Długa 17
36.	Dom – Hotel	1818 -1891 r.	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 6
37.	Dom mieszkalny	XVIII/XIX	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 10
38.	Dom mieszkalny	2 poł. XVIII w.	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 3
39.	Dom mieszkalny	XVIII/XIX	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 7
40.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 17
41.	Dom mieszkalny	XIX/ XX w.	murowany	ul. Gen. J. H. Dąbrowskiego 56
42.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Bydgoska 32
43.	Dom mieszkalny	1899 r.	murowany	ul. Bydgoska 34

44.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Bydgoska 38
45.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Bydgoska 41
46.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Bydgoska 48
47.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	murowany	ul. Bydgoska 51
48.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	murowany	ul. Wąska 3
49.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. ryglowy	ul. Sądowa 14
50.	Dom mieszkalny	1 pocz. XIX w.	murowany	ul. Sądowa 22
51.	Dom – urząd	XIX/XX w.	murowany	ul. Sądowa 1/3
52.	Dom mieszkalny	2 poł. XVIII w.	murowany	ul. Kościelna 5
53.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	murowany	ul. Powstańców Wielkopolskich 2
54.	Kościół par. p. w. Św. Wawrzyńca	1844-1847 r. 1925 r.	murowany	ul. Kościelna 6
55.	Dom mieszkalny	k. XVIII w.	murowany	ul. Rynek 9
56.	Spichlerz - magazyn	1 poł. XIX w.	murowany ryglowy	ul. Gimnazjalna 6
57.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	pl. M. Konopnickiej 6
58.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	pl. Szkolny 4
59.	Dom – Klub Nauczyciela	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 8
60.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 10
61.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 14
62.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 16
63.	Dom + stodoła	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 42
64.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	Pl. Zamkowy 3

65.	Dom mieszkalny	poł. XX w.	mur. cegła	Pl. Zamkowy 4
66.	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	mur. cegła	Pl. Zamkowy 5
67.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	Pl. Zamkowy 7
68.	Dom mieszkalny	poł. XIX w.	mur. cegła	Pl. Zamkowy 8
69.	Wieża widokowa (d. wojskowa wieża obserwacyjna)	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Parkowa
70.	Spichlerz	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Długa 1
71.	Gorzelnia	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Nowa
72.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Rynek 3
73.	Dom mieszkalny + oficyna	1903 r.	mur. cegła	ul. Rynek 8
74.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Rynek 10
75.	Dom mieszkalny	poł. XIX w. przebud. 1928 r.	mur. cegła	ul. Rynek 11
76.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Rynek 12
77.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Rynek 12a.
78.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	murowany	ul. Sądowa 2
79.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Sądowa 6
80.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. część- ryglowy	ul. Sądowa 14
81.	Dom mieszkalny	1891 r.	mur. cegła	ul. Rynek 4
82.	Dom mieszkalny	ok. poł. XIX w.	murowany	ul. Rynek 5
83.	Dom mieszkalny	1867 r.	mur. cegła	ul. Rynek 6
84.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Rynek 7
85.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Przecznicza 2 i 3

86.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 1
87.	Dom mieszkalny	poł. XIX w	mur, cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 2
88.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 8
89.	Dom mieszkalny	1910 r.	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 10
90.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 14
91.	Dom mieszkalny	ok. 1880 -90	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 16
92.	Dom mieszkalny	XIX/XX w	mur. cegła	ul. Powstańców Wielkopolskich 19
93.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 8
94.	Dom – Przedszkole 6	pocz. XX w	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 8
95.	Przedszkole nr 1	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 9
96.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła szachul.	ul. Ks. Piotra Skargi 10
97.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 11
98.	Dom mieszkalny	1905 r.	mur. cegła szachul.	ul. Ks. Piotra Skargi 12
99.	Dom mieszkalny	pocz. XX w. 1891r.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 5
100.	Przedszkole nr 4	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 6
101.	Dom mieszkalny	1910 -15	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 2
102.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Ks. Piotra Skargi 1
103.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 3
104.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 8
105.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 10
106.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 12

107.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 16
108.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegłą	ul. Potulicka 17
109.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Potulicka 19
110.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Podgórna 3
111.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Podgórna 4
112.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Podgórna 5
113.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 2
114.	Dom mieszkalny	k. XIX	mur. cegła	ul. Pocztowa 3
115.	Dom–przychodnia PKP	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 5
116.	Dom mieszkalny	1920 – 25	mur. cegła	ul. Pocztowa 6
117.	Dom mieszkalny	pocz. XIX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 4
118.	Budynek policji	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 11
119.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 1
120.	Spichlerz – magazyn	k. XIX w.	murowany szachul.	ul. Pocztowa 13
121.	Spichlerz – magazyn	pocz. XIX w.	murowany szachul	ul. Pocztowa 14
122.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Mrotecka 1
123.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. A. Mickiewicza 1
124.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. A. Mickiewicza 9
124.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. A. Mickiewicza 10
125.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. A. Mickiewicza 14
126.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. A. Mickiewicza 15
127.	Dom mieszkalny	1902 r.	mur. cegła	ul. Kościelna 1

128.	Dom mieszkalny	1880 r.	mur. cegła	ul. Kościelna 2
129.	Dom mieszkalny	1911 r.	mur. cegła	ul. Kościelna 3
130.	Dom mieszkalny	1920 r.	mur. cegła	ul. Kościelna 4
131.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	pl. M. Konopnickiej 5
132.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Kilińskiego 21
133.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Jackowskiego 4
134.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Jackowskiego 5
135.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Jackowskiego 10
136.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	murowany	ul. Hallera 1
137.	Dom mieszkalny	1933 r.	mur. cegła	ul. Hallera 7
138.	Dom mieszkalny	1911 r.	mur. cegła	ul. Hallera 13
139.	Dom mieszkalny	1864 r.	mur. cegła	ul. Hallera 19
140.	Przedszkole nr 3	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Gimnazjalna 4
141.	Dom mieszkalny	ok. 1850 - 60	murowany	ul. Hallera 30
142.	Dom mieszkalny	1837 r.	murowany szachul.	ul. Hallera 36
143.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa 2
144.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa 6
145.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa 20
146.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa 24
147.	Dom mieszkalny	k. XVIII w.	murowany szachul.	ul. Dolna 9
148.	Dom mieszkalny	1 poł. XX w.	mur. cegła	ul. Długa 4

149.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Długa 7
150.	Dom mieszkalny	2 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Długa 13
151.	Dom mieszkalny	pocz. XIX w.	mur. cegła	ul. Długa 21
152.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Długa 24
153.	Dom mieszkalny	1903 r.	mur. cegła	ul. Długa 30
154.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Długa 48
155.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 1
156.	Dom mieszkalny	2 poł. XVIII w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 3
157.	Dom mieszkalny	1818 – 1891	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 6
158.	Dom mieszkalny	XVIII/XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 7
159.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 8
160.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 9
161.	Dom mieszkalny	1891 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 11
162.	Dom mieszkalny	pocz. XX w. 1894, przebud.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 13
163.	Dom mieszkalny	1869 -71 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 15
164.	Dom mieszkalny	1870 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 25
165.	Dom mieszkalny	1879 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 26
166.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 29
167.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 30
168.	Dom mieszkalny	1907 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 32
169.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 35
170.	Dom mieszkalny	4 ćw. XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 36

171.	Dom mieszkalny	1888 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 37
172.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 38
173.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 39
174.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 40
175.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 41
176.	Dom mieszkalny	pocz. XX w	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 44
177.	Dom mieszkalny	k. XIX przebud. ok. 1880 r.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 45
178.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 48
179.	Dom mieszkalny	XIX/XX w	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 49
180.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 51
181.	Dom mieszkalny	k. XIX w. k. XIX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 56
182.	Budynek koszar ob. Sąd Rejonowy	1 poł. XIX w. przebud.	murowany	ul. Sądowa 1- 3
183.	Dom – koszary	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Sądowa 5
184.	Dom w zesp. koszar	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Sądowa 9
185.	Ujeżdżalnia koni w zespole koszar	1 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Sądowa 9
186.	Sala gimn. przy LO	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Gimnazjalna 3
187.	Liceum Ogólnokształcące	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Gimnazjalna 3
188.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. J. Kilińskiego 2
189.	Starostwo Powiatowe	XIX/XX w.	mur. cegła	ul. H. Dąbrowskiego 54
190.	Urząd Miasta i Gminy	k. XIX w.	mur. cegła	ul. Piotra Skargi 7
191.	Dom + zab. gospod.	-----	-----	ul. Armii Krajowej 45

192.	Dom + zab. gospod.	-----	-----	ul. Armii Krajowej 49
193.	Szkoła Podstawowa 2	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 24
194.	Dom – poczta	pocz. XIX w.	mur. cegła	ul. Pocztowa 9
195.	Dom – bank	ok. 1890 r.	mur. cegła	ul. Gen. J. St. Hallera 3
196.	Budynek dworca I	XIX/XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa
197.	Budynek dworca II	XIX/ XX w.	mur. cegła	ul. Dworcowa
198.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 1
199.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. S. Staszica 3
200.	Parowozownia	XIX/XX w.	murowany	ul. Dworcowa
201.	Wieża ciśnień w zesp. dworca PKP	pocz. XX w.	murowany	ul. Dworcowa
201.	Magazyn w zesp. dworca	XIX/XX w	szachul.	ul. Dworcowa
202.	Wieża kolejowa w zespole dworca	pocz. XX w.	mur. drewniany	ul. Dworcowa
203.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 1
204.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 3
205.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 5
206.	Dom mieszkalny	1899 r.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 9
207.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 13
208.	Dom mieszkalny	k. XIX w.	mur. cegła	ul. B. Krzywoustego 15
209.	Hotel „Zacisze”	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 1
210.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 3
211.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 5
212.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 20

213.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 27
214.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 28
215.	Dom mieszkalny	1913 r.	mur. cegła	ul. Bydgoska 32
216.	Dom mieszkalny	1899 r.	mur. cegła	ul. Bydgoska 34
217.	Dom mieszkalny	1912 r.	mur. cegła	ul. Bydgoska 35
218.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 36
219.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 38
220.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 40
221.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 41
222.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 42
223.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 44
224.	Dom mieszkalny	1 poł. XIX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 46
225.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 47
226.	Dom mieszkalny	ok. 1890 r.	mur. cegła	ul. Bydgoska 48
227.	Dom mieszkalny	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Bydgoska 51
228.	Dom mieszkalny	ok. 1870 r.	mur. cegła	ul. Bydgoska 53
229.	Mauzoleum rodziny Mantejewskich	-----	murowany	ul. Bohaterów
230.	Grobowiec rodziny Biniakowskich	-----	murowany	ul. Bohaterów
231.	Kaplica cmentarna d.cmentarz ewang.	-----	murowany	ul. Bohaterów
232.	Plebania kościoła p. w. Św. Wawrzyńca	pocz. XX w.	mur. cegła	ul. Kościelna 6

233.	Ogrodzenie z bramą kościoła paraf. p. w. Św. Stanisława B-pa	pocz. XX w.	murowany	Kościelna 6
------	--	-------------	----------	-------------

8.8.2 Ewidencja zabytków z terenu Gminy Nakło n/Notecią.

Chrzastowo

1. Dwór mieszkalny, mur. cegła z 2 poł. XIX w.
2. Budynek mieszkalny, d. ekonomówka, mur. 1910 r.
3. Magazyn, d. stajnia, mur. 1898 r.
4. Owczarnia, d. obora, mur. 1900 r. przeb. lata 70. XX w.
5. Stodoła, mur. 1886 r.
6. Magazyn zbożowy, mur. 1904 r.
7. Wieża ciśnień, mur. 1900 r.
8. Stacja transformatorowa, mur. 1898 r.
9. Ogrodzenie, mur. k. XIX w.
10. Kapliczka na terenie parku przy murze, pocz. XX w.

Gabrielin

11. Dom mieszkalny nr 5, mur. cegła, 1895 r.
12. Owczarnia, ob. obora, mur. cegła, 1915 r.

Gorzeń

13. Dom mieszkalny nr 34, mur. cegła, pocz. XX w.
14. Dom mieszkalny nr 32, mur. cegła, pocz. XX w.
15. Dom mieszkalny nr 31, mur. cegła, pocz. XX w.
16. Dom mieszkalny nr 28, mur. cegła, pocz. XX w.
17. Dom mieszkalny nr 26, mur. cegła, pocz. XX w.
18. Dom mieszkalny nr 23, mur. cegła, 1930 r.
19. Kuźnia, mur. cegła, pocz. XX w.

Gumnowice

20. Dwór mur. poł. XIX w.
21. Owczarnia, mur. 2 poł. XIX w.
22. Figura Chrystusa, poł. XIX w.

Karnówko

23. Chlewnia, d. obora, mur 1894 r.
24. Kuźnia, mur. k. XIX w.
25. Park, XIX w.

Kazin

26. D. rządówka ob. nieużytk. mur. k. XIX w.
27. Dom mieszkalny nr 6, d. czworak, mur. cegła pocz. XX w.
28. Spichlerz zbożowy, mur. cegła, k. XIX w.
29. Pozostałości parku, k. XIX w.

Olszewka

30. Dwór mieszkalny mur. cegła z 2 poł. XIX w. ob. RSP
31. Dom mieszkalny nr 24, mur. cegła, pocz. XX w.
32. Potulice - pałac mur. 1868 r. , 2 poł. XIX w.
33. Potulice – Ekonomówka, mur. pocz. XX w.
34. Waga, mur. cegła k. XIX w.
35. Stajnia, mur. cegła, 1892 r. pocz. XX w.
36. Dom mieszkalny nr 9 , d. czworak, mur. cegła, pocz. XX w.
38. Dom mieszkalny nr 26 , d. ekonomówka, mur. 1893 r.
39. Dom mieszkalny nr 22 , mur. cegła, d. plebania, pocz. XX w.
40. Dom mieszkalny nr 19 , d. rządówka, pocz. XX w.

Polichno

41. Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, mur. 105 r. d. ewang.
42. Stodoła , Polichno 11, drewn. pocz. XX w.
43. Budynek gospodarczy, Polichno 11, drewn. pocz. XX w.
44. Dom, Polichno nr 15, mur. szach. pocz. XX w.

Olszewka I

45. Spichlerz, mur. pocz. XX w.
46. Stajnia dworska z zesp. dwor. mur. pocz. XX w.
47. Pałac, mur. cegła, k. XIX w.
48. Szkoła, mur. 1896r.
49. Bud. gospod. przy szkole, mur. drewn. pocz. XX w.
50. Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Siewnej, mur. pocz. XX w. d. kaplica Iwang.

Ślesin

51. Obora ul. Nakielska 7, mur. cegła 1933 r.
52. D. szkoła - dom mieszkalny, ul. Długa 6, mur. cegła pocz. XX w.
53. Dom mieszkalny i warsztat kowalski, ul. Nakielska 19, mur. cegła i szachulec k. XIX w.
54. Dwór mieszkalny, mur. cegła 1821 r. przeb. 1890, 1920 i lata 70. XX w. Zakł. Rolny Ślesin
55. Zajazd, ob. dom mieszkalny i sklep, ul. Nakielska 6, mur. cegła 4 ćw. XIX w.
56. Zajazd, budynek gospodarczy, ul. Nakielska 6, mur. cegła 4 ćw. XIX w.

57. Dom mieszkalny, ul. Nakielska 9, mur. cegła, k. XIX w.
58. Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 124, mur. cegła pocz. XX w.
59. Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 125, mur. cegła pocz. XX w.
60. Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 32, mur. cegła pocz. XX w.
61. Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 11, mur. cegła, 1918 r.
62. Dom mieszkalny, ul. Dworcowa 5, mur. glina, ok. 1780 r.
63. Dom mieszkalny, ul. Kościelna 4, mur. cegła, 1913 r.
64. Poczta, ul. Kościelna 6, mur. cegła 1931 r.
65. Dom mieszkalny, ul. Sportowa 3, mur. cegła k. XIX w.
66. Dom mieszkalny, ul. Sportowa 2, mur. cegła pocz. XX w.
67. Obora – stajnia – mur. cegła, 1921 r.
68. Stodoła , mur. cegła 1890 r. j.w.

Paterek

69. Kaplica p.w. Matki Boski Bolesnej mur. cegła 1927 r.
70. Dom mieszkalny nr 56, mur. cegła poł. XIX w.
71. Kuźnia, nr 56, ob. remiza OSP, mur. cegła, pocz. XX w.

Suchary

72. Kuźnia, mur. szachulec, poł. XIX w,
73. Dom mieszkalny nr 10, mur. cegła, 1913 r.
74. Szkoła Podstawowa, mur. cegła, pocz. XX w.
75. Figura Chrystusa, pocz. XX w.
76. Pałac, mur. cegła, 2 poł. XIX w.

Trzeciewnica

77. Wiatrak koźlak, drew. pocz. XX w.
78. Dom mieszkalny nr 21 mur. cegła 1938 r.
79. Szkoła Podstawowa, mur. cegła k. XIX w.
80. Stajnia, ob. magazyn, mur. k. XIX w.
81. Ekonomówka, ob. dom mieszkalny nr 115, mur. cegła pocz. XX w.

8.9 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miast i gminy.

- ◆ relikty archeologiczne grodów wczesnośredniowiecznych i miasta lokacyjnego,
- ◆ Kanał Bydgoski z infrastrukturą hydrotechniczną,
- ◆ XIX-wieczny układ urbanistyczny miasta,
- ◆ obiekty sakralne i cmentarze,
- ◆ cukrownia „Nakło”,
- ◆ Park 700- lecia Nakła,
- ◆ zespół budynków dworca kolejowego.

9.0 Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Mocne strony	Szanse
<ul style="list-style-type: none"> - atrakcyjne położenie turystyczne przy szlaku wodnym E70 - duże walory turystyczne i historyczne Kanału Bydgoskiego wraz z infrastrukturą hydrotechniczną - znaczne walory terenów zielonych zarówno naturalnych jak i zabytkowych komponowanych - nasycenie sąsiedztwa miasta obiektami zabytkowymi - walory krajobrazowe doliny Noteci - dobre skomunikowanie miasta drogowe i kolejowe - zwarty zespół zabudowy XIX-wiecznej, charakteryzującej się wysokimi walorami artystycznymi i przestrzennymi - mała degradacja układu urbanistycznego i terenów zielonych - pierwotne przystosowanie obiektów XIX-wiecznych do funkcji handlowych i usługowych, pozwalające uniknąć rozległych ingerencji w substancję zabytkową celem adaptacji do nowych funkcji -przychylnie nastawienie władz gminy, władz kościelnych, polityków lokalnych i mieszkańców do problemu ochrony dziedzictwa kulturowego - duże zainteresowanie społeczne ochroną dziedzictwa kulturowego – liczne organizacje lokalne - uwzględnienie ochrony Kanału Bydgoskiego w Wojewódzkim Programie Ochrony Zabytków na lata 2007-2013 	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój turystyki wodnej - rozwój infrastruktury turystycznej - wypromowanie miasta i regionu - wykreowanie i promocja marki - możliwość przeprowadzenia rewitalizacji zespołu zabudowy - możliwość adaptacji obiektów zabytkowych do współczesnych potrzeb - zwiększenie atrakcyjności miasta, poprzez stworzenie specyficznego klimatu - akceptacja społeczna działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego - możliwość stworzenia szerokiego zaplecza instytucjonalnego, zaangażowanego w problematykę ochrony i opieki nad zabytkami - możliwość uzyskania wsparcia zewnętrznego dla inicjatyw lokalnych

Słabe strony	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - brak infrastruktury turystycznej, w tym informacji - brak jednoznacznego kierunku kreowania produktu turystycznego i marki miasta - niedostateczne dział. marketingowe promujące miasto i gminę - brak programu wieloletniej rewitalizacji obszarów zabytkowych - znaczna dekapitalizacja części obiektów zabytkowych będących w rękach właścicieli prywatnych - brak programu wsparcia finansowego przez gminę prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych - mała ilość obiektów objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków - duże natężenie ruchu drogowego w centrum miasta, zwłaszcza na kierunku pn.-pd. - niedostateczna koordynacja działania poszczególnych instytucji zajmujących się kulturą i dziedzictwem kulturowym - niedostateczne wykorzystanie sieci WWW. do promocji miasta 	<ul style="list-style-type: none"> - słabnąca atrakcyjność turystyczna miasta i malejąca świadomości różnych grup społecznych z identyfikacją miasta na mapie regionu i kraju - zmniejszająca się wartość architektoniczna obiektów zabytkowych wraz z historyczną przestrzenią miejską - nasilająca się skala zagrożeń w historycznej substancji zabytkowej miasta - niespójne i słabe oddziaływanie w skali miasta i regionu

10.0 Założenia programowe.

10.1 Priorytety programu opieki i kierunki działań.

10.1.1 Priorytet I: *Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.*

Nakło nad Notecią jest miastem o bogatej historii jednak o niewielkiej ilości obiektów zabytkowych, które odzwierciedlają jej poszczególne okresy. Dobrze utrzymane i umiejętnie zaadoptowane na potrzeby nowych funkcji dziedzictwo kulturowe jest czynnikiem zwiększającym atrakcyjność turystyczną miejsca, stwarzającym specyficzny klimat kreujący markę oraz poprawiającym komfort życia mieszkańców. Wszelkie inwestycje w ochronę dziedzictwa kulturowego przekładają się na wymierne korzyści płynące z podnoszenia wskaźników wszystkich wymienionych wyżej składowych.

Odpowiedzialność gminy w tym zakresie jest tym większa im mniejszym zasobem obiektów zabytkowych dysponuje

Nakło z racji swojego położenia jest niejako skazane na odegranie roli istotnego ośrodka turystycznego.

W przypadku Nakła wiąże się to nie tylko ze zwiększaniem wizualnej i funkcjonalnej atrakcyjności tkanki zabytkowej jako czynnika napędzającego koniunkturę turystyczną ale też z wykorzystaniem Kanału Bydgoskiego jako zabytku nadal żywego, pełniącego swą pierwotną funkcję komunikacyjną.

Przemyślane i zdecydowane inwestycje gminy mogą w tym zakresie przynieść pozytywne skutki zwłaszcza, że zarówno wykorzystanie potencjału turystycznego Krajny, jak i zwiększenia walorów Kanału Bydgoskiego znalazły się w strategicznych programach województwa kujawsko pomorskiego.

Kierunki działań:

1. Wieloletni program kompleksowej rewitalizacji skupionej zabudowy XIX-wiecznej Nakła
2. Odciążenie z tranzytowego ruchu kołowego historycznego centrum miasta.
3. Program rewitalizacji nadbrzeży Kanału Bydgoskiego z rozwojem infrastruktury turystyki wodnej.
4. Zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb turystycznych i społecznych.
5. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką i popularyzacją dziedzictwa kulturowego.

10.1.2 Priorytet II: *Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.*

Krajobraz kulturowy jako specyficzna struktura przestrzenna narażony jest na liczne zagrożenia związane z zaniechaniem ochrony i wieloletnim zaniedbaniem powodującym stopniową degradację lub rabunkową gospodarką przestrzenną, bardzo często przedkładającą doraźne efekty nad zachowanie ponadczasowych wartości. Krajobraz kulturowy kształtuje się przez wieki, a ulec destrukcji może w przeciągu jednego sezonu budowlanego. Dlatego wszelkie decyzje wpływające na krajobraz kulturowy powinny być podejmowane w sposób odpowiedzialny z myślą nie tylko o chwili obecnej ale też o pokoleniach, którym przyjdzie spuściznę kulturową przekazać. Sprawujący władzę powinni być świadomi kadencyjności i krótkotrwałości swoich rządów w stosunku do wielowiekowych procesów kształtujących historyczne oblicze krajobrazu kulturowego i zabezpieczyć jego elementy wszelkimi dostępnymi metodami prawnymi oraz odpowiedzialnymi decyzjami w zakresie kształtowania ładu przestrzennego.

Kierunki działań:

1. Zabezpieczenie istniejących elementów krajobrazu kulturowego instrumentami prawnymi.
2. Kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez świadomą politykę planistyczną.

10.1.3 Priorytet III: *Informacja – narzędzie edukacji i promocji* .

Wiek XXI słusznie został określony u swego zarania wiekiem informacji. Informacja podana w odpowiedniej formie buduje świadomość i tożsamość kulturową społeczności lokalnej, wpływa również na odbiorcę zewnętrznego przyczyniając się do wzrostu atrakcyjności miejsca oraz kreowania marki. Na poziomie społeczności lokalnej informowanie, tożsamy z edukacją, podnosi świadomość społeczną deponowanych wartości kulturowych, wzmacniając tym samym jednostkową i grupową odpowiedzialność za nie. Utrwala też tożsamość na poziomie „małych ojczyzn”. Informacja zewnętrzna przyczynia się do wzrostu atrakcyjności miejsca, co przekłada się na konkretny produkt rynkowy, owocujący m.in. wzrostem dochodów z turystyki.

Informacja to również wyniki badań naukowych zwiększających zasób informacji o regionie, które mogą stać się narzędziem świadomego kształtowania elementów krajobrazu kulturowego i przestrzeni publicznej.

Kierunki działań:

1. Edukacja społeczeństwa lokalnego.
2. Rozwój turystyki.
3. Badania naukowe.

10.2 Zadania programu opieki.

PRIORYTET	KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIE
Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	Wieloletni program kompleksowej rewitalizacji skupionej zabudowy XIX-wiecznej Nakła	1. Opracowanie wieloletniego programu rewitalizacji przestrzeni miejskiej Nakła, obejmującej Rynek oraz obszary przyrynkowe ze szczególnym uwzględnieniem renowacji elewacji, wnętrz architektonicznych, ciągów komunikacyjnych i małej architektury oraz eliminacji obszarów i obiektów dysharmonijnych.
		2. Opracowanie programu rewitalizacji Placu Zamkowego i okolic, mającej na celu uczytelnienie i ekspozycję relikwii średniowiecznych oraz eliminację obszarów i obiektów dysharmonijnych.
		3. Działania na rzecz poprawy wizerunku obiektów sakralnych, w tym m.in. uporządkowanie terenów przyległych z konserwacją obiektów małej

		<p>architektury, rekonstrukcja wieży kościoła św. Stanisława, zmiana poszycia dachowego dawnej kaplicy baptyistów.</p> <p>4. Opracowanie programu kompleksowej rewitalizacji parku miejskiego.</p> <p>5. Opracowanie programu rewaloryzacji cmentarzy zabytkowych – katolickiego, ewangelickiego, terenu po cmentarzu żydowskim</p>
	<p>Odciążenie z tranzytowego ruchu kołowego historycznego centrum miasta.</p>	<p>1. W obliczu planów budowy obwodnicy północ-południe opracowanie planów stopniowego ograniczania ruchu kołowego wokół Rynku.</p>
	<p>Program rewitalizacji nadbrzeży Kanału Bydgoskiego z rozwojem infrastruktury turystyki wodnej.</p>	<p>1. Podjęcie działań planistycznych mających na celu zagospodarowanie nadbrzeży Kanału Bydgoskiego dla celów turystycznych z poszanowaniem walorów krajobrazu kulturowego.</p> <p>2. Podjęcie działań mających na celu opracowanie projektu połączenia funkcjonalnego - podporządkowanego obsłudze ruchu turystycznego, nadbrzeży Kanału Bydgoskiego, poprzez Plac Zamkowy, z Rynkiem.</p> <p>3. Wytypowanie obszaru dla imprez plenerowych, docelowo wzniesienie amfiteatru z zapleczem sanitarnym.</p> <p>4. Opracowanie kompleksowego programu ochrony naturalnego krajobrazu doliny Noteci (z zapisami w MPZP włącznie).</p>
	<p>Zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb turystycznych i społecznych.</p>	<p>1. Opracowanie, zawierającego klarowne i jednoznaczne zasady, programu wspierania finansowego prac konserwatorskich i adaptacyjnych zabytków wpisanych do rejestru zabytków, a nie stanowiących własności gminy.</p> <p>2. Ustalenie, na poziomie procentowym, kwoty w budżecie gminy, przeznaczonej na ochronę dziedzictwa kulturowego, w</p>

		<p>tym na dotacje prac konserwatorskich, adaptacyjnych i remontowych obiektów nie będących w posiadaniu gminy.</p>
		<p>3. Prowadzenie konserwacji, remontów i adaptacji, obiektów będących własnością gminy – zgodnie z programami konserwatorskimi zaopiniowanym przez WKZ.</p>
		<p>4. Stworzenie przywilejów, w tym ulg podatkowych, dla przedsiębiorców podejmujących działalność związaną z obsługą ruchu turystycznego w obiektach i na obszarach o wartości zabytkowej.</p>
		<p>5. Rezerwacja w MPZP obszarów dla infrastruktury turystycznej.</p>
		<p>6. Wzbogacanie obiektów zabytkowych o funkcje turystyczne – na przykład utworzenie punktu widokowego na wieży kościoła p.w. św. Stanisława.</p>
	<p>Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką i popularyzacją dziedzictwa kulturowego.</p>	<p>1. Zgodnie z art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 roku nr 162 poz. 1568 z późniejszymi zmianami) wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa. W związku z powyższym proponuje się powołanie w Urzędzie Gminy komórki nadzorującej i pilotującej inwestycje związane z ochroną i propagowaniem ochrony dziedzictwa kulturowego, a także posiadającej uprawnienia opiniujące.</p> <p>2. Powołanie w Urzędzie Gminy komórki pozyskującej środki finansowe na ochronę i promocję dziedzictwa</p>

		<p>kulturowego.</p> <p>3. Opracowanie programu szkoleń i wspieranie miejsc pracy związanych z tradycyjnymi zawodami i rzemiosłami, zwłaszcza związanymi z dawnym transportem wodnym.</p>
<p>Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego</p>	<p>Zabezpieczenie istniejących elementów krajobrazu kulturowego instrumentami prawnymi.</p>	<p>1. Systematyczne wpisywanie do rejestru zabytków obiektów historycznych będących w posiadaniu gminy</p>
		<p>2. Podjęcie działań mających na celu intensyfikację wpisywania do rejestru zabytków obiektów będących własnością prywatną (w tym wytworzenie korzystnych mechanizmów finansowych wspierających działania konserwatorskie i remontowe).</p>
		<p>3. Aktywny udział w uzupełnianiu i aktualizowaniu gminnej ewidencji zabytków (np.: poprzez współfinansowanie działań).</p>
		<p>4. Podjęcie, wraz z gminami ościennymi przy wsparciu samorządu wojewódzkiego, działań zmierzających do utworzenia parku kulturowego Kanał Bydgoski, zgodnie z procedurą opisaną przez KOBiDZ w dokumencie „Zasady tworzenia parku kulturowego, zarządzania nim oraz sporządzania planu ochrony”.</p>
		<p>5. Podjęcie, wraz z gminami ościennymi przy wsparciu samorządu wojewódzkiego, działań zmierzających do nadania Kanałowi Bydgoskiemu statusu Pomnika Historii, zgodnie z procedurą podaną przez KOBiDZ.</p>
		<p>6. Reagowanie samorządu na zaniedbania i nieprawidłowości w utrzymaniu i wykorzystywaniu obiektów zabytkowych poprzez monitoring i bieżące informowanie WKZ o sytuacjach wymagających interwencji.</p>

		7. Kontynuowanie tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających szczegółowe zapisy dotyczące ochrony obiektów zabytkowych i ich sąsiedztwa, w porozumieniu z WKZ.
	Kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez świadomą politykę planistyczną.	1. Kreowanie, za pomocą MPZP, form nowej architektury pozostających w harmonii z zabudową tradycyjną.
		2. Tworzenie, na mocy zapisów w MPZP, buforów oddzielających strefy dysharmonijne od obszarów krajobrazu kulturowego o dużych walorach.
		3. Wskazywanie obszarów nowej zabudowy projektowanych w nawiązaniu do istniejącej zabudowy historycznej.
		4. Podejmowanie działań zmierzających do rewaloryzacji obszarów kulturowo i krajobrazowo zdestruowanych.
Informacja – narzędzie edukacji i promocji	Edukacja społeczeństwa lokalnego.	1. Organizacja szkoleń urzędników gminy w zakresie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego.
		2. Szerokie informowanie społeczności lokalnej o planowanych inicjatywach władz miasta w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.
		3. Przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.
		4. Wspieranie inicjatyw związanych z edukacją w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony wśród dzieci i młodzieży szkolnej, w tym organizowanie konkursów tematycznych

		na poziomie miasta, gminy i powiatu.
		5. Wprowadzenie do programów szkolnych ścieżki edukacyjnej opartej na dziedzictwie kulturowym regionu
		6. Zorganizowanie cyklicznych imprez plenerowych - festynu historycznego, nawiązującego do średniowiecznej historii miasta i regionu oraz festynu wodnego promującego tradycje związane z transportem wodnym.
	Rozwój informacji turystycznej	1. Stworzenie na stronach WWW portalu promującego kulturę, historię, tradycję i walory turystyczne Nakła i Krajny.
		2. Wspieranie finansowe i promocja wydawnictw związanych z dziedzictwem kulturowym.
		3. Oznakowanie miejsc historycznych i ustawienie tablic informacyjnych zwłaszcza dotyczących historii Kanału Bydgoskiego, Placu Zamkowego, cmentarza żydowskiego, parku miejskiego oraz Rynku z niezachowaną zabudową.
		4. Promowanie szlaków turystycznych.
		5. Wspieranie i promocja gospodarstw agroturystycznych.
	Badania naukowe	1. Opracowanie projektu systemowych badań archeologicznych obejmujących w pierwszej kolejności tereny przyszłego zainwestowania.
		2. Wspieranie działań mających na celu pozyskiwanie i gromadzenie materiałów źródłowych dotyczących miasta, ikonografii i materiałów archiwalnych w tym kopii akt budowlanych.
		3. Przystąpienie do digitalizacji najcenniejszych zbiorów Muzeum Ziemi Krajeńskiej i ich prezentacja na stronach WWW.
		4. Organizowanie spotkań, sesji naukowych, wykładów i prelekcji dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta i regionu.

11.0 Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zakłada się, że instrumentarium **Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Nakła nad Notecią** będzie realizowane w wyniku następujących działań:

1. Wspólne działanie władz miasta, z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, pomorskim wojewódzkim i powiatowym konserwatorem zabytków, jednostkami samorządu terytorialnego, diecezjami, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami i posiadaczami obiektów.

2. Działania własne władz regionu:

a) prawne – tworzenie prawa miejscowego,

b) finansowe – finansowanie instytucji kultury (m.in. muzeów), dotacje, system ulg finansowych, nagrody, zachęty dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością województwa,

c) programowe – realizacja projektów i programów regionalnych,

d) inne – działania stymulujące, promocyjne, edukacyjne itp.

3. Działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

Z uwagi na skalę programu proponuje się, aby sporządzanie ocen wyników

Programu realizowane było przy wsparciu wyspecjalizowanych instytucji tj.:

◆ Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

◆ KOBDZ - Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Toruniu.

◆ Muzeum Ziemi Krajeńskiej w Nakle nad Notecią.

Reprezentanci wyżej wymienionych instytucji stworzyć powinni Zespół ds. Programu (np. Rada Koordynująca). Rolą zespołu byłoby ocenianie realizacji programu oraz nakreślanie potrzeb i zakresu aktualizacji zawartych w nim zadań. Zespół ten spełniałby też funkcje operacyjne, przygotowując diagnozy, analizy i prognozy oraz formułując na tej podstawie informacje o mogących wystąpić zagrożeniach dla realizacji programu.

12.0 Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Wdrażanie Programu Opieki nad Zabytkami dla miasta Nakła nad Notecią, powinno bazować na umiejętnie określonym systemie kontroli i monitoringu.

Monitoring polega na prowadzeniu stałej obserwacji procesów i zjawisk, które są istotne z punktu widzenia realizacji Programu. Podstawowym jego zadaniem jest dostarczenie bieżących informacji o tym, czy cele programu są osiągane oraz w jakim stopniu ocena Programu ma służyć oszacowaniu skutków bezpośredniego oddziaływania i długotrwałych efektów.

Ocena ma odpowiedzieć na pytanie o trafność planowanych, przeprowadzonych i zakończonych projektów. Dokonanie oceny jest obowiązkiem beneficjentów danego projektu – a nade wszystko Władz Gminy i Miasta Nakła nad Notecią. Niezbędna jest ocena programów, których częścią będą projekty współfinansowane z środków Unii Europejskiej.

Monitorowanie przebiegu realizacji programu będzie ważnym elementem jego wdrażania, a samym przedmiotem monitoringu będą działania podejmowane przez miasto i gminę w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami (w ramach własnego budżetu), a także działania innych podmiotów.

Typy ocen:

♦ **przed realizacją programu** - uznać można, że ocenę taką przeprowadzi się na etapie przygotowywania harmonogramu projektów - sporządzonych w oparciu o lokalne potrzeby i analizę zgłoszonych wniosków. Program w lata 2008-2011 będzie aktualizowany w okresach dwuletnich poprzez SPRAWOZDANIA (wg. USTAWY);

♦ **na zakończenie Programu** - po zakończeniu danego projektu, możliwe jest sporządzanie raportów weryfikujących (ocenie weryfikującej mogą podlegać poszczególne projekty w trakcie ich realizacji);

System monitorowania i kontroli powinien być skierowany na:

♦ **analizę postępów w realizacji** Programu oraz kontrolę terminów wykonania poszczególnych zadań i raporty z oceny Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Nakła nad Notecią, z uwzględnieniem poszczególnych projektów.

W przypadku inwestycji realizowanych przy wykorzystaniu funduszy strukturalnych, ważnym instrumentem pozwalającym na monitoring realizacji całego programu opieki nad zabytkami dla miasta Nakła nad Notecią są raporty.

Zalecane jest wykonanie wstępne na przestrzeni dwóch lat oceny realizacji dokumentów związanych z programem, a zaproponowany przez Urząd Miasta skład Rady Koordynującej przeprowadzi analizę porównawczą

Program – jego przebieg poddawany będzie bieżącej ocenie przy pomocy ustalonych wskaźników monitorowania. Poza określeniem wskaźników - osiągnięć, istotne jest ustalenie metod monitorowania realizacji projektu, tj. wskazanie:

♦ **źródeł danych dla wskaźników** (np. statystyka państwowa, zamawianie specjalistycznych badań lub ankiet),

♦ **potrzeb przeprowadzania wstępnych badań lub analiz** dla ustalenia wielkości bazowych na początku realizacji projektu,

♦ **jednostki odpowiedzialnej za opracowanie wskaźników** lub przygotowanie raportów Monitoringowych,

♦ **częstotliwości pomiarów** (ustalenia te dokonywane będą każdorazowo przed realizacją każdego z projektów, uwzględniając specyfikę i stopień trudności).

13.0 Potencjalne źródła finansowania działań związanych z ochroną zabytków, rewitalizacją obiektów zabytkowych oraz zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.

13.1 Źródła finansowania wynikające z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. poza określeniem zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także kwestie związane z finansowaniem prac przy zabytkach z udziałem środków państwa.

Pomimo jednoznacznego zapisu ustawowego, określającego obowiązki właściciela do opieki nad zabytkiem, państwo zobowiązuje się do wspomagania finansowego zadań realizowanych przy konserwacji obiektów zabytkowych wpisanych do Rejestru Zabytków. Jednocześnie należy przy tym podkreślić, że włączenie środków finansowych pochodzących z budżetu państwa nie może być stosowane do obiektów zabytkowych, które znajdują się jedynie w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, a nie są wpisane do Rejestru Zabytków.

Wprawdzie zgodnie z zapisem art. 71. ust. 2 wspomnianej ustawy sprawowanie opieki nad zabytkiem wpisany do Rejestru Zabytków, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, jest zadaniem własnym samorządu, to już art. 73 mówi o tym, że między innymi jednostka samorządu terytorialnego może ubiegać się o dotacje celową z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. Dotacje takie przyznawane są przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego lub wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego dla terenu, na którym zlokalizowany jest obiekt zabytkowy wpisany do Rejestru Zabytków. Zaznaczyć przy tym należy niezależność tych źródeł finansowania.

Innym ważnym elementem wynikającym z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest zapis pozwalający o ubieganie się o udzielenie dofinansowania w przypadku właścicieli i użytkowników wymienionych w ustawie nie tylko na prace planowane do wykonania przy zabytku w danym roku budżetowym, lecz także na prace, które zostały wykonane w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji (art. 76 ust.1 pkt 2). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawiera także wykaz prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, które mogą być objęte dotacją (art. 77).

Integralną częścią ustawy, wynikającą z zapisu art. 80 ust. 1, jest rozporządzenie ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określające szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane wpisane do Rejestru Zabytków oraz sposób prowadzenia dokumentacji w tym zakresie (Rozp. Min. Kult. z dnia 10 maja 2004. Dz.U. Nr 124, poz. 1303).

13.2 Programy regionalne i krajowe wspierające ochronę zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013.

Działanie 3.3. Rozwój Infrastruktury Kultury.

Cel i uzasadnienie działania – Cel działania: Poprawa stanu infrastruktury kultury dla zwiększenia standardu i dostępności świadczonych usług oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Działanie obejmuje wspieranie projektów z zakresu rozwoju infrastruktury kultury o znaczeniu ponadlokalnym, a szczególnie regionalnym. Finansowanie obejmuje budowę, rozbudowę lub przebudowę obiektów kultury oraz ich wyposażenie w urządzenia do prowadzenia działalności.

Wspierane będą inwestycje z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, szczególnie o znaczeniu regionalnym, które obejmuje: obiekty i zespoły zabytkowe, w tym pałace i dwory, zespoły parkowo-dworskie, obiekty sakralne, zespoły obronne oraz zabytki techniki. Wspieraniem objęte zostanie również promowanie kultury.

Działanie obejmuje również wsparcie zabezpieczenia przeciwpożarowego, przed kradzieżą i zniszczeniem obiektów i zasobów zabytkowych, oraz przystosowanie obiektów dla osób niepełnosprawnych. Finansowana będzie konserwacja zabytków ruchomych (zasoby archiwalne, biblioteczne, dzieła sztuki).

Działanie 7.1 Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miasta.

Cel i uzasadnienie działania:

- Wielofunkcyjne wykorzystanie zdegradowanych obszarów zlokalizowanych na terenach miejskich.
- Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów miejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców miast.

Uzasadnienie:

W ramach działania przewidziane są przedsięwzięcia głównie ukierunkowane na kompleksową rewitalizację zdegradowanych obszarów miejskich. Główny nacisk położony jest na podnoszenie wartości substancji miejskiej i nadawanie jej funkcji gospodarczych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, społecznych i kulturalnych, co wynika z lokalizacji na terenie objętym programem rewitalizacji. Owa aktywizacja głównie będzie skierowana na poprawę życia mieszkańców.

Uzupełnieniem tych działań, zmierzających do kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, będą również inwestycje w zakresie tkanki mieszkaniowej. Adaptacja na cele mieszkaniowe budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów prowadzących działalność niedochodową, wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub o szczególnych potrzebach tylko na terenach objętych programem rewitalizacji. Inwestycje skierowane na infrastrukturę mieszkaniową nie mają służyć wyłącznie realizacji celu, jakim jest fizyczna poprawa stanu budynków mieszkalnych, ale mają wpływać również na rozwiązywanie problemów społecznych, występujących na danym obszarze. Inwestycje te mają być elementem kompleksowych działań w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej, podejmowane w celu wyprowadzenia danego obszaru wsparcia z kryzysu. Do wsparcia kwalifikowane będą projekty umieszczone w Lokalnym Programie Rewitalizacji sporządzonym przez jednostkę samorządu terytorialnego tj. samorząd miejski. Instytucja Zarządzająca dokona oceny formalnej i merytorycznej LPR.

Po pozytywnej ocenie poszczególni beneficjenci wskazani w LPR będą składać wnioski w konkursie otwartym. W ramach działania 7.1 przewiduje się wsparcie dla miast powyżej 5 tys. mieszkańców na projekty wskazane w Lokalnych Programach Rewitalizacji. Instytucja Zarządzająca dokonała podziału środków w zakresie rewitalizacji i odnowy miast.

Działanie 12.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.

Cel działania: Ochrona, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.

W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, a także projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w obszarze kultury w dziedzinie zabytkowych zasobów bibliotecznych, archiwalnych i filmowych oraz zabytkowych zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, filmotek, cyfrowych bibliotek, itp.

Ponadto wsparcie przeznaczone będzie na przygotowanie dokumentacji technicznej dotyczącej inwestycji zgodnej z celami działania. Efektem realizacji projektów będzie poprawa stanu zabytków o znaczeniu europejskim i ogólnopolskim, wzrost znaczenia kultury w kreowaniu miejsc pracy i PKB oraz atrakcyjności kraju dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

13.3 Realizacja i finansowanie przez miasto zadań z zakresu ochrony zabytków.

1. Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.
2. Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do Rejestru Zabytków. (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940).
3. Istnieje ponadto możliwość, na drodze podjęcia stosownej uchwały przez Radę Miasta i Gminy Nakła nad Notecią, udzielenia dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do Rejestru Zabytków (zarówno nieruchomości jak i ruchomych). Dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się poniesieniem wkładu własnego na wykonanie prac. Pierwszeństwo w ubieganiu się o dotacje powinni mieć właściciele obiektów zabytkowych pozostających w złym stanie technicznym o największych wartościach historycznych i artystycznych oraz o szczególnym znaczeniu dla miasta.
4. Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do miasta stosuje się dozwolone prawem niżki.
5. Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej:

6. poprzez fundusze strukturalne utworzone dla wyrównywania poziomu rozwoju regionów w zjednoczonej Europie, z uwagi na uznanie kultury za jeden z czynników rozwojowych regionów.
7. Dla inicjatyw pozarządowych istnieje możliwość wsparcia ze strony fundacji europejskich i zagranicznych.

13.4 Zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zestawienie źródeł finansowania programu opieki nad zabytkami. Tabela

Źródła finansowania	Cel finansowania	Samorząd terytorialny	Organizacje pozarządowe	Sektor MSP	Osoby prywatne	Samorządowe jednostki organizacyjne (w tym samorządowe instytucje kultury)	Kościóły i związki wyznaniowe	
1	2	3	4	5	6			
Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”	Intensyfikacja ochrony i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa stanu zachowania zabytków, wsparcie działalności muzeów oraz rozwój kolekcji muzealnych. Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych; Kwalifikujące się do dofinansowania zadania to prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do Rejestru Zabytków.	X			X	X		
	Priorytet 2. Rozwój instytucji muzealnych W ramach priorytetu dofinansowane mogą być zadania dot. zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupu starodruków i archiwaliów, konserwacja i mikrofilmowanie w/w, organizacji czasowych wystaw muzealnych, wspierania działalności edukacyjnej prowadzonej przez muzea, organizacji konferencji, seminariów i innych spotkań mających na celu wymianę opinii i doświadczeń z zakresu muzealnictwa, archiwistyki i ochrony zabytków	X	X				X	X
	Priorytet 4. Ochrona zabytków archeologicznych Dofinansowanie są zadania : - inwentaryzacja zabytków archeologicznych, - badanie, dokumentowanie, opracowanie wyników ratowniczych badań zabytków archeologicznych, których zagrożenie nie wynika bezpośrednio z planowanych prac inwestycyjnych; - rewitalizacja, rewaloryzacja,	X		X	X	X	X	X

	<p>konserwacja, renowacja, modernizacja i adaptacja na cele publiczne nieruchomości zabytków archeologicznych o własnej formie krajobrazowej</p> <ul style="list-style-type: none"> - konserwacja ruchomych zabytków archeologicznych, - zabezpieczenie zabytków archeologicznych przed zagrożeniami naturalnymi, - ochrona zabytków archeologicznych na wypadek eksploatacji rabunkowej, - opracowanie i publikowanie wyników badań archeologicznych <p>Priorytet 5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego Rodzaje kwalifikujących się zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> -współfinansowanie budowy i rozbudowy sieci i systemów informatycznych, -budowa baz danych, stron internetowych i portali z zakresu kultury i dziedzictw narodowego, -wyposażenie pracowni digitalizacyjnych, -realizacja prac badawczych w zakresie tworzenia i udostępniania zasobów cyfrowych, w tym opracowanie standardów, -tworzenie kolekcji cyfrowych, -współfinansowanie digitalizacji dokumentów bibliotecznych, archiwalnych i muzealiów. <p>Priorytet 6. Ochrona zabytkowych cmentarzy Działania planowane do przeprowadzenia na cmentarzach wpisanych do Rejestru Zabytków, z wyłączeniem grobów i cmentarzy wojennych, polegające na:</p> <ul style="list-style-type: none"> -konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkowych budowlach grobowych zabytkowych nagrobkach, -pielęgnacyjnych dotyczących zieleni, -związanych z renowacją infrastruktury cmentarnej, dokumentacyjnych. 	X	X	X		X	X
<p>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</p>	<p>Oś priorytetowa V – Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych</p> <p>Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) i ostoi gatunków na obszarach chronionych wraz z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej roślin, zwierząt i grzybów;</p> <p>Wsparcie procesu opracowania planów ochrony dla obszarów chronionych;</p> <p>Zwiększenie świadomości w zakresie potrzeby i właściwych metod ochrony środowiska, przyrody krajobrazu.</p>		X			X	
			X			X	X

	<p>Oś priorytetowa XI - Kultura i dziedzictwo kulturowe Dz.11.1. Ochrona, zachowanie i efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym W ramach działania wspierane będą projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, a także projekty z zakresu rozwoju zasobów cyfrowych w obszarze kultury w dziedzinie zasobów zabytkowych tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> -rewitalizacja rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja, zachowanie, a także adaptacja na cele kulturalne obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem, -zakup i remont trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu -konserwacja zabytkowych muzealiów , starodruków, księgozbiorów oraz archiwaliów i zbiorów filmowych o szczególnej wartości historycznej, zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem, -rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, -tworzenie wirtualnych instytucji kultury (dot. wykorzystania w tym celu zbiorów zabytkowych) 	X	X			X	X
<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013</p>	<p>Oś priorytetowa 3 – Funkcje miejskie i metropolitalne Dz.3.2.2. Inwestycje zwiększające potencjał rozwojowy miast – aktywizacja społeczna i gospodarcza zdegradowanych obszarów miejskich i podnoszenie atrakcyjności stref rozwojowych w miastach.</p> <p>Oś priorytetowa 6 – Turystyka i dziedzictwo kulturowe DZ.6.3. REGIONALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE O POTENCJALE TURYSTYCZNYM – POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ MIEJSC O WYSOKICH WALORACH KULTUROWYCH</p> <p>Dz.6.4. Wspieranie i zachowanie walorów przyrodniczych - zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych w rozwoju turystyki</p>	X	X	X	X	X	
		X	X	X	X	X	X

Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej (dofinansowane projekty realizowanych w ramach współpracy pomiędzy polskimi i niemieckimi partnerami)	WŚRÓD OBSZARÓW DZIAŁANIA FUNDACJI: -projekty edukacyjne na rzecz ochrony środowiska, -działania na rzecz zachowania wspólnego dziedzictwa kulturowego	X	X			X	